

CİSST 2024 YILI HAPİSHANELER RAPORU

CİSST
CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ
CIVIL SOCIETY IN THE PENAL SYSTEM

Editör: Jiyan Ay

Hazırlayan: Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği

Tasarım: F20 Reklam ve Tanıtım

Bu yayın İsveç Büyükelçiliđi desteğiyle hazırlanmıştır. Yayının içeriğinden yalnızca Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği sorumlu olup rapor, herhangi bir şekilde İsveç Büyükelçiliđi, Sida'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR DİZİNİ	6
GİRİŞ	7
CİSST METODOLOJİ	8
I. 2024 YILINDA HAPİSHANELERİN DURUMU VE ÖNE ÇIKAN HAK İHLALLERİ	10
1. KAPASİTE ARTIŞI VE KALABALIKLAŞMA	10
1.1. Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri	10
1.2. Tecrit Hapishaneleri: Yüksek Güvenlikli ve S ve Y Tipi Hapishaneler	17
2. MAHPUS YOKSULLAŞMASI	18
3. İDARE VE GÖZLEM KURULU KARARLARI	20
4. HAPİSHANELERİN İÇ YAPISINA İLİŞKİN SORUNLAR	22
4.1. Isıtma, Soğutma ve Aydınlatma	22
4.2. Hijyen	24
4.3. Tuvalet – Banyo	24
4.4. Yemek	26
4.5. Yatak-Yastık	27
5. HAK İHLALLERİ	27
5.1. Yaşam Hakkı İhlalleri	27
5.2. İşkence ve Kötü Muamele	28
5.2.1. Çıplak Arama	31
5.2.2. Disiplin Cezaları	31
5.2.3. Tecrit	33
5.3. Sağlığa Erişim	37
5.3.1. Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri	39
5.3.1.1. Revir	39
5.3.1.2. Dış Ünitesi	40
5.3.1.3. Psikososyal Servis	40
5.3.2. İkinci ve Üçüncü Basamak Sağlık Hizmetleri	41
5.3.2.1. Ring	41
5.3.2.2. Hastanede Yaşanan Sorunlar	41
5.3.2.3. Ağız ve Diş Sağlığı ile İlgili Hizmetlere Erişim	42
5.4. Dış Dünya ile İletişim	43
5.4.1. Nakillere İlişkin Sorunlar	43
5.5. İfade Özgürlüğü	44
5.5.1. Görüş ve Telefona Getirilen Kısıtlamalar	44
5.5.2. Mektup Kısıtlaması	46
5.5.3. Süreli- Süresiz Yayın Kısıtlaması	47
5.5.4. Radyo ve TV Kısıtlaması	49
5.5.5. Dilekçe Kısıtlaması	49
5.6. Hak İhlallerine Karşı Açlık Grevleri	49

II. ÖZEL İHTİYAÇLARA SAHİP MAHPUSLAR	51
1. ÇOCUK MAHPUSLAR	51
1.1. Tanım	52
1.2. Genel Durum	52
1.3. Öne Çıkan Başlıklar	53
1.3.1. Mevzuatta Çocuk Mahpuslara Dair Değişiklikler	54
1.3.2. Çocuk Mahpusların İzlenmesi	54
1.3.3. Anneleriyle Tutulan 0-6 Yaş Arası Çocuklar	57
2. KADIN MAHPUSLAR	58
2.1. Tanım	59
2.2. Genel Durum	59
2.3. Öne Çıkan Başlıklar	59
2.3.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim	60
2.3.2. Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Hakları ile Pede Erişim	60
2.3.3. Koğuş Aramaları ve Üst Aramaları	61
2.3.4. Hapishaneler Arası Nakil ve Görüş	62
2.3.5. Dış Dünyayla İletişim ve Sosyalleşme	62
2.3.6. Ekonomik Zorluklar	63
2.3.7. İşkence ve Kötü Muamele	63
3. LGBTİ+ MAHPUSLAR	66
3.1. Tanım	67
3.2. Genel Durum	67
3.3. Öne Çıkan Başlıklar	68
3.3.1. Tecrit	68
3.3.2. Dış Dünyayla İletişim	69
3.3.3. Adalete Erişim	69
3.3.4. Ekonomik Zorluklar	70
3.3.5. Sağlık Hizmetlerine Erişim	71
3.3.6. Translara Özgü Sağlık Hizmetlerine Erişim	71
3.3.7. İşkence ve Kötü Muamele	73
4. HASTA MAHPUSLAR	74
4.1. Tanım	75
4.2. Genel Durum	75
4.3. Öne Çıkan Başlıklar	76
4.3.1. İnfaz Erteleme ve Adli Tıp Kurumu	77
4.3.2. Ağır Hasta Mahpuslar	78
4.3.3. Ayrımcılık	78
4.3.4. Ekonomik Zorluklar	79
4.3.5. Sağlık Nedeniyle Başka Hapishaneye Sevk	80
5. ENGELLİ MAHPUSLAR	82
5.1. Tanım	83
5.2. Genel Durum	83
5.3. Öne Çıkan Başlıklar	84
5.3.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim	84
5.3.2. R Tipi Hapishaneler ve Adli Tıp Kurumu	85
5.3.3. Erişilebilirlik	87
5.3.4. Engelli Aylığı	88
5.3.5. Engelli Yoksulluğu	89

6. AĞIRLAŞTIRILMIŞ MÜEBBET HÜKÜMLÜSÜ MAHPUSLAR	90
6.1. Tanım	91
6.2. Genel Durum	91
6.3. Öne Çıkan Başlıklar	92
6.3.1. Mevzuattan Kaynaklanan İhlaller	92
6.3.2. Tecrit	95
6.3.3. İşkence ve Kötü Muamele	96
6.3.4. Sağlık Hizmetlerine Erişim	96
6.3.5. Ekonomik Zorluklar	97
6.3.6. Dış Dünya ile İletişim ve Sosyalleşme	98
7. ÖĞRENCİ MAHPUSLAR	100
7.1. Tanım	101
7.2. Genel Durum	101
7.3. Öne Çıkan Başlıklar	101
7.3.1. Eğitim Materyallerine Erişim	102
7.3.2. Ders Çalışma Koşulları	103
7.3.3. Üniversite Sınavları, Tercih ve Kayıt Süreçleri	104
7.3.4. Okula Gidiş Gelişler ve Sevkler	104
7.3.5. Bilgisayar Kullanımı ve İnternete Erişim	105
7.3.6. Ekonomik Zorluklar	105
7.3.7. Dış Dünya ile İletişim ve Sosyalleşme	106
8. İŞÇİ MAHPUSLAR	107
8.1. Tanım	108
8.2. Genel Durum	108
8.3. Öne Çıkan Başlıklar	109
8.3.1. İşyurtları Kurumu	109
8.3.2. Mahpuslara Yönelik Mesleki Eğitim Çalışmaları	110
9. YABANCI MAHPUSLAR	111
9.1. Tanım	112
9.2. Genel Durum	112
9.3. Öne Çıkan Başlıklar	113
9.3.1. Dil Engeli	113
9.3.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim	114
9.3.3. Görüşler	114
9.3.4. Ekonomik Zorluklar	116
9.3.5. Başka Bir Ülkeye veya Hapishaneye Nakil	117
9.3.6. Ayrımcılık	117
9.3.7. Sınır Dışı Edilme Riski	118
SONUÇ	119

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Adalet Bakanlığı
ACEP	Akıllı Teknolojilerin Ceza İnfaz Kurumlarına Entegrasyonu
AİÖK/CPT	Avrupa İşkencenin ve İnsanlıkdışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi
ATK	Adli Tıp Kurumu
BM	Birleşmiş Milletler
CİSST	Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
CTE	Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü
ISBN ve ISSN	Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası (International Standard Book Number)
İHD	İnsan Hakları Derneği
İKM	İnfaz Koruma Memuru
KDK	Kamu Denetçiliği Kurumu
LGBTİ+	Lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks
OHAL	Olağanüstü Hal
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİHEK	Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu
TİTCK	Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi

GİRİŞ

2019 yılında ilkini yayınladığımız ve her sene periyodik olarak yayınlamaya devam edeceğimiz raporumuz, İsveç Büyükelçiliğinin desteğiyle gerçekleştirdiğimiz “Türkiye’deki Hapishane ve Mahpusların Koşullarının Uluslararası İnsan Hakları ve Değerleriyle Uyumlu Şekilde İyileştirilmesi” projesi kapsamında gerçekleştirilmiştir. İzleme ve savunuculuk odağında gerçekleştirilen raporlama faaliyetlerimizin hedefinde periyodik olarak teyit edilebilir bilgi üretmek, yıllık raporlar ve farklı tematik raporlarla hapishanelere yönelik bilgiyi artırmak ve edinilen bu bilgileri yaygınlaştırmak vardır. Hapishanelerin sivil toplum örgütlerine kapalı olması ve yerinde izlemeye yönelik koşulların oluşturulmaması, raporları farklı yöntemler kullanarak hazırlamayı gerekli kılmaktadır. Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) raporlarını, bilgi kaynakları ve geliştirdiği veri tabanı ile karşılaştırılabilir veriler sunarak hazırlamaktadır. Bu çalışmalarla hapishanelerdeki hak ihlallerini azaltmayı, Türkiye hapishanelerindeki tüm mahpusları kapsayacak şekilde mahpus haklarının gelişimine katkıda bulunmayı ve mahpusların hak arama bilincini artırmayı amaçlamaktadır.

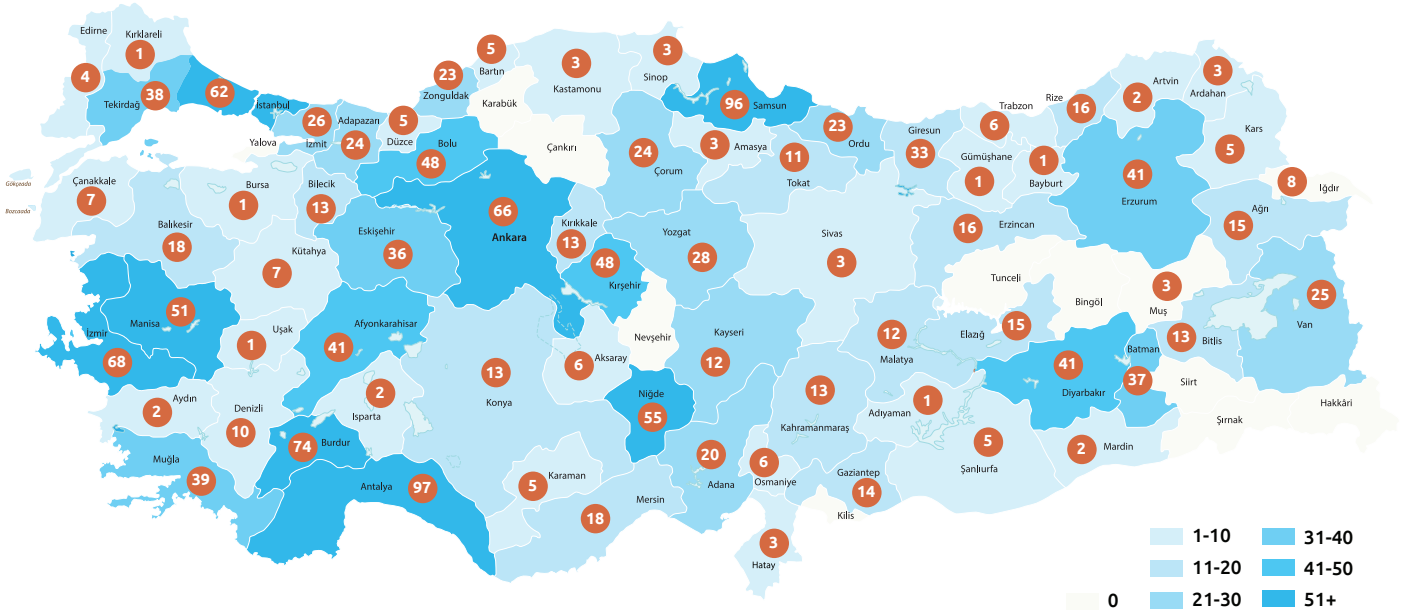
2016 yılında başlayan OHAL koşulları, 2020 yılında COVID-19 salgın önlemleriyle hapishane koşullarını daha da zorlaştırmış ve son yıllarda ekonomik krizin hapishanedeki yaşama getirdiği zorluklar tüm mahpusların haklarına erişimlerini zorlaştırmıştır. Hapishanelerde artan tecrit ve ekonomik sorunların beraberinde getirdiği birçok hak ihlali hem mahpusları hem de mahpus yakınlarını derinden etkilemiştir. Özel ihtiyaç sahibi mahpuslar olarak ifade edilen çocuk, kadın, LGBTİ+, engelli, ağırlaştırılmış müebbet, öğrenci, işçi ve yabancı uyruklu mahpuslar ise özgün durumlarından kaynaklı muhtelif sorunlarla karşılaşmıştır.

Bu rapor 2024 yılı boyunca Türkiye hapishanelerinde yaşananların panoramasını çizmeye çalışmıştır. Raporun ilk bölümünde hapishanelerin genel durumu ve hak ihlallerinden bahsedilmiş, ikinci bölümde ise özel ihtiyaç sahibi mahpusların sorunlarına odaklanılmış ve bu sorunların çözümü için politika önerileri sunulmuştur.

CİSST METODOLOJİSİ

CİSST'in 2019 yılında hazırladığı raporda¹ detaylıca bahsedildiği üzere, veriye ve bilgiye ulaşırken karşılaşılan zorluklar, 2024 yılında da devam etmiştir. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü (CTE) internet sitesinde genel mahpus nüfusu ve bu nüfusun yaş, cinsiyet, hüküm giyme durumu ve eğitim durumu gibi temel birkaç istatistiği aylık olarak paylaşsa da özel ihtiyaç sahibi mahpuslara ilişkin veri paylaşılmamaktadır. Adalet Bakanlığı CİSST'in hapisanelere ilişkin detaylı istatistiklere dair bilgi edinme hakkı kapsamında yaptığı başvuruları da yanıtız bırakmıştır. Ayrıştırılmış veri yokluğunun yanı sıra Türkiye hapisanelerinin sivil toplum örgütlerinin izleme faaliyetlerine 2016 yılından beri kapalı olması da CİSST'in kendi izleme faaliyetlerini oluşturmasını zorunlu kılmıştır. CİSST uzun bir süredir mahpuslarla mektuplaşma, Danışma Hattı aramaları ve avukat ziyaretleri gibi izleme araçlarını kullanarak karşılaştırılabilir veriler sunmayı amaçlar.

CİSST 2024 yılı içinde Türkiye'nin 71 farklı ilinden 267 farklı hapisanede tutulan 1577 mahpusla mektuplaştı.

Tablo 1: CİSST'in Hapishane Türüne Göre Yazıştığı Mahpus Sayısı

Hapishane Türü	Toplam Mahpus Sayısı
Kapalı	853
Yüksek Güvenlikli	300
Kadın Kapalı	157
Çocuk Kapalı	16
Açık	148
Kapalı Kuruma Bağlı Açık	31
Kadın Açık	10

Kendisine gelen mektup ve danışma hattı başvurularının tasnifi için CİSST veri tabanı sisteminden yararlanmaktadır. Bu veri tabanı, hapishanelere dair CİSST'e mektup, danışma hattı ve avukat görüşleri aracılığıyla gelen bilgilerin, hak ihlalleri iddialarının izlenmesi için hazırlanan göstergeler aracılığıyla sınıflandırılmasına dayanır. CİSST bu raporda hak ihlalleri iddialarına ilişkin sunduğu niceliksel verilerini veri tabanından elde etmiştir.² Bu verilerin bir kısmı CİSST Haritalar web sitesinden kamuoyu ile de paylaşılmaktadır.

CİSST ayrıca başvurusunu mektup ya da yakını aracılığıyla telefon yoluyla iletemeyen mahpuslara da sınırlı imkânları dâhilinde avukat ziyaretleri ile ulaşmaya çalışmış, 2024 yılında 33 farklı hapishane ziyaretinde, 78 mahpus ile görüşmüştür. Bu görüşmelerin sonunda ziyareti gerçekleştiren avukatların mahpusların şikâyetlerine ilişkin aktarımlarını içeren gözlem raporları da bu raporda başvuru verilerdendir.

Ayrıca CİSST güvenilir ve karşılaştırılabilir bilgiye erişebilmek adına hapishanelerle ilgili çalışmalar yapan kurumların stratejik faaliyet raporlarından, istatistiklerinden yararlanmış, bilgi edinme başvuruları ve soru önerileri gibi yöntemleri de kaynak olarak kullanmıştır.

Bu raporun bulguları; kamuya açıklanan istatistik ve veriler ile CİSST'e ulaşan şikâyet ve hak ihlalleri iddiaları ile sınırlıdır. Bu şikâyet ve hak ihlalleri iddialarının tasnifi ve analizinde CİSST veri tabanından faydalanılmıştır. Hapishanelerden gelen şikâyet ve hak ihlalleri iddialarının dağılımına ilişkin sayısal veriler ilgili bölümlerde paylaşılmıştır. Kimi başlıklarda mahpusların CİSST'e ilettikleri şikâyet ve hak ihlallerine ilişkin sayılar, CİSST uzmanlarının o hak ihlallerine ilişkin edindiği niteliksel verilerin yoğunluğunu yansıtamamaktadır. Bunun yanında artan mektup ücretleri, ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamalar, idare ve gözlem kurullarının geniş takdir yetkisi de mahpusların şikâyetlerini iletmesini etkileyen faktörler olarak ortaya çıkmıştır.

² CİSST veri tabanına CİSST uzmanları tarafından kaydedilen belli bazı veriler. CİSST Haritalar Web sitesinde tarih araması.

I. 2024 YILINDA HAPİSHANELERİN DURUMU VE ÖNE ÇIKAN HAK İHLALLERİ

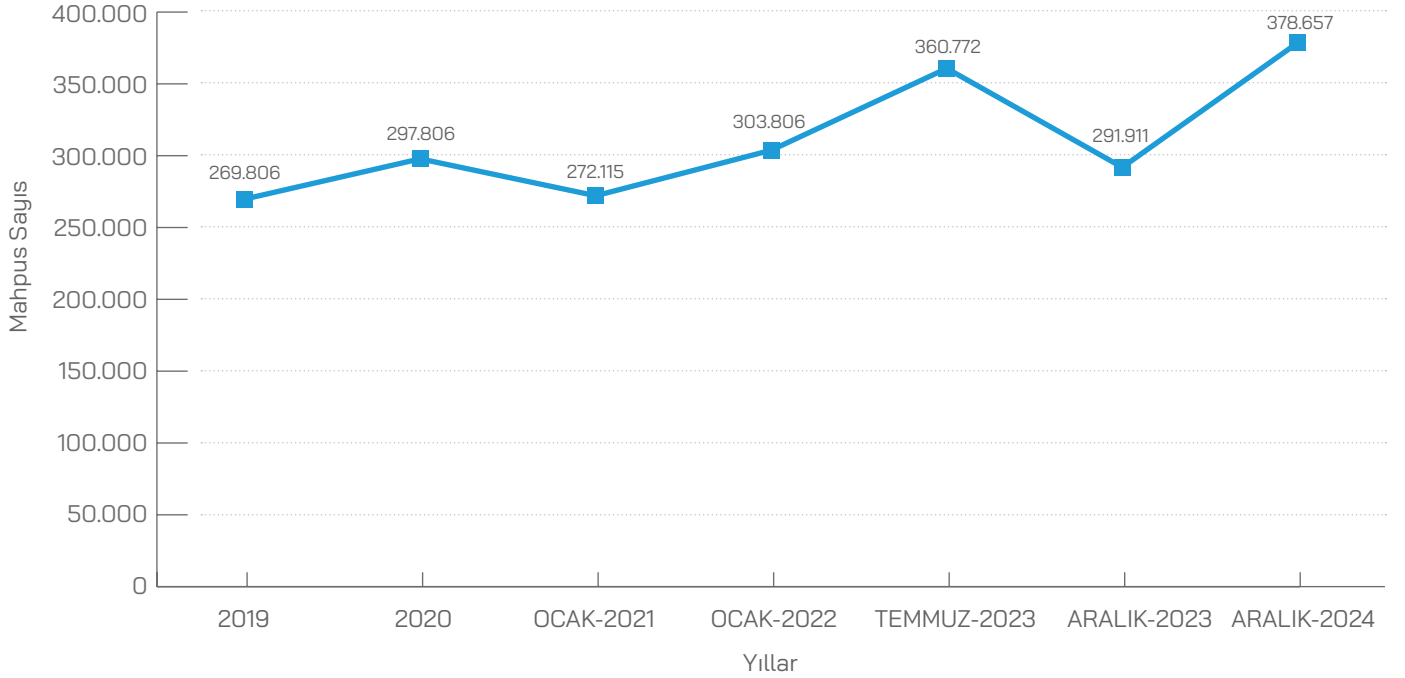
1. KAPASİTE ARTIŞI VE KALABALIKLAŞMA

1.1. Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri

Türkiye hapisane nüfusunda sürekli bir artış ve Türkiye hapisanelerinde sürekli bir kalabalıklaşma vardır. 2019'da 269.806 olan mahpus sayısı 2020'de 297.806'ya ulaşmıştır. 2021 yılında yapılan yasa değişikliği sonrası bu sayı Ocak 2021'de 272.115'e düşmüş olsa da çok kısa sürede hapisanelerin doluluk oranı artmış ve Ocak 2022'de 303.806'ya ulaşmıştır.³

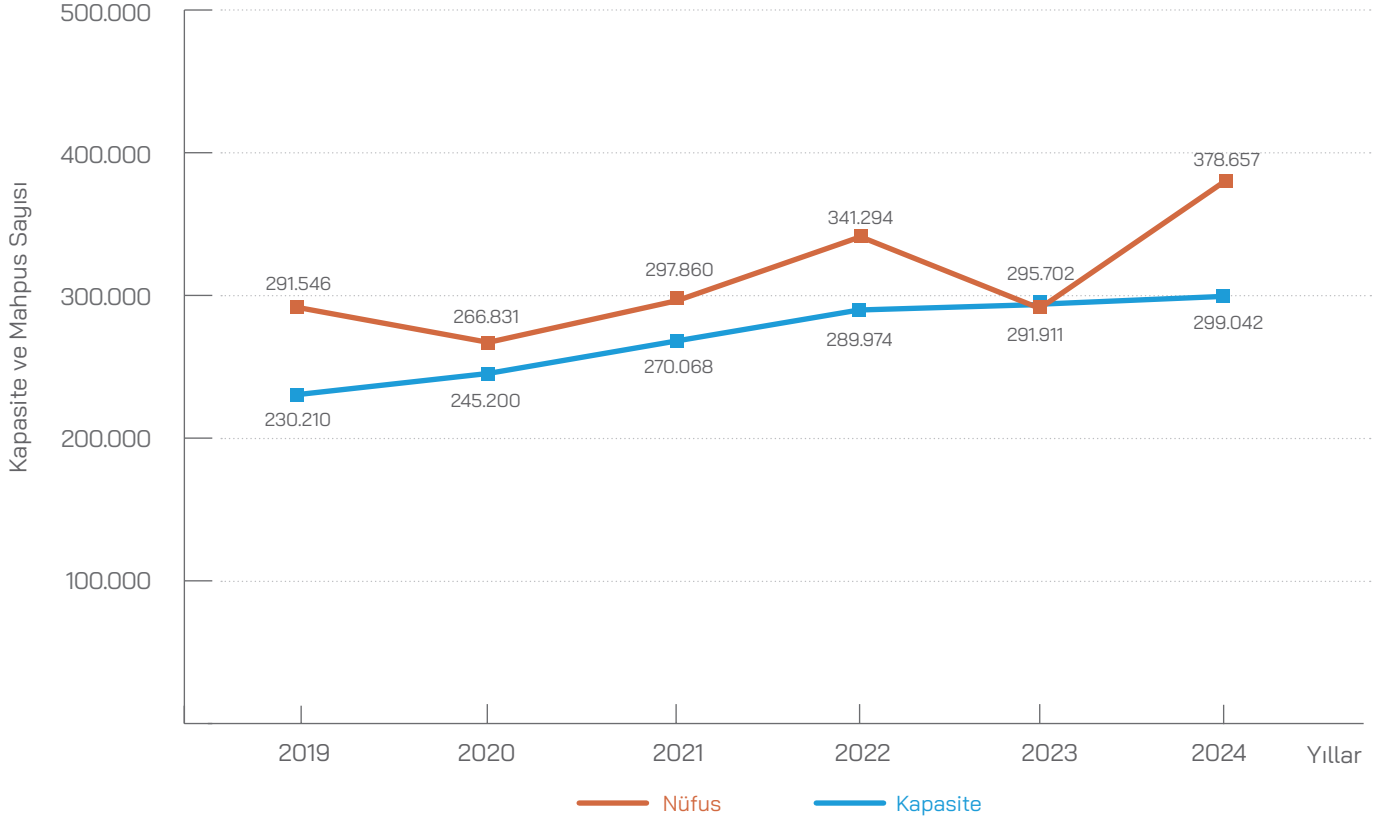
CTE'nin Haziran 2024 verilerine göre Türkiye hapisanelerinde 73.348 mahpus açık, 264.412 mahpus kapalı hapisanelerde olmak üzere 337.760 mahpus tutulmaktaydı. Hapisanelerdeki Aralık 2024 tarihindeki kayıtlı kişi sayısı, 2023 yılının aynı tarihine göre %29,7 (86.657 kişi) artarak 378 bin 657 olmuştur.

Hapishane Nüfusunun Yıllara Göre Değişimi

³ Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği, (2022). CİSST 2021 Yılı Hapishaneler Raporu. <https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2025/07/yillik-hapishaneler-raporu-2021.pdf> Erişim Tarihi: 19.08.2024

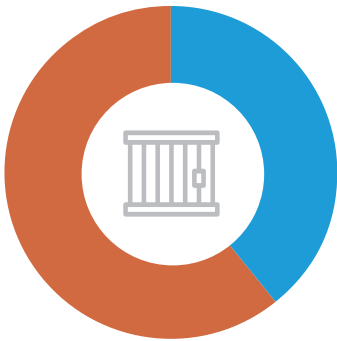
Hapishane Nüfusunun ve Kapasitesinin Yıllara Göre Değişimi

Siyasi mahpusların tümüyle dışında bırakılması sebebiyle eleştirilen yeni infaz düzenlemesi örtük af olarak nitelendirilmiş ancak takip eden aylarda hapishane nüfusu yükselmeye devam etmiş ve mahpuslardan da kalabalığa ilişkin şikayetler gelmeye devam etmiştir.

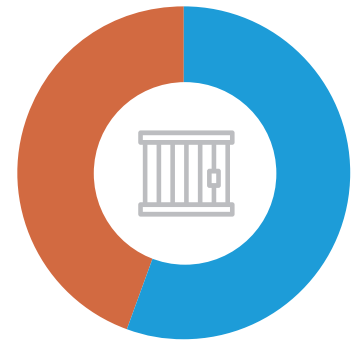
Kapasitesi artırılmış bir koğuştta mı kalıyor?

■ Evet	11
■ Hayır	17

Kapasitenin üstünde mahpusun bulunduğu bir koğuştta mı kalıyor?

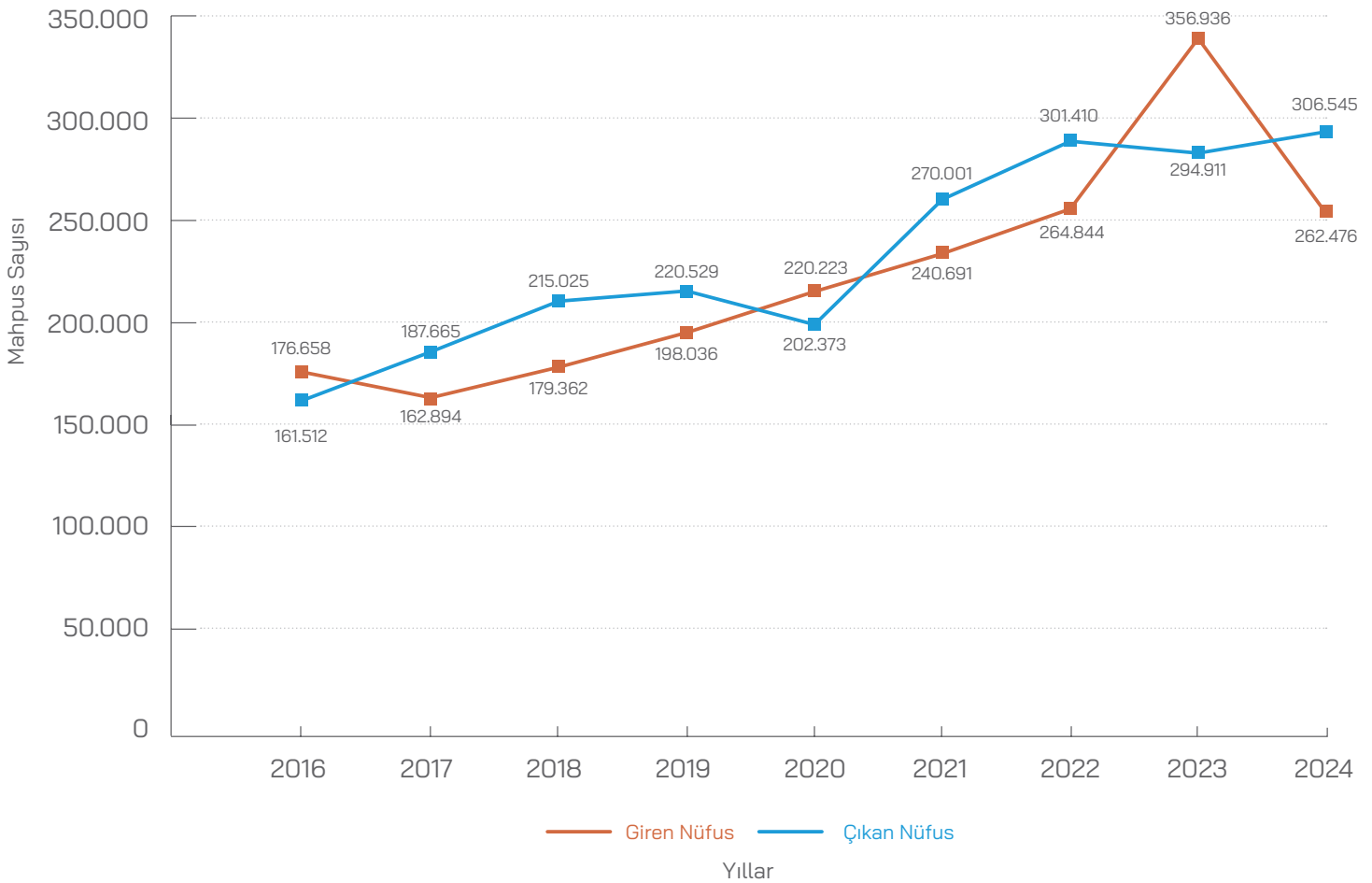
■ Evet	20
■ Hayır	16

⁴ Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, (2024). Ceza infaz kurumlarına giren ve çıkan hükümlü dağılımı. Erişim tarihi: 19.08.2025. <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ceza-infaz-kurumu-istatistikleri-2024-haber-bulteni-yayimlandi05052025091520> 24

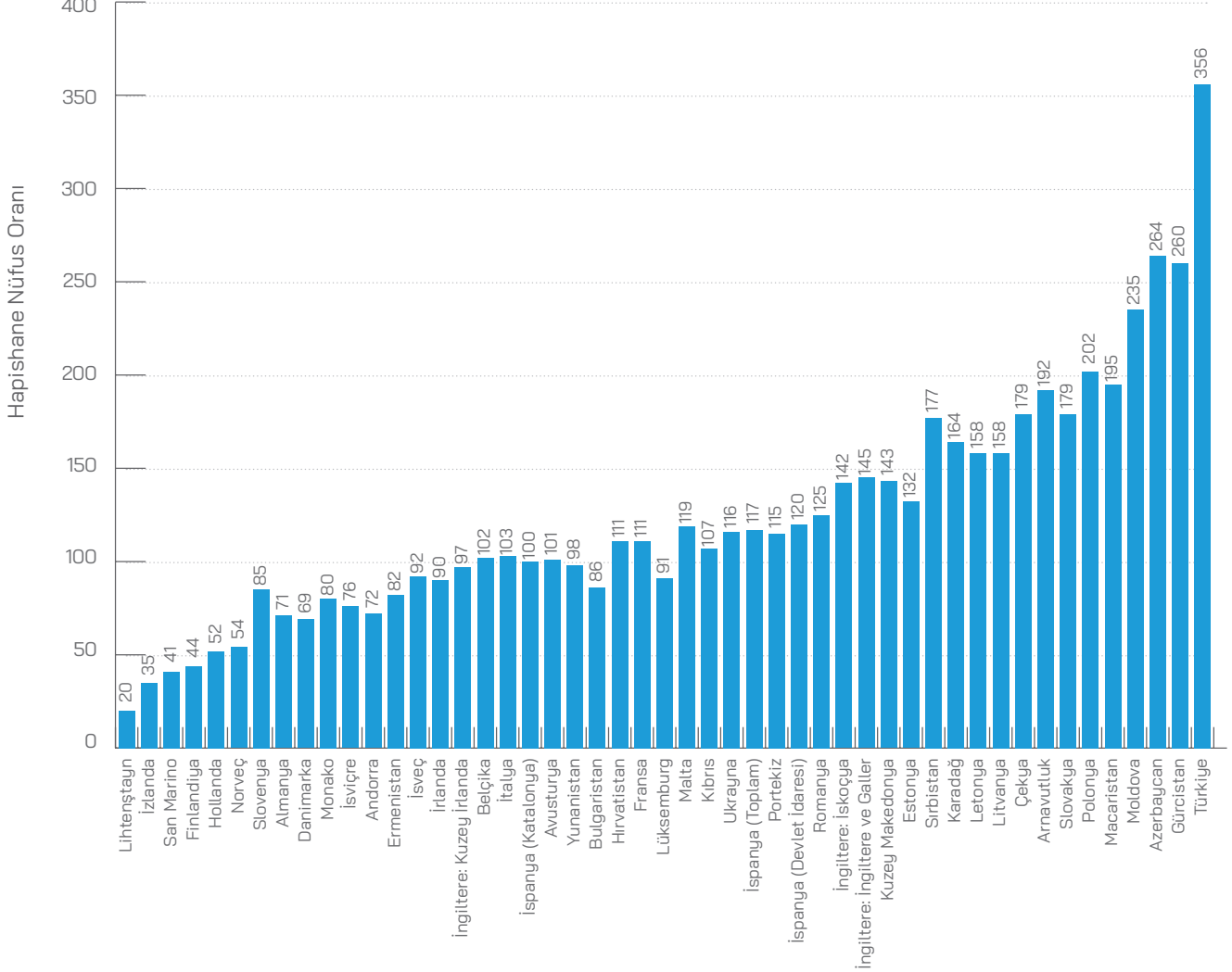
Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Ceza İnfaz Kurumu istatistiklerinde hapisanelere giren ve çıkan mahpus sayılarını paylaşmıştır. Buna göre; 2023'te 294.991 kişi hapisanelere girerken, 356.936 kişi hapisanelerden çıkmıştır, 2024'te 306.545 kişi hapisanelere girerken, 262.476 kişi hapisanelerden çıkmıştır. 2024 yılında hapisanelere giren mahpus sayısında hafif bir artış gözlemlenmektedir. Hapisanelerden çıkan mahpus sayısı 2023 yılında artarken 2024 yılında bir düşüş yaşanmıştır.

Ceza İnfaz Kurumlarına Giren ve Çıkan Akış Nüfusu

Hapisanelerde Aralık 2024 tarihindeki kayıtlı kişi sayısı, 2023 yılının aynı tarihine göre %29,7 artarak 378 bin 657 olmuştur. Avrupa Konseyi Ceza İstatistikleri raporuna göre Türkiye Avrupa'da yüz bin kişi başına düşen mahpus oranı açık ara en yüksek ülke oldu.⁵ 2024 Space Raporu'na göre, Türkiye'nin her 100.000 kişi başına düşen mahpus oranı, tahliye oranı, kaçan oranı ve personel başına düşen mahpus sayısı diğer ülkelerle kıyaslandığında en yüksek seviyededir. Bu durum, Türkiye'de yüksek mahpus sirkülasyonu olduğuna işaret etmektedir.

⁵ Council of Europe Portal, (2024). Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I 2024.
https://wp.unil.ch/space/files/2025/09/250924_rapport-space-i-2024.pdf Erişim Tarihi: 19.08.2025

100.000 Kişiye Düşen Mahpus Oranı⁶

TÜİK'in verilerinde yıllar içerisinde değişen hükümlü, tutuklu sayılarına ve mahpusların cinsiyet ve uyruk dağılımlarına ilişkin bilgiler de paylaşılmıştır.⁷

Ceza İnfaz Kurumu Nüfusunun 31 Aralık Tarihi İtibarıyla Cinsiyet, Statü ve Uyruk Dağılımı (2016-2023)

2023 yılında, ceza infaz kurumlarındaki toplam nüfusun %95.8'ini erkekler ve %4.2'sini kadınlar oluşturmuştur. Hükümlü oranı %84.5 iken tutuklu oranı %15.5 olarak kaydedilmiştir. T.C. uyruklu mahpusların oranı %95.7, yabancı uyruklu mahpusların oranı ise %4.3 olmuştur. Bu nüfus içinde 12-17 yaş grubunda olup 18 yaşını doldurmamış hükümlülerin sayısı 1.395 olmuştur.

⁶ Raporun verileri 2024 yılının ocak ayına dayanmaktadır.

⁷ Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, (2024). Ceza infaz kurumu nüfusunun 31 Aralık tarihi itibarıyla cinsiyet, statü ve uyruk dağılımı, 2016-2024. <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ceza-infaz-kurumu-istatistikleri-2024-haber-bulteni-yayimlandi05052025091520> Erişim Tarihi 19.08.2025.

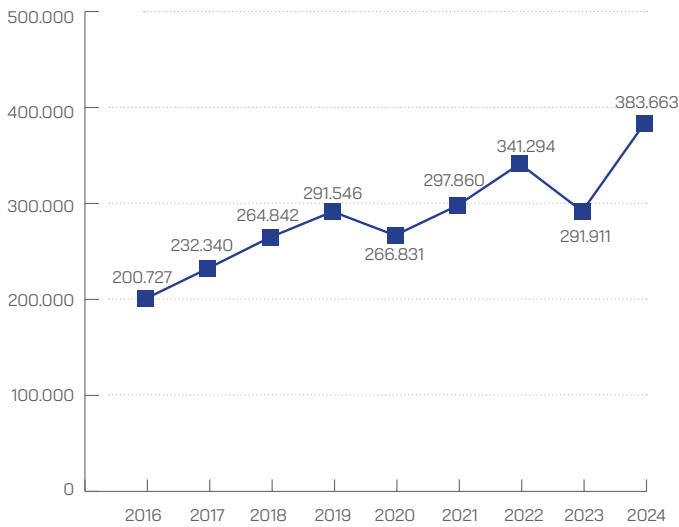
Tablo 2: Hapishane Nüfusunun 31 Aralık Tarihi İtibarıyla Cinsiyet, Statü ve Uyruk Dağılımı (2016-2024)

Yıllar	Toplam (Sayı)	Erkek (Sayı)	Kadın (Sayı)	Hükümlü (Sayı)	Tutuklu (Sayı)	T.C. Uyruklu (Sayı)	Yabancı Uyruklu (Sayı)
2016	200.727	192.354	8.373	128.086	72.641	196.285	4.442
2017	232.340	222.444	9.896	153.079	79.261	225.994	6.346
2018	264.842	254.426	10.416	208.950	55.892	256.264	8.578
2019	291.546	280.114	11.432	245.160	46.386	281.544	10.002
2020	266.831	256.231	10.600	224.924	41.907	256.622	10.209
2021	297.860	286.183	11.677	259.825	38.035	285.815	12.045
2022	341.294	327.224	14.070	298.952	42.342	326.266	15.028
2023	291.911	279.760	12.151	246.620	45.291	279.497	12.414
2024	383.663	366.760	16.903	55.224	328.439	368.617	15.046

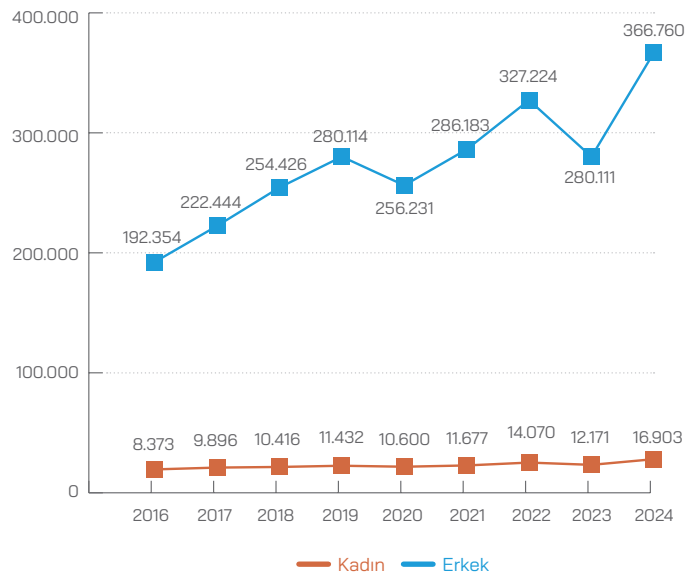
2024 yılında, ceza infaz kurumlarındaki toplam nüfusun %95,6'sını erkekler ve %4,4'ünü kadınlar oluşturmuştur. Hükümlü oranı %85,6 iken tutuklu oranı %14,4 olarak kaydedilmiştir. T.C. uyruklu mahpusların oranı %96,1, yabancı uyruklu mahpusların oranı ise %3,9 olmuştur.⁸ Bu nüfus içinde 12-17 yaş grubunda olup 18 yaşını doldurmamış hükümlülerin sayısı 1.449 olmuştur.

2016 yılında ceza infaz kurumlarında bulunan toplam kişi sayısı 200,727 iken, bu sayı 2023 yılında 291,911'e ulaşmış ve 2024 yılında 383,663'e yükselmiştir. Hapishanelerde 2016 yılından 2024 yılına kadar %90 oranında nüfus artışı olmuştur. Bunun yanı sıra 2023 yılına göre nüfus 2024 yılında %31,4 oranında artmıştır. Türkiye hapishanelerindeki toplam mahpus nüfusu, hapishanelerin toplam kapasite sınırlarını aştığını göstermektedir.

Toplam Mahpus Sayısı

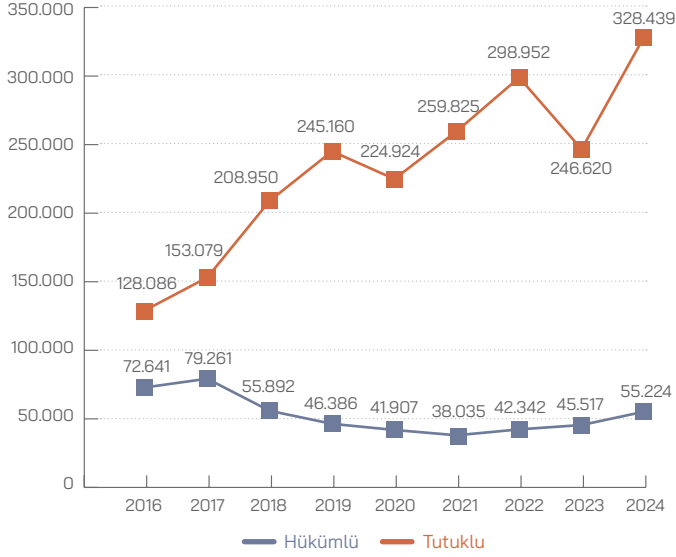
Erkek ve Kadın Nüfusu

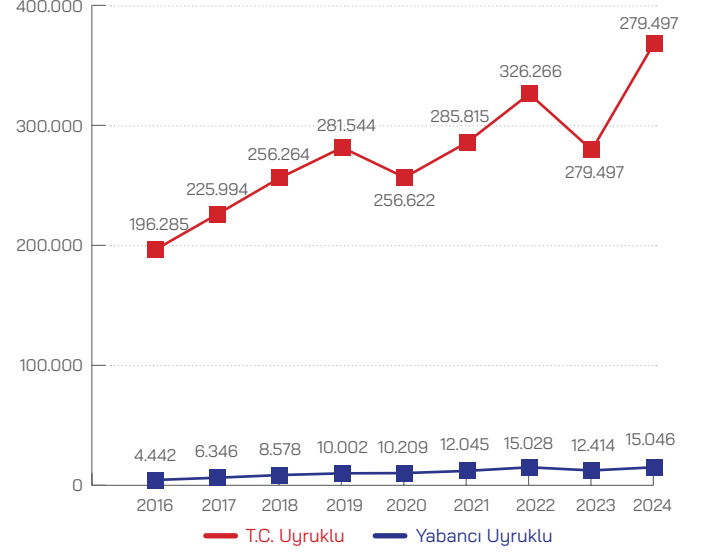
⁸ Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, (2024). Ceza infaz kurumu nüfusunun 31 Aralık tarihi itibarıyla cinsiyet, statü ve uyruk dağılımı, 2016-2024. <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ceza-infaz-kurumu-istatistikleri-2024-haber-bulteni-yayimlandi05052025091520> Erişim Tarihi 19.08.2025.

Hükümlülerin oranı 2016'da %63,8 iken, bu oran 2024'te %85,6'ya yükselmiştir. Hükümlü oranının artması, cezaların infazına ilişkin politikalarda bir değişikliğin bir yansımasıdır. Tutukluların oranı ise 2016'da %36,2 iken, 2024'te %14,4'e düşmüştür. Bunun yanı sıra yabancı uyruklu mahpus sayısında bazı yıllar arasında dalgalanmalar olsa da bu sayının genel olarak arttığını gözlemlemekteyiz.

Hükümlü ve Tutuklu Nüfusu

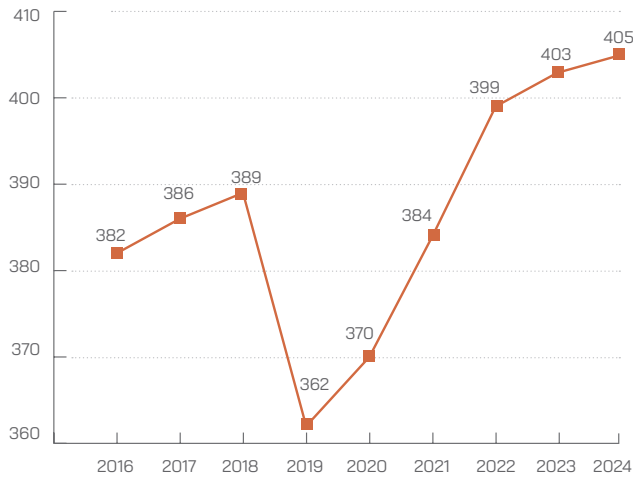
T.C. Uyruklu ve Yabancı Uyruklu Nüfusu

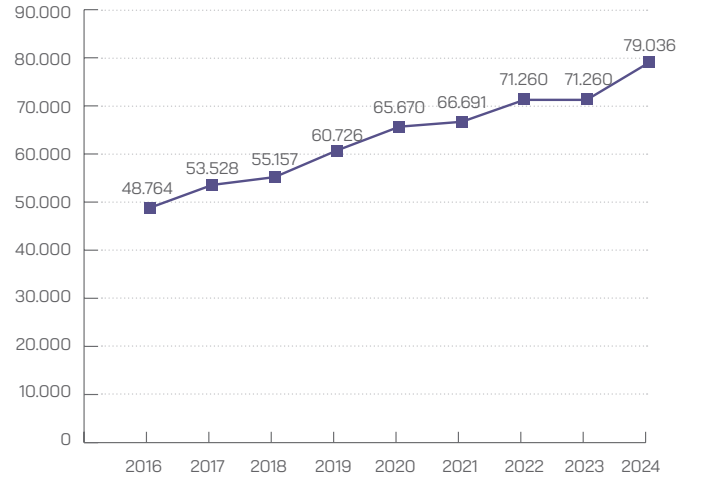
TÜİK'in verilerinde yıllar içerisinde değişen ceza infaz kurumu sayısı, personel sayısı, mahpus nüfusu, personel başına düşen ceza infaz kurumu nüfusu da açıklanmıştır.⁹ TÜİK daha önceki yıllarda hapisanedeki yatak sayılarını da açıklamasına rağmen 2024 yılında bu veriyi haber bültenlerinden çıkarmıştır. Aşağıdaki tabloda Türkiye hapisanelerinin 9 yıllık sayısı, kapasitesi, personel durumu ve nüfusu sunulmuştur.

Tablo 3: Hapishanelerin 31 Aralık tarihi itibarıyla sayısı, nüfusu, personel durumu ve nüfusu, 2016-2024

Hapishane Sayısı

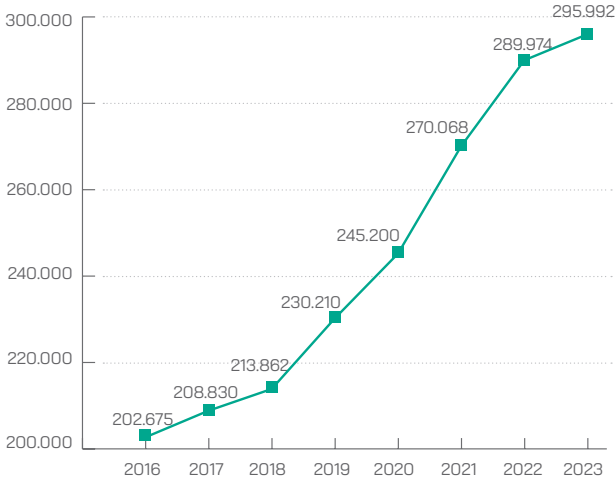
Hapishane Personel Sayısı

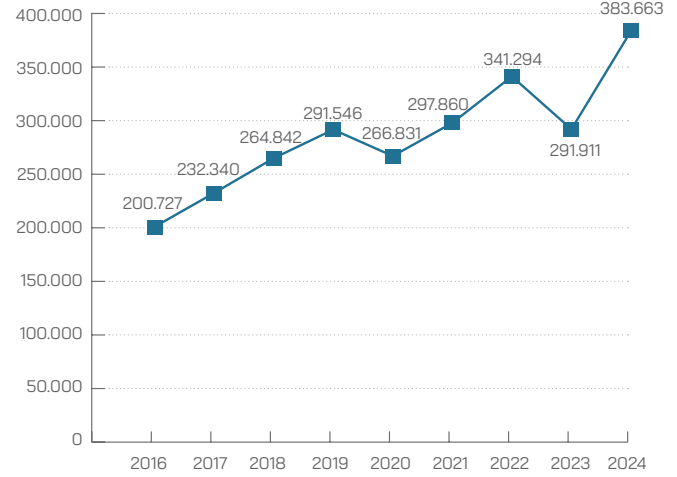
⁹ Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, (2024). Ceza infaz kurumlarının 31 Aralık tarihi itibarıyla sayısı, kapasitesi, personel durumu ve nüfusu, 2016-2024. <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ceza-infaz-kurumu-istatistikleri-2024-haber-bulteni-yayimlandi05052025091520> Erişim Tarihi 19.08.2025.

Bu verilere göre kurum sayısı, yatak sayısı, personel sayısı, mahpus sayısı düzenli olarak artmıştır. 2020 yılında COVID-19 izinlerinin etkisiyle kısa bir süreliğine kurum nüfusu ve personel başına düşen mahpus sayısı ufak bir azalma göstermiş ancak 2021 yılında yine artışa geçmiştir. Hapishane nüfusu 2023 yılında düşerken 2024 yılı sonlarında yine artışa geçmiştir ve 383.663'i aşmıştır.

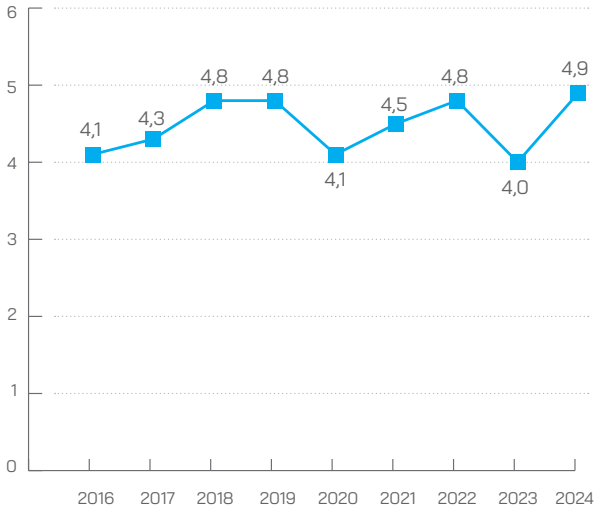
Yatak Sayısı

Ceza İnfaz Kurumu Nüfusu

Personel Başına Düşen Ceza İnfaz Kurumu Nüfusu

2016-2024 yılları arasında Türkiye'deki ceza infaz kurumları sayısı dalgalanma göstermiş, 2019 yılında bir düşüş yaşanmış ve 2024 yılına kadar genel bir artış eğiliminde olmuştur. 2024 yılında 8 yeni hapishane açılmış ve 4 hapishane şehir merkezinde kalmaları ve fiziki koşulları sebebi ile kapatılmıştır.¹⁰ Ceza infaz kurumu personel sayısı sürekli bir artış göstermiş ancak mahpus artış hızını yakalayamamıştır. Personel başına düşen mahpus sayısı oranı ise 2024 yılında zirveye ulaşmıştır.

Ceza infaz kurumları verileri incelendiğinde, kapalı hapishane sayısı 2024 yılı başında 273'e düşmüştür. Açık hapishane sayısı ise artış göstererek, 2023'te 99'dan 2024 yılı sonunda 100'e yükselmiştir. Kadın kapalı hapishanelerinin sayısı ise 2024 yılı sonunda 11'den 12'e çıkmıştır, bu da kadın mahpus sayısındaki artışı veya mevcut hapishanelerin yetersizliğini yansıtmaktadır. Toplam kapasite, 2023'te 297,200 iken 2024 yılı sonunda 299,042'ye yükselmiştir. Bu durum, hapishanelerin kapasitesinin artırıldığını ve yeni hapishanelerin açıldığını göstermektedir. Ancak hapishane kapasitelerindeki artışın hapishanelerdeki doluluk oranı ve mahpus sayısındaki artışa oranla düşük kaldığına işaret eder.

¹⁰ Adalet Bakanlığı, (2025). 2024 Faaliyet Raporu. <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/adalet-bakanligi-2024-yili-faaliyet-raporu12-03-20254-50-pm.pdf>

Tablo 4: 2022-2024 Yılları Hapishane Sayıları

Hapishane Türü	2022	2023	2024
Kapalı	277	274	273
Açık	88	99	100
Çocuk Eğitimevi	4	4	4
Kadın Kapalı	10	11	12
Kadın Açık	8	8	8
Çocuk Kapalı	9	9	9

1.2. Tecrit Hapishaneleri: Yüksek Güvenlikli ve S ve Y Tipi Hapishaneler

S ve Y Tipi Hapishaneler, 2021 yılında faaliyete geçtikten sonra kamuoyunun ve insan hakları savunucularının dikkatini çekmiş ve birçok mahpustan bu hapishanelerin tutulma koşullarına dair şikayetler gelmiştir. Bu hapishaneler, izolasyonu derinleştiren ve mahpusların hem birbirleriyle hem de dış dünya ile iletişimini ciddi şekilde kısıtlayan tecrit hapishaneleridir. Tek ve üç kişilik hücrelerden oluşmaktadır. S Tipi hapishaneler iki katlı olup yaklaşık 550 kişi kapasiteli, Y Tipi hapishaneler ise üç katlı olup yaklaşık 300 kişi kapasiteli olarak tasarlanmıştır.

CTE'nin son açıkladığı istatistiklere göre, Türkiye'de 2024 yılında 7 adet S Tipi, 13 adet Y Tipi ve 22 adet yüksek güvenlikli ceza infaz kurumu bulunmaktadır.¹¹ Bu hapishanelerin şehir dışında inşa edilmiş olması, ailelerin, ziyaretçilerin ve avukatların erişimini zorlaştırmakta, bu da tecridi daha da yoğunlaştırmaktadır. Mahpuslar, bu hapishanelerde çeşitli altyapı sorunları yaşadığını derneklere iletilmişlerdir. Bu sorunlar arasında yetersiz ısınma, su sıkıntıları ve genel olarak yaşam koşullarının kötü olması bulunmaktadır.

Mahpuslar, kendi istekleri dışında bu hapishanelere sevk edilmekte ve bu süreçte birçok haklarının ihlal edildiği iddialarıyla derneklere başvuruda bulunmaktadır. Bu hapishaneler, özellikle ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar ve "tehlikeli" statüsündeki mahpuslar için inşa edilmiştir. Ancak, bu kategorilere girmeyen mahpusların da aynı ağırlaştırılmış rejime tabi tutulması, ciddi insan hakları sorunlarına yol açmaktadır. Bu durum, insan hakları savunucuları ve ilgili dernekler tarafından yakından izlenmekte ve rapor edilmektedir.

CİSST 2024 yılında S Tipi hapishanelerden toplam 542, Y Tipi hapishanelerden 25, F Tipi Yüksek Güvenlikli hapishanelerden 402, yüksek güvenlikli hapishanelerden 740 başvuru almıştır.¹²

¹¹ Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, (2024). Ceza İnfaz Kurumları Tipleri. <https://cte.adalet.gov.tr/Home/haritaliste>

¹² CİSST, (2025). CİSST Haritalar. <https://haritalar.cisst.org.tr/haritalar/vaka>

2. MAHPUS YOKSULLAŞMASI

Türkiye'deki ekonomik kriz, kantin fiyatlarının artmasına neden olarak mahpuslar arasındaki yoksulluğu derinleştirmiştir. Bu artışlar, mahpusların kantinlerden temel ihtiyaçlarını karşılamasını zorlaştırmakta, birçok mahpus dış macunu, sabun ve temiz içme suyu gibi ürünlere erişmekte güçlük çekmektedir. Çoğu mahpusun düşük sosyoekonomik koşullardan gelmesi, bu sorunları daha da ağırlaştırmaktadır. Fiyatların sürekli yükselmesi, mahpusların temel ihtiyaçlarını karşılamadaki kalıcı zorluklarını derinleştirmektedir. Ekonomik kriz halihazırda çok boyutlu yoksulluk yaşayan mahpuslarda derin yoksullaşmayı getirmiş ve dış dünyayla iletişimde yaşanan problemlere, beslenme ve hijyen konusundaki temel ihtiyaçlarını dahi karşılamakta zorlanmalarına, ailelerinin yanına sevk talebi ya da cenazeye katılma durumlarında yol ücretlerini karşılayamamalarına¹³ (2024 yılında bir mahpustan bu haktan yararlanmak için toplam 150.000 TL talep edilmiştir¹⁴) ya da akabinde artan bir biçimde borçlanmalarına sebep olmuştur. Bunun yanı sıra 2024 yılında mahpus ailelerinin, yakınlarının ya da arkadaşlarının, mahpusların hesaplarına para yatırmaları sebebi ile yargılanma durumları, hapisane dışında ekonomik destek almalarını engellemeye dönük bir uygulama olarak kullanılmaktadır.^{15,16}

Geliri var mı?

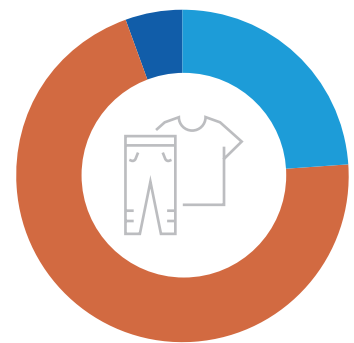
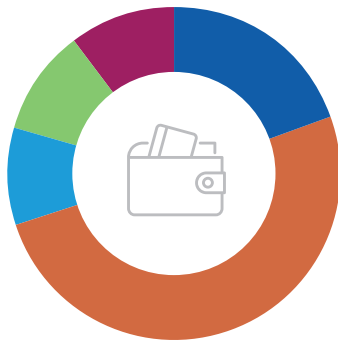
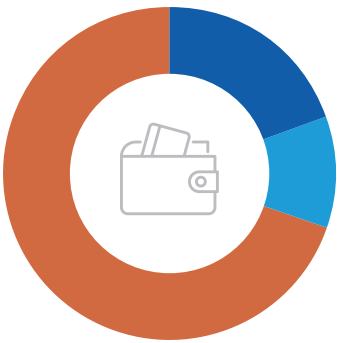
■ Kısmen Var	26
■ Var	14
■ Yok	98

Geliri neden yok?

■ Aile ile iletişimi yok	27
■ Ailenin geliri yok	69
■ Diğer	13
■ İş olanağı var ama çalıştırılmıyor	14
■ İş olanağı yok	14

Giysiye ulaşabiliyor mu?

■ Evet	18
■ Hayır	53
■ Kısmen	4

¹³ Kapalı hapisanelerde bulunan mahpuslar ailesinden birini kaybettiğinde cenazeye katılmak için hem kendisinin hem de jandarmanın gidiş dönüş yol ve konaklama ücretini karşılamak zorundadır. Ayrıntılı bilgi için Hükümlü ve Tutuklulara Yakınlarının Ölümü veya Hastalığı Nedeniyle Verilebilecek Mazeret İzinlerine Dair Yönetmelik'e bakınız.

¹⁴ Duvar, (2024). Cezaevindeki Grup Yorum üyesinden 150 bin lira cenaze parası istendi.

<https://www.gazeteduvar.com.tr/cezaevindeki-grup-yorum-uyesinden-150-bin-lira-cenaze-parasi-istendi-haber-1726167>

¹⁵ Keskin, E. (2024). Cezaevindeki oğluna para yatan anneye terörizmin finansmanından ceza.

<https://kisadalga.net/haber/gundem/cezaevindeki-ogluna-para-yatiran-anneye-terorizmin-finansmanindan-ceza-113194>

¹⁶ İnsan Hakları Derneği, (2024). Mahpusların Hesaplarına Para Yatırılması Suç Değildir! Yargı Baskısına Son Verilsin.

<https://www.ihd.org.tr/mahpuslarin-hesaplarina-para-yatirilmesi-suc-degidir-yargi-baskısına-son-verilsin/>

Giyisiye neden ulaşamıyor?

■ Biçim sebebiyle	14
■ Renk sebebiyle	10
■ Kantinden alması isteniyor	7
■ Tek tip dayatması	4
■ İdareden talep edip alamıyor	3

Genel olarak bütün mahpus yakınları ekonomik krizden ötürü hapisane ziyareti gerçekleştirememiş veya ziyaretlerde belirgin bir düşüş gözlemlenmiştir. Ekonomik krizden ötürü uzak şehirlerde kalan mahpuslara ziyaret gerçekleştiremeyenlerin ve mektup gönderemeyenlerin sayısı önceki yıllara göre oldukça artmıştır. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların yakınlarının görüş hakkı sınırlı tutulmaya devam edilmiştir. Ekonomik krizin derinleşmesi ile uzak hapisanelerde tutulan ailelerine ziyarete gidememeleri mahpusların yanı sıra mahpus yakınlarının da haklarını ihlal etmeye devam etmiştir. Mahpus yakını eğer yabancı, hasta, engelli ve yaşlıysa hapisaneye ziyarete gidememiştir.

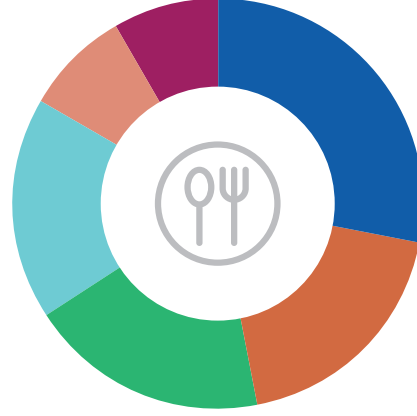
Ekonomik sebepler neye erişmesini engelliyor?

■ Atölye malzemesi	8
■ Buzdolabı	8
■ Dergi	7
■ Diğer	30
■ Ek yiyecek	11
■ Elektrik parası	11
■ Kitap	15
■ Kişisel bakım ürünleri	18
■ Radyo	5
■ Semaver-ketıl	4
■ Sigara vb. ihtiyaçlar	5
■ Telefon Kartı	4
■ TV	9

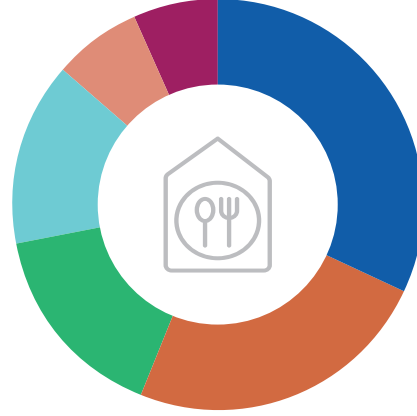
Dış kantine ilişkin yaşadığı sorunlar (Vaka Sayısı)

Pahalılık	24
Ürün çeşidinin azlığı	16
Ürünün verilmemesi	16
Ürünün bulunmaması	15
Diğer	7
Kalitesizlik	7

İç kantine ilişkin yaşadığı sorunlar (Vaka Sayısı)

Pahalılık	54
Ürün çeşidinin azlığı	41
Ürünün bulunmaması	27
Ürünün verilmemesi	24
Kalitesizlik	12
Diğer	11

3. İDARE VE GÖZLEM KURULU KARARLARI

2020 yılından beri uygulamaya konulan idare ve gözlem kurullarının kararlarının subjektif olabilmesi ve keyfi uygulamalara yol açabilmesi önemli bir sorun olmuştur. Mahpusların davranışlarını değerlendiren bu kurullar, genellikle hapisane personelinden ve idari yetkililerden oluşmuştur. Bu durum, mahpuslar hakkında alınan kararların tarafsızlık ve objektiflikten uzak olmasına neden olmuştur. Örneğin, bir mahpusun “iyi halli” olup olmadığına dair yapılan değerlendirmeler, kişisel yargılara ve önyargılara dayanmış olabilir. Bu uygulama bazı mahpusların haksız yere cezalandırılmasına veya haklarının kısıtlanmasına yol açmıştır. Bu durum Birleşmiş Milletler (BM) İşkenceye Karşı Komite'nin hazırladığı Sonuç Gözlem Raporunda da belirtilmiş olup Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmeliği'nin gözden geçirilmesini tavsiye etmiştir.¹⁷

Ayrıca, kurulların geniş takdir yetkisi, şeffaflık eksikliğine ve hesap verebilirlik sorunlarına neden olmuştur. Kurulların aldığı kararların nasıl alındığı, hangi kriterlerin kullanıldığı ve mahpusların bu kararlara nasıl itiraz edebileceği konusunda yeterli bilgi ve denetim mekanizması bulunmamaktadır.

¹⁷ Türkiye İnsan Hakları Vakfı, (2024). Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite'ye Türkiye'nin Beşinci Dönemsel Raporu için Sunulan Alternatif Rapor ve Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite'nin Türkiye'nin Beşinci Dönemsel Raporu'na İlişkin Sonuç Gözlemleri (CAT/C/TUR/CO/5). <https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2024/10/TIHV-Iskenceye-Karsi-Komite-Alternatif-Raporu-ve-Komitenin-Sonuc-Gozlemleri.pdf>
<https://www.ihd.org.tr/mahpuslarin-hesaplarina-para-yatirilmesi-suc-degildir-yargi-baskısına-son-verilsin/>

Bu konuda 2024 yılı içerisinde CİSST'e 81 başvuru yapılmıştır. İnsan Hakları Derneği (İHD) verilerine göre 2021 yılından Ekim 2024'e kadar 501 mahpusun tahliyesi birden fazla kez 3, 6, 9 ay ve bir yıla kadar ertelenmiştir.¹⁸

2 Haziran 2024 tarihli meclis tutanaklarında 2024 yılı içerisinde idare ve gözlem kurulları kararıyla 119.000 mahpusun iyi halden tahliye edildiği, 8.521 mahpusun talebinin ise reddedildiği belirtilmiştir.¹⁹

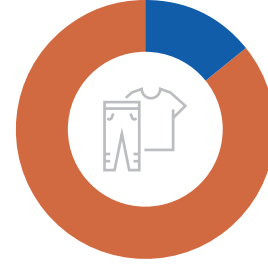
İdare ve gözlem kurulu infaz süresini uzattı mı?

■ Evet	65
■ Hayır	1

Yeniden değerlendirme bir yıllık süreyi geçti mi?

■ Evet	3
■ Hayır	18

Yeniden değerlendirme süresi 6 aydan kısa sürdü mü?

■ Evet	7
■ Hayır	18

EĞİTİM VE ÖĞRETİM SERVİSİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ	Vaka Sayısı
Başarıyla tamamladığı sosyal, kültürel, mesleki ve sportif kurslar (0-150 saat-151 saat ve üzeri)	2
Hobi atölyesi, el işi çalışmalarını, müzik, tiyatro, resim vb. kurs dışı sanatsal faaliyetler ile edebi çalışmalara katılımı	2
Manevi rehberlik birimi tarafından yürütülen kurs, eğitim, koğuş dersi ve ahlak eğitimi gibi programlara katılımı ile manevi danışma amaçlı bireysel görüşmelere düzenli katılımı	1

¹⁸ İnsan Hakları Derneği, (2024). Mahpusların Tahliyelerini Engelleyen İdare ve Gözlem Kurulları İptal Edilsin. <https://www.ihd.org.tr/mahpusların-tahliyelerini-engelleyen-idare-ve-gozlem-kurulları-iptal-edilsin-2/>

¹⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Tutanak Dergisi, (2024). <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/3279>

GÜVENLİK VE GÖZETİM SERVİSİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ	Vaka Sayısı
Genel ve kısmi arama ile sayımlarda idare ve kurum personelinin çalışmalarını kolaylaştırıp kolaylaştırmadığı	1
Kişisel bakıma özen gösterip göstermediği	1
Tutum ve davranışlarıyla idareyi ve kurum görevlilerini gereksiz yere meşgul edip etmediği	1

PSİKO-SOSYAL YARDIM SERVİSİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ	Vaka Sayısı
Suç algılama şekli, varsa mağdura karşı tutumu, pişmanlık duyup duymadığı birlikte değerlendirildiğinde; tekrar suç işleme riski bulunup bulunmadığı	8
Suç algılama şekli, varsa mağdura karşı tutumu, pişmanlık duyup duymadığı birlikte değerlendirildiğinde; topluma ve mağdura zarar verme riskinin düşük olup olmadığı	5
Psiko-sosyal sorunları ile baş edebilmesine yönelik bireysel görüşmelere katılımı	1
Sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere katılımı	1
Yapılan görüşmeler, grup çalışmaları, gözlemler birlikte değerlendirildiğinde sorunları çözme becerisine sahip olup olmadığı	1

YÖNETİM SERVİSİ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ	Vaka Sayısı
Ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara uyumu konusunda gereken özeni gösterip göstermediği	4
Hücreye koyma cezası alıp almadığı	2
Kurum demirbaşını koruma, eğitim ve çalışma esnasında kullandığı sarf malzemelerini tasarruf kurallarına uygun harcama konusundaki tutum ve davranışları	1
Kınama ve bazı etkinliklerden alıkoyma cezası alıp almadığı	1

4. HAPİSHANELERİN İÇ YAPISINA İLİŞKİN SORUNLAR

4.1. Isıtma, Soğutma ve Aydınlatma

Mahpusların yaşamlarını sürdürmeye devam edecekleri alanlar olan hapisanelerin bulunduğu yerin coğrafi koşulları ve iklim şartları gözetilerek inşa edilmesi, düzenlenmesi ve yenilenmesi gerekir. Havalandırma alanlarının uluslararası standartlarda belirtilen sürelerde²⁰ azami ölçüde kullanılmaması hem mahpusların hareket alanını kısıtlamış hem de kapasitesinin üstünde mahpus barındıran koşulların yeterince havalandırılmamasına sebep olmuştur. Pencerelerin yeterince büyük olmaması, yeterli gün ışığından faydalanamamak da aktarılan şikâyetler arasındadır. İklim krizi ile artan sıcaklıklar da mahpusların merkezi havalandırma bulunmayan hapisanelerde sağlık sorunları yaşamalarına sebep olmaktadır.

²⁰ AİHM içtihatları hapisanelerde asgari kişisel alanın 3 metrekare olması gerektiğini söyler.

Koğuştta Ne Gibi Sorunlar Yaşılıyor?

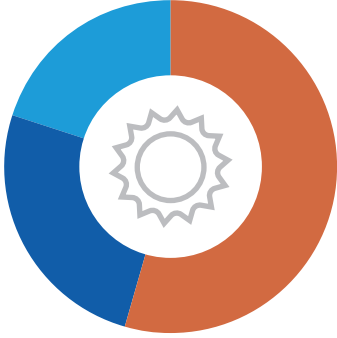
■ Güneş almıyor	33	■ Kirlili	12
■ Dar	29	■ Yerde yatıyor	12
■ Havasız	22	■ Aydınlatma yetersiz	9
■ Kalabalık	22	■ Sigara içiliyor	3
■ Diğer	15	■ Gürültülü	1
■ Rutubetli	14		

Mahpuslardan gelen şikayetler yüksek güvenlikli hapisanelerde havalandırma pencerelerine takılan sık dokunmuş tellerin de hücre ve koğuştara temiz havanın girişini engellediğini ifade etmektedir. Sıcaklığın değişkenlik gösterdiği, sis veya nem gibi farklı hava değişimlerinin yaşandığı dönemler, havalandırma alanlarının açık bırakılmaması da temiz havaya erişimi engellemiştir.

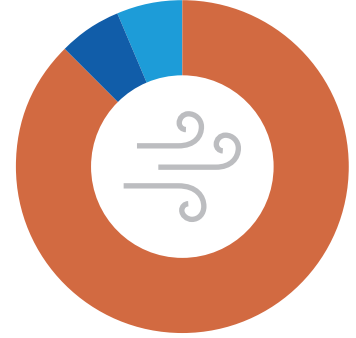
Yeterince Isınıyor mu?

■ Hayır	30
■ Evet	14
■ Kısmen	11

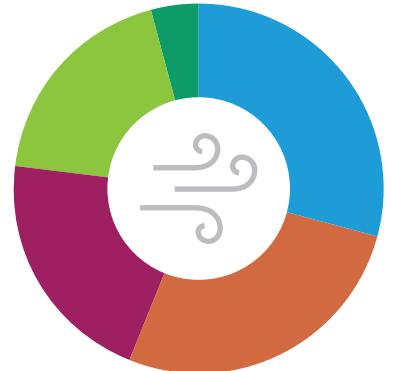
Merkezi Havalandırma Var mı?

■ Hayır	28
■ Evet	2
■ Kısmen	2

Isınamama Sebebi Nedir?

■ Diğer	14
■ Kaloriferler yeterince yakılmıyor	13
■ Kalorifer sayısı yetersiz	10
■ Petekler küçük	9
■ Bina yalıtımı yok	2

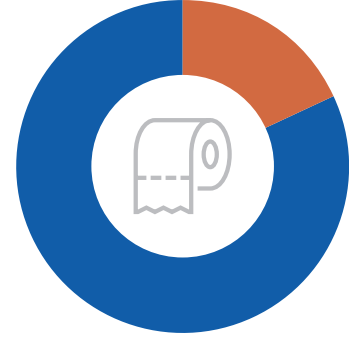

4.2. Hijyen

Mahpuslar kaldıkları alanları kendileri temizlemektedir. Mahpusların bu konuda aktardıkları şikâyetleri hapisanelerdeki genel hijyen tedbirleri, mahpusların kişisel hijyenlerini sağlamada karşılaştıkları sorunlar ve temizlik ürünlerine ulaşırken yaşanan engeller başlıklarıyla sıralamak mümkündür. Mahpusların bu malzemeleri kantinden ücretini ödeyerek temin ettikleri düşünüldüğünde ekonomik durumu iyi olmayan mahpusların yeterli malzemeye erişiminin imkânsızlaşacağını tahmin etmek zor değildir. 2024 yılında mahpusların alım güçleri önceki yıllara göre daha da düşmüş, hijyen malzemelerine ücretsiz erişimlerinde de sorunlar yaşanmıştır.

Temizlik Malzemesine Nasıl Ulaşıyor?

İdare veriyor	4
Kantinden satın alıyor	18

Ulaşamadığı temizlik malzemeleri neler?

Diğer	6	Diş fırçası	1
Genel hijyen malzemeleri	5	Diş macunu	1
Kova	3	Sabun	1
Çamaşır deterjanı	2	Çamaşır ipi	1
Çekpas	2	Şampuan	1
Bulaşık Deterjanı	1		

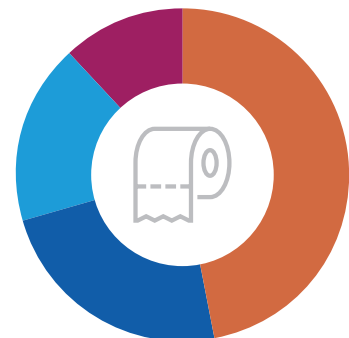

4.3. Tuvalet – Banyo

Salgın sonrası kişisel hijyenin düzenli sağlanabilmesi için hijyen ürünlerine sürekli erişebilmek fazlasıyla önem kazanmıştır. 2024 yılında da mahpuslar, lavabo sayısının yetersiz olduğunu, tuvalet ve banyolarda yeterli hijyen malzemesi olmadığı için kişisel hijyenlerini sağlayamadıklarını aktarmışlardır. Koğuşlarda suların sık sık kesilmesi, sıcak suyun sınırlı zamanlarda verilmesi ve suların kirli akması da mahpusların temiz suya erişim hakkının ihlal edildiğini göstermektedir.

Tuvaleti Kaç Kişiyile Ortak Kullanıyor?

1-5	8
5-10	4
20-30	3
10-20	2

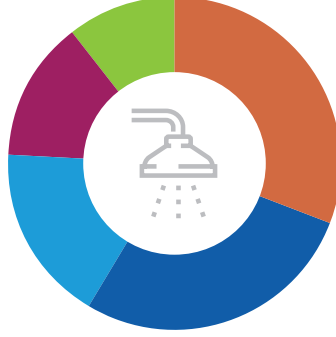
Tuvalete ilişkin yaşadığı sorunlar

Kirli	9
Diğer	7
Eski	4
Küçük	4
Kullanım süresi az	3
Alaturka	2

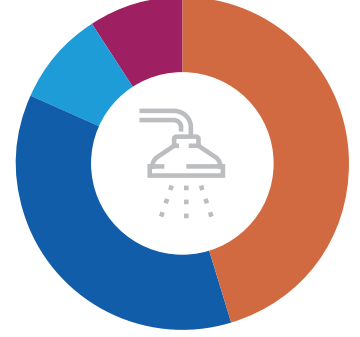
Banyoya ilişkin yaşadığı sorunlar

Diğer	9
Kullanım süresi az	8
Kirli	5
Küçük	4
Eski	3

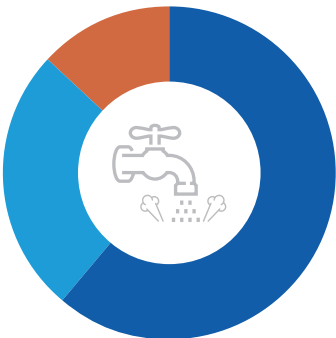
Banyoyu kaç kişiyle ortak kullanıyor?

1-5	10
5-10	8
10-20	2
20-30	2

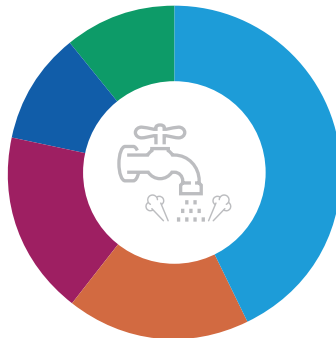
Sıcak suya erişebiliyor mu?

Kısmen	19
Evet	8
Hayır	4

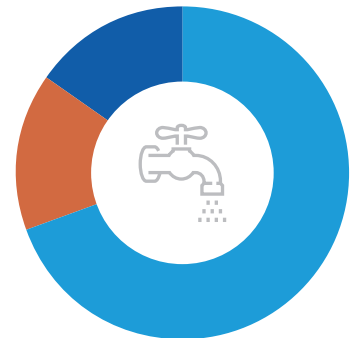
Sıcak Suya İlişkin Şikayetler

Sınırlı zamanlarda verilmesi	12
Diğer	5
Isının yetersizliği	5
Az akması	3
Belirli günlerde verilmesi	3

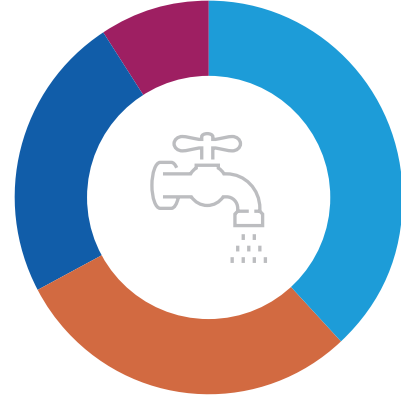
Suya Erişimde Sorun Var mı?

Evet	41
Hayır	9
Kısmen	9

Suya erişimde yaşadığı sorunlar

Diğer	21
Kesiliyor	16
Sağlıksız	13
Fazla klorlu	5

4.4. Yemek

Hapishaneler gibi kapalı kurumlarda kalan kişilerin dışarıdaki insanlara göre daha fazla risk altında olmaları iyi beslenmeyi daha önemli hale getirmiştir. Yeterli, dengeli ve sağlıklı besine erişebilmek tüm mahpusların hakkıdır. Ceza infaz kurumlarının iâşe edilmeleri ve günlük iâşe miktarlarının hesaplanması ile ilgili usul ve esaslar Hükümlü ve Tutuklular ile Ceza İnfaz Kurumları Personelinin İâşe Yönetmeliğine göre yapılmaktadır.²¹

Mahpuslar için ayrılan iâşe bedeli 2024 yılında 50 TL'den 83 TL'ye, çocuk hükümlü ve tutuklular ve annesiyle birlikte kalan çocuklar ile süt emziren hükümlü ve tutuklu anneler ve hamileler için ise 75 TL'den 150 TL'ye çıkarılmıştır.²²

Mahpuslar, hapishane tarafından üç öğün dağıtılan yemeklerin ihtiyaçlarını karşılayacak yeterlilikte olmadığını, dönemsel olarak bu miktarın iki öğüne veya öğünlerde verilen üç çeşit yemeğin iki çeşide düşürüldüğünü belirtmişlerdir. Yukarıda da belirtilen gıda enflasyonuna karşın iâşe miktarının yükseltilmemesi, karbonhidrat ağırlıklı yemeklerin miktarını artırırken porsiyonlardaki et ve sebzenin oranının azalmasına sebep olmuştur. Mahpuslar, kantinler aracılığıyla ücretini ödeyerek gıdaya erişebilseler de vitamin gibi bağıışıklıklarını güçlendirecek takviyeleri alamadıklarını belirtmişlerdir. İç kantinden alınan ürünlerin ücretlerinin mahpusları maddi olarak zorlaması sebebiyle de bu ürünlere sürekli olarak erişilememiştir.

Aktarılan bir diğer problem ise sağlık sorunu yaşayan mahpusların beslenme biçimlerine uygun yemeklere erişememeleridir. Genel yemeklerde yaşanan sorunlar özel beslenme ihtiyacı olan mahpusların durumunu daha da kronikleştirmiştir. Diyet yemekler sağlanmamış, diyet yemek veren hapishaneler ise farklılaşan hastalıkları dikkate almadan tek tip diyet yemek vermişlerdir.

Yemeklere İlişkin Şikâyetler

Diğer	41
Hijyenik değil	56
Kalitesiz	57
Miktarı az	51
Sağlıksız	71

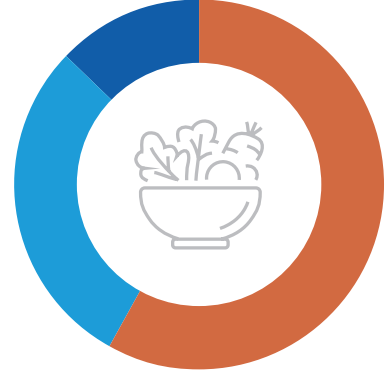
²¹ Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, (2005). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=9568&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>. Erişim Tarihi: 22.08.2025.

²² Adalet TV, (2024). Cezaevinde yatan mahkumların ve görevli memurların günlük yemek ücretleri belli oldu.

<https://www.adalet.tv/haber/cezaevinde-yatan-mahkumlarin-ve-gorevli-memurlarin-gunluk-yemek-ucretleri-belli-oldu-58612.html>. Erişim Tarihi: 09.09.2025.

Beslenme Şekline Uygun Yemeğe Ulaşabiliyor mu?

Hayır	32
Kısmen	16
Evet	7

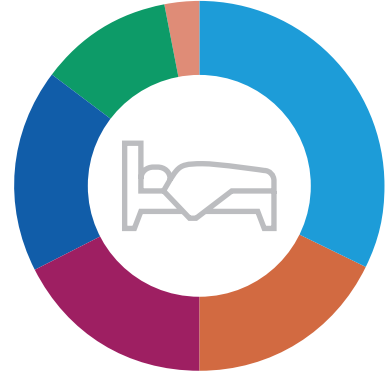
4.5. Yatak-Yastık

Yatak ve yastıkların yetersiz sayıda olması, eski ve sağlığa uygun olmaması, belirli aralıklarla gerekli hijyen önlemleri alınarak değiştirilmemesi sorunlara sebep olmuştur.

Bazı dönemlerde hapisanelerde görülen uyuz salgını bu yıl da hapisane koşullarını doğrudan etkilemiştir.

Nevresim/Yorgan/Battaniye kullanımına ilişkin yaşadığı sorunlar

Yetersiz	11
Eski	6
Sağlığa elverişsiz	6
Yenisi verilmiyor	6
Kirli	4
Diğer	1

5. HAK İHLALLERİ

5.1 . Yaşam Hakkı İhlali

CİSST olarak medya haber taramaları, diğer dernekler, baro ve mahpus yakınlarından aldığımız bilgilere göre 2024 yılında en az 56 mahpus hayatını kaybetmiştir. Meclis tutanaklarına göre Adalet Bakanlığı 2018 ve 2023 yılları arasında hapisanelerde hayatını kaybeden mahpus sayısını 2.258 olarak açıklamıştır.²³ Bunun yanı sıra 24 Temmuz 2023 ile 20 Aralık 2024 arasında ise 1026 mahpusun hapisanede yaşamını yitirdiği meclis tutanaklarında geçmiştir.²⁴ Ayrıca 28.11.2024 tarihi itibarıyla ceza infaz kurumlarında hayatını kaybeden tutuklu ve hükümlü sayısının 709 olduğu meclis tutanaklarında belirtilmiştir.²⁵ Adalet Bakanlığına iletilen 7/20764 Esas No'lu soru önermesine verilen cevapta ise **2024 yılında toplam 818 mahpusun hayatını kaybettiği bilgisi paylaşılmıştır.**²⁶ Bu veriler hapisanelerde 2024 yılında ölen mahpus sayısının diğer yıllara göre arttığını göstermektedir. Hayatını kaybedenler arasında, hastalığı nedeniyle hapisanede kalması uygun olmayan ve bu nedenle ceza infazının ertelenmesi için Adli Tıp Kurumu'na başvuran mahpuslar da bulunmaktadır.

²³ Türkiye Büyük Millet Meclisi Plan ve Bütçe Komisyonu Tutanak Dergisi, (2024). <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/4050>

²⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Üyelerinden Oluşan Karma Komisyon Tutanak Dergisi, (2025). Alt komisyon raporları dilekçe komisyonu ve insan haklarını inceleme komisyonları üyelerinden oluşan karma komisyon alt komisyonunun hazırladığı kamu denetçiliği kurumu 2024 yıllık raporu hakkında görüşme. <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/4219>

²⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, (2024). <https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Tutanak/28/3/30/Tam/1d3c1b8b-7ac3-426f-aad4-d6b7a5b2eeca.pdf>

²⁶ Adalet Bakanlığı, (2025). 2024 yılında ceza infaz kurumlarında hayatını kaybeden mahkumlara ilişkin soru önergesi cevabı. <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y3/T7/WebOnergeMetni/d58ae8b7-40af-41a0-8a01-8e7b71dcde3d.pdf>

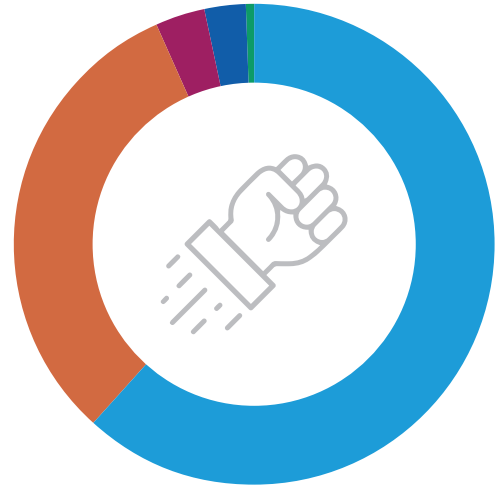
5.2. İşkence ve Kötü Muamele

Hapishanelerde kötü muamelenin, psikolojik baskının, sözlü ve fiziksel şiddetin arttığı 2024 yılında aktarılan şikâyetler arasındadır. İnfaz koruma memurlarına yönelik açılan soruşturmanın sonuçsuz kalması, bu başvurulara gelen cevaplarda hak ihlali tespit edilmemesi fiziksel, sözlü ve psikolojik şiddetin sıklıkla kullanılmasının önünü açmıştır.

CİSST işkence ve kötü muamele konusunda 2024 yılı içerisinde toplam 257 başvuru almıştır.

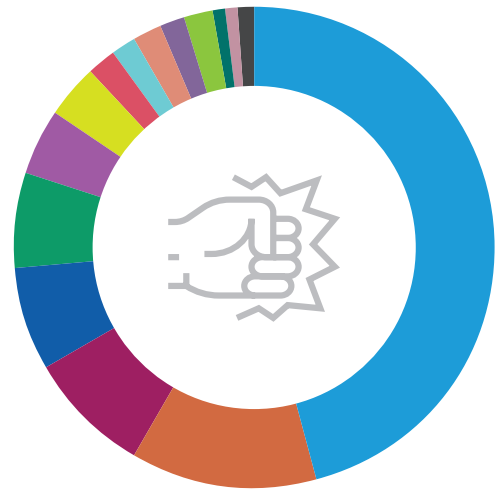
Maruz Kaldığı Şiddet Türü

■ Sözlü ve Psikolojik	179
■ Fiziksel	92
■ Diğer	10
■ Cinsel	8
■ Ekonomik	1

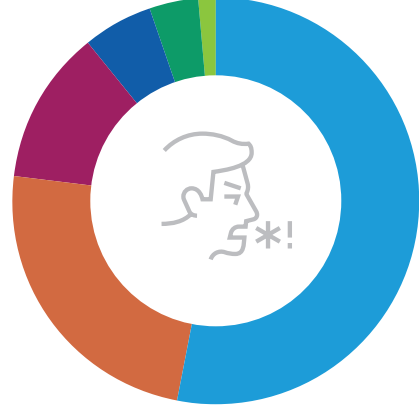
Maruz Kaldığı Fiziksel Şiddet Türü

■ Kaba dayak	51
■ Diğer	14
■ Ters kelepçe	9
■ Alet kullanarak dayak	8
■ Yerde sürüklenme	7
■ Vücudun tek noktasına vurma	5
■ Kesici aletle yaralama	4
■ Basınçlı soğuk su	2
■ Falaka	2
■ Soğukta bekletme	2
■ Sıkı kelepçe	2
■ Uyumama	2
■ Ayakta bekletme	1
■ Beton zeminde bekletme	1
■ El ve ayağa ters kelepçe	1

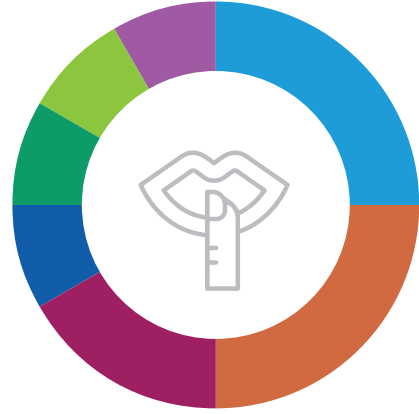
Sözel ve psikolojik şiddet türü

Hakaret ve aşağılama	84
Kendisine yönelik diğer tehditler	38
Diğer	19
İntihara teşvik ediliyor	9
Öldürme veya yaralama tehdidi	6
Yakınlarına yönelik tehditler	2

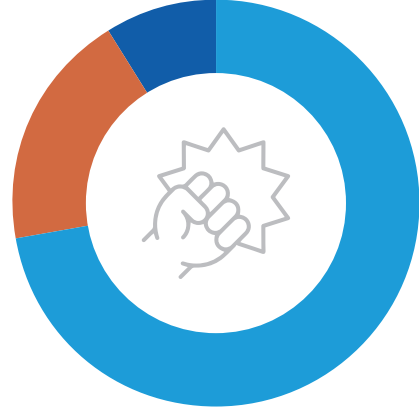
Cinsel şiddet türü

Diğer	3
Taciz	3
Cinsel içerikli küfür ve hakaret	2
Cinsel organ gösterme	1
Gözetleme	1
Kadın İKM tarafından çıplak arama	1
Tecavüz	1

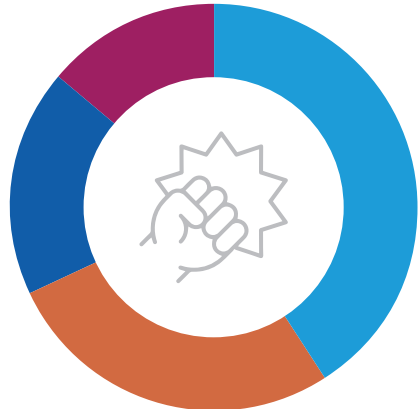
Şiddet kime yönelik?

Kişiye	149
Gruba	39
Odaya	18

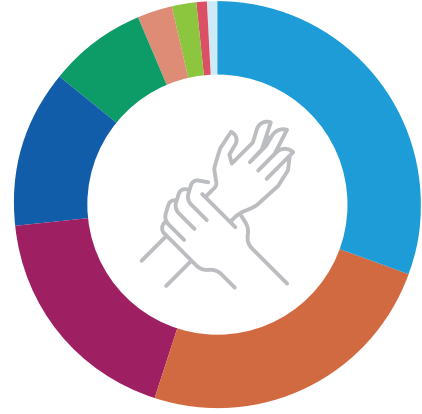
Şiddet sonrasında yaşananlar

Sevki yapılmadığı için darp raporu alamadı	9
Darp raporu aldı	6
Doktor darp raporu vermedi	4
Sevki geç yapıldığı için darp raporu alamadı	3

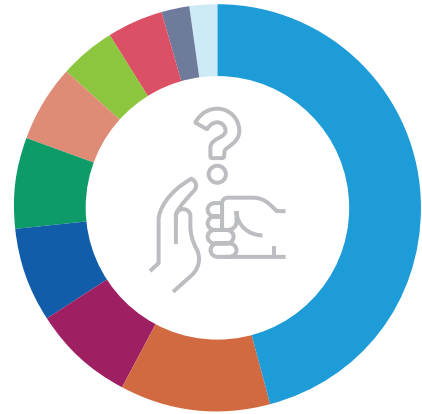
Şiddetin Nedeni

Diğer	44
Siyasi görüş farkı	35
Suç tipinden ötürü	26
LGBTİ+	18
Etnik köken farkı	11
Kadın	4
Dini köken farkı	3
Engelli	1
Yabancı	1

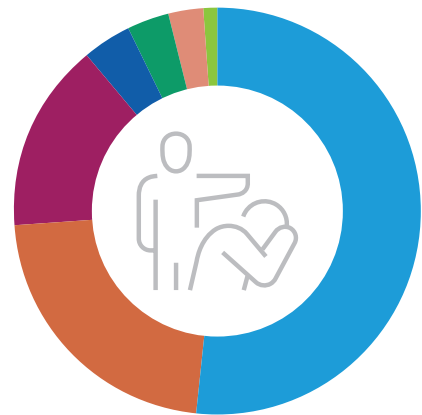
Şiddete nerede uğradı?

Koğuş	62
İdari bölüm	16
Koridor	11
Diğer	10
Hastane	10
Hapishane bahçesi	8
Kameraların görmediği kör nokta	6
Revir	6
Ring	3
Süngerli Oda	3

Şiddet kim tarafından uygulanıyor?

İnfaz Koruma Memurları	147
İdare	63
Mahpuslar	43
Sağlık Personeli	11
İdarenin yönlendirdiği mahpuslar	9
Jandarma	8
Diğer	3

5.2.1. Çıplak Arama

Nelson Mandela Kuralları ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmeliğin 34. Maddesinde²⁷ çıplak aramanın hangi koşullarda nasıl yapılacağı tanımlanmış olsa da 2024 yılında bu uygulamanın keyfi şekilde devam ettiği ve ardından yaşanan fiziksel ve psikolojik şiddete dair aktarılan şikâyetlerin olduğu görülmüştür. Hapishaneye girişlerde mahpuslara çıplak arama dayatıldığı, bunu kabul etmeyen mahpusların darp edildiği 2024 yılında CİSST'e iletilen şikâyetler arasındadır.

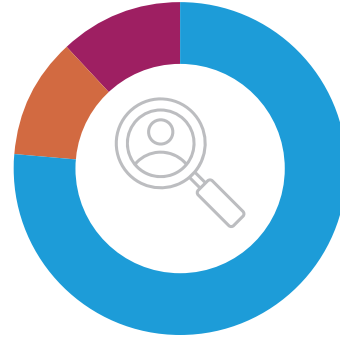
Bunun yanı sıra Türkiye'deki işkence ve kötü muamele uygulamaları BM İşkenceye Karşı Komite'nin Türkiye'nin Beşinci Dönemsel Raporuna dair hazırladığı Sonuç Gözlem Raporunda "yalnızca kesinlikle gerekli olduğunda ve makul bir suç şüphesi bulunduğu" başvurulması gerektiğini bildirmiştir.²⁸

Çıplak aramaya ne zaman maruz kaldı?

■ Hapishaneye giriş	13
■ Arama esnasında	2
■ Sevk sonrası	2

Ne tür sorunlarla karşılaştı?

■ Diğer	5
■ Orantısız ya da keyfi uygulama	5
■ Çıplak aramayı kabul etmeme nedeniyle şiddet	5
■ Aramanın yönetmeliğe aykırı yapılması	4
■ Makul şüphe oluşmadı	4
■ Arama sırasında fiziksel müdahale	3
■ Arama sırasında sözlü küçük düşürücü ifade	2
■ Arama yapılan alanın uygunsuzluğu	1
■ Cinsel tacize maruz kaldı	1

5.2.2. Disiplin Cezaları

2024 yılı boyunca da disiplin cezaları, öncesinde de olduğu gibi keyfi gerekçelerle verilerek mahpuslar için ikincil bir cezalandırma yöntemi olarak kullanılmaya devam etmiştir. Mahpuslar, disiplin cezaları ile tehdit edilmeleri sebebiyle hak ihlallerini aktaramamış, CİSST'e başvuran mahpuslar kimliklerini gizli tutmak ve şikâyet başvurularının anonim olarak yapılmasını istemişlerdir.

2024 yılında CİSST disiplin cezaları konusunda toplam 156 başvuru almıştır. İKM'lerin mahpusları disiplin cezası ile tehdit ettikleri, açık hapishanelerde kalan mahpusların, yaşadıkları sorunları aktarmak istediklerinde kapalı cezaevlerine gönderilmekle tehdit edildiği aktarılmıştır.

²⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/215.2324.pdf> Erişim Tarihi: 22.09.2025

²⁸ Türkiye İnsan Hakları Vakfı, (2024). Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite'ye Türkiye'nin Beşinci Dönemsel Raporu için Sunulan Alternatif Rapor ve Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Komite'nin Türkiye'nin Beşinci Dönemsel Raporu'na İlişkin Sonuç Gözlemleri (CAT/C/TUR/CO/5). <https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2024/10/TIHV-Iskenceye-Karsi-Komite-Alternatif-Raporu-ve-Komitenin-Sonuc-Gozlemleri.pdf>

Disiplin cezası aldı mı?

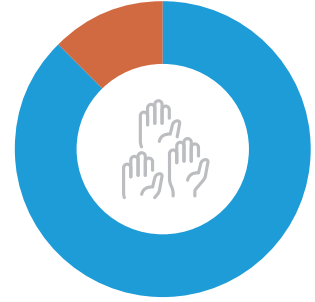
■ Evet	133
■ Hayır	1

Disiplin cezaları keyfi mi uygulanıyor?

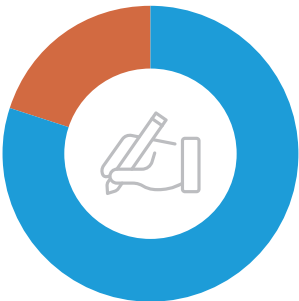
■ Evet	56
■ Hayır	-

Disiplin cezasına karşı itiraz mekanizmalarını kullanabiliyor mu?

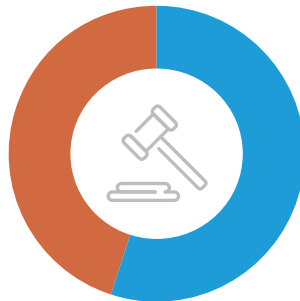
■ Evet	21
■ Hayır	3

Disiplin cezasıyla tehdit ediliyor mu?

■ Evet	24
■ Hayır	6

Disiplin cezası infaz süresini etkiledi mi?

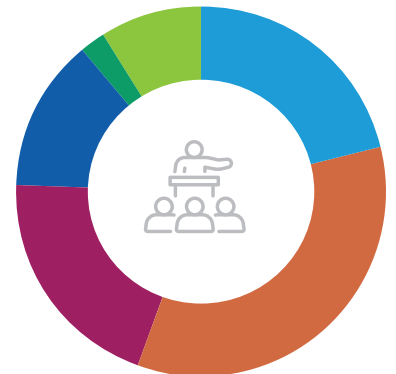
■ Evet	11
■ Hayır	9

Disiplin cezası iyi halini etkiledi mi?

■ Evet	40
■ Hayır	-

Disiplin cezası nedir?

■ 1-10 gün arası hücreye koyma	19
■ 11-20 gün arası hücreye koyma	31
■ Bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma	18
■ Haberleşme ve iletişim araçlarından yoksun bırakma veya kısıtlama	12
■ Kınama	2
■ Ziyaret kabulünden yoksun bırakma	8

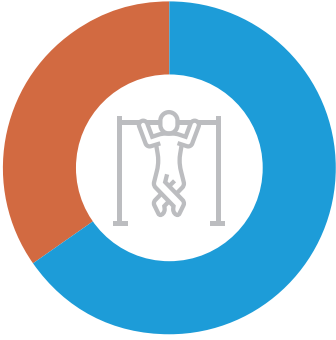
5.2.3. Tecrit

Türkiye’de mahpusların büyük bir kısmı, çok kısıtlı spor faaliyeti dışında hiçbir etkinliğe katılamamaktadır. Pandemi ile getirilen izolasyonu artıran önlem ve uygulamaların kalıcılaşması ile 2022 yılında normalleşme sürecine geçildiği halde 2024 yılında da hapisanelerde herhangi bir sosyal etkinliğin yapılmadığı mahpuslar tarafından iletilmiştir. Özellikle yüksek güvenli ve S ve Y Tipi hapisanelerinin sayılarının da artmasıyla tecrit uygulamalarının sistematikleşerek yaygınlaştığını gözlemledik.

CİSST, tecride dair 2024 yılında 345 başvuru almıştır. Bu başvuruların birçoğu S Tipi ve yüksek güvenli hapisanelerden yapılmıştır.

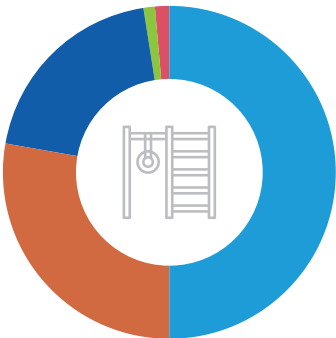
Açık spor alanlarına çıkarılıyor mu?

■ Evet	98
■ Hayır	52

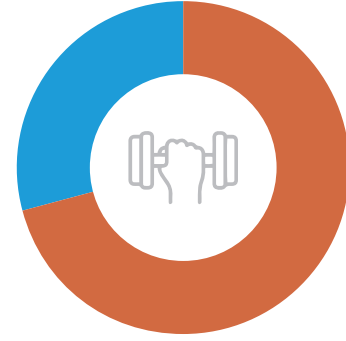
Açık spora ne sıklıkta çıkarılıyor?

■ Ayda 5-1 saat	41
■ Haftada 5-1 saat	23
■ Daha az	16
■ Ayda 10 saat	1
■ Ayda 10-5 saat	1

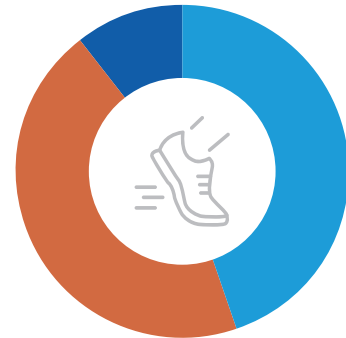
Kapalı spor alanlarına çıkarılıyor mu?

■ Hayır	78
■ Evet	32

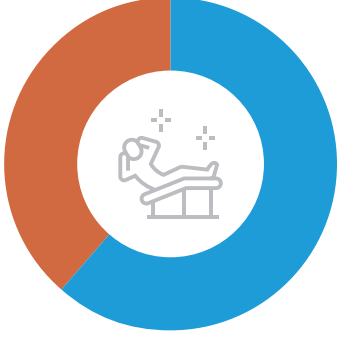
Açık spora neden çıkarılmıyor?

■ A. Müebbet	17
■ LGBTİ	17
■ Diğer	5

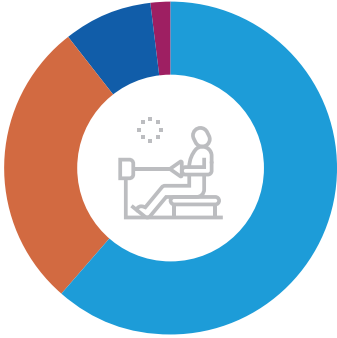
Kapalı spora ne sıklıkta çıkarılıyor?

■ Ayda 5-1 saat	16
■ Daha az	10

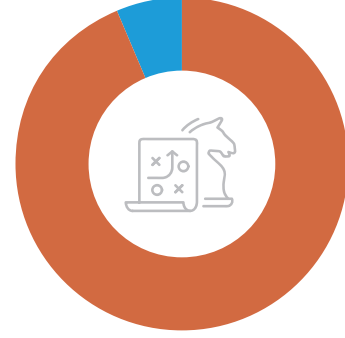
Kapalı spora neden çıkarılmıyor?

■ A. Müebbet	35
■ LGBTİ	16
■ Diğer	5
■ Kadın	1

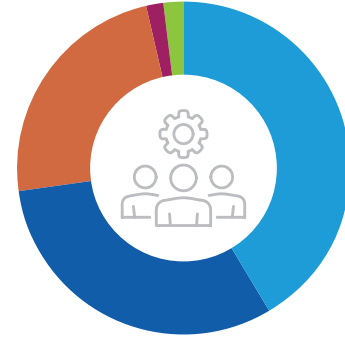
Atölye ve kurslara katılabiliyor mu?

■ Hayır	166
■ Evet	11

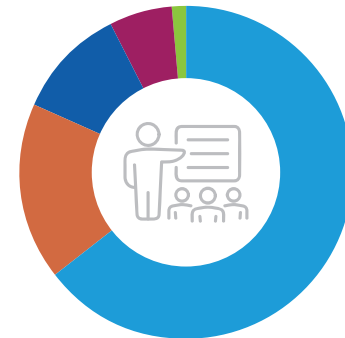
Atölye ve kurslara neden katılamıyor?

■ A. Müebbet	46
■ Diğer	35
■ LGBTİ	26
■ Kadın	2
■ Çocuk	2

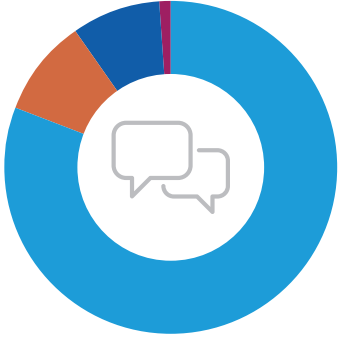
Atölye ve kurslarla ilgili hangi sorunları yaşıyor?

■ Açılmıyor	53
■ Diğer	14
■ İsteddiği açılmıyor	9
■ Malzeme yetersiz	5
■ Verimsiz	1

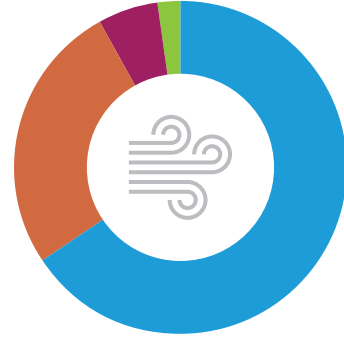
Sohbet ile ilgili yaşadığı sorunlar

Çıkarılmıyor	76
Koğuşundaki kişilerle çıkarılıyor	9
Diğer	8
İsteddiği kişilerle çıkarılmıyor	1

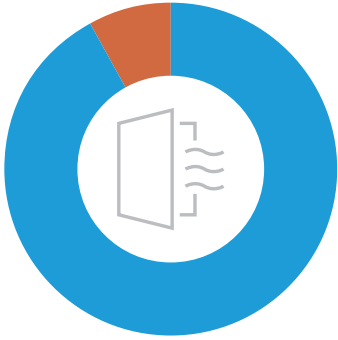
Kaç saat havalandırmaya çıkarılıyor?

1	67
2	27
5+	6
4	2

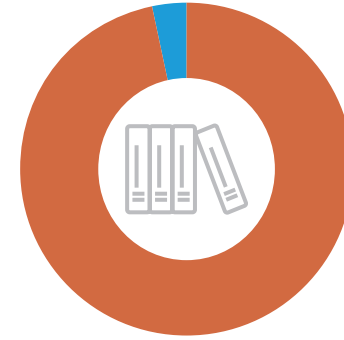
Havalandırmaya çıkarılıyor mu?

Evet	127
Hayır	11

Kütüphaneye çıkarılıyor mu?

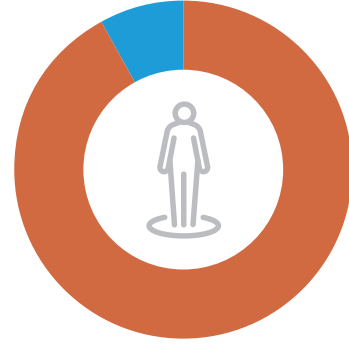
Hayır	92
Evet	3

5275 sayılı kanuna göre ağırlaştırılmış müebbet mahpusların tek kişilik odalarda tutulacağı belirtilmesine rağmen bu mahpus grubu dışında diğer mahpusların da tek başına kapatıldığı görülmüştür. Özellikle 15 günü aşan tek başına kapatılma durumu uluslararası insan hakları standartlarına aykırı bir uygulama olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra mahpuslar yasal dayanak olmadan, idari karara dayanmayan ve tebliğ edilmeyen tek başına kapatılmayla da karşılaştığını aktarmıştır. Bu durum denetim eksikliğinin yanı sıra ulusal önleme mekanizmasının işlevini yerine getirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Uygulamanın yasal dayanaktan yoksunluğu ve belirli gruplara uygulanması insan hakları ihlallerine açık bir ortam yaratmaktadır. Özellikle uzun süreli kapatılmalar, psikolojik ve sosyal destek mekanizmalarının eksikliği mahpusların fiziksel ve psikolojik sağlığını olumsuz etkileyebilir.

Tek başına kapatılma

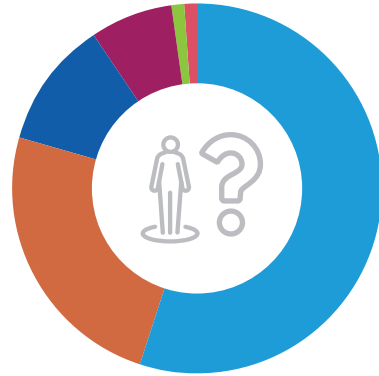
Hayır	211
Evet	18

Tek başına kapatılmada hak ihlali iddiası	Vaka Sayısı
15 günü aşan tek başına kapatılma	53
Kapatılmanın ayrımcılık nedeniyle olduğu	36
Disiplin cezası dışındaki uygulamalarda dış dünya ile iletişimin sınırlanması	19
Disiplin cezası dışındaki kapatılmalarda havalandırma süresinin diğer mahpuslardan az olması	16
Diğer	10
Tek kişilik odaya kapatılma sürecinde psikolog ve hekim tarafından muayene edilmeme	5
Beslenmenin yetersiz ya da kalitesiz olması	3
Disiplin cezası uygulamasında havalandırma süresinin 1 saatten az olması	1
Sağlık raporuna ulaşamama	1

Tek kişilik koğuştta tutulmasının sebebi nedir?

A. Müebbet	102
LGBTİ	45
Siyasi Mahpus	21
Diğer	13
Psikolojik Sorunlar	2
Sağlık sorunları	2

Tek başına kapatılma şekli	Vaka Sayısı
Yasal dayanağı olmayan, idari karara dayanmayan veya karar tebliğ edilmeyen tek başına kapatılma	60
Disiplin cezası nedeniyle tek başına kapatılma	10
İnfaz sürecinde gözlem için tek başına kapatılma	10
Diğer	8
Kuruma girişte gözetim için tek başına kapatılma	3
Süngerli odada tek başına kapatılma	2

5.3. Sağlığa Erişim

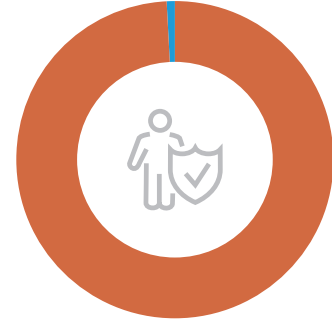
Sağlık hizmetlerinin ücretsiz sağlanması, yasal statüleri ne olursa olsun ayırım gözetmeden kişilere bu hizmetin verilmesi ve tedavi süreçleriyle ilgili bilgilendirmenin sağlanması gereklidir. Hapishanelerdeki aşırı kalabalıklaşma, yetersiz koşullar, hijyen hizmetlerinin sınırlılığı, gıdaya ve besine erişimle ilgili yaşanan problemler, sağlık sorunlarından ayrı düşünülemez. Sağlık konusu, yalnızca fiziksel bütünlüğün ve işlevin korunmasından öte, beden ve ruh sağlığının birlikteliği olarak görülmeli ve sağlıkta bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir.

Mahpusların tutulma koşulları ve sağlığa erişim konusunda bütün mahpusları kapsayan ve eşitlik ilkesinin gözetildiği uygulamalar gereklidir. Buna rağmen 2024 yılında hapishanede madde bağımlılığı bulanan mahpuslara yönelik Adana Suluca Ceza İnfaz Kurumları Kampüsünde bağımlı tipi rehabilitasyon hapishanesi kurulmuş ve 107 hükümlü buraya nakil edilmiştir.²⁹ R Tipleri izole ve eşitlik ilkesine aykırı olmasının yanı sıra ayırmacı, sosyal desteği kısıtlayan, toplum temelli sağlık hizmetleri ile uyuşmayan kurumlardır. Bağımlı mahpuslar için açılan bu hapishane, diğer R Tipi hapishaneler gibi sosyal desteğin ortadan kaldırıldığı, izolasyonun yoğun olduğu merkezler olarak kurulmaktadır.

CİSST 2024 yılında sağlığa erişim konusunda hastaneye sevk, revir ve hastanedeki doktorun ilgisizliği konusunda çok sayıda başvuru almıştır.

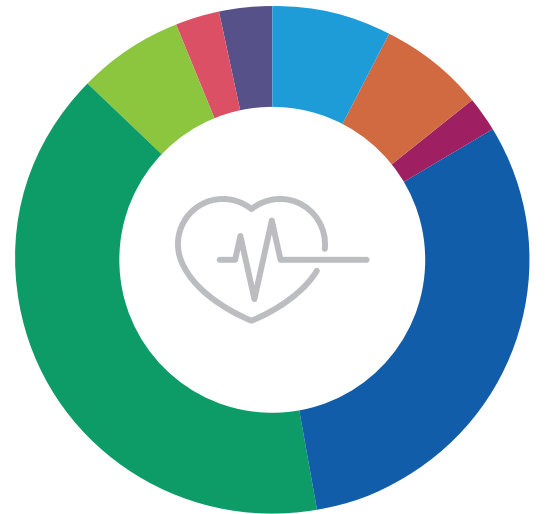
Düzenli tedavi görebiliyor mu?

Hayır	429
Evet	1

Düzenli tedaviyi neden göremiyor?

Diğer	45
Hastanede doktor ilgilenmiyor	38
Hastanede sağlık personeli ilgilenmiyor	12
Hastaneye geç sevk ediliyor	180
Hastaneye sevk edilmiyor	231
Revirde sorun yaşıyor	38
Testleri yapılmıyor	16
Çoklu hastalığın bir tanesi tedavi ediliyor	19

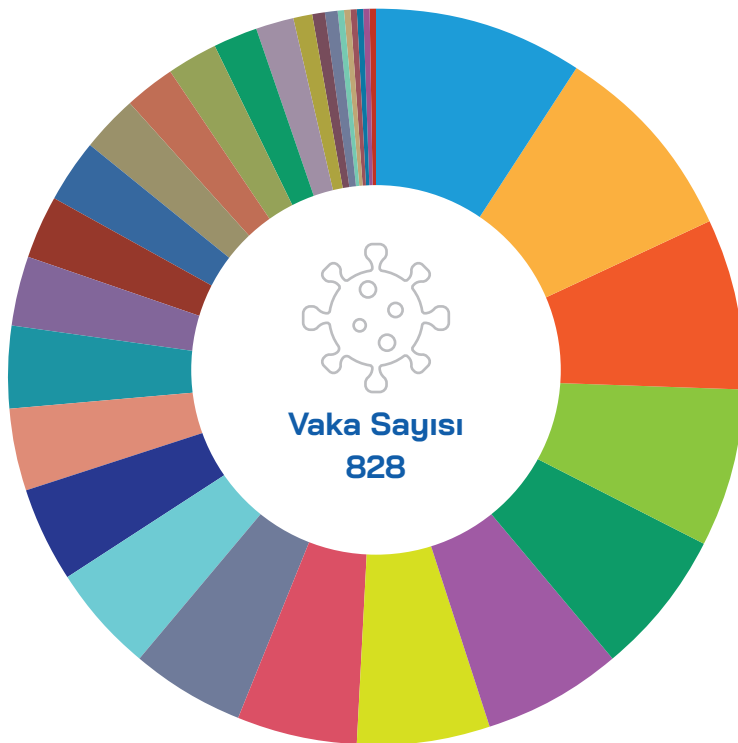
²⁹ Adalet Bakanlığı, (2025). 2024 Faaliyet Raporu. <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/adalet-bakanligi-2024-yili-faaliyet-raporu12-03-20254-50-pm.pdf>

Hastalık Türleri

Hastalık Türleri	Vaka Sayısı	Yüzde %
İç Hastalıkları	76	9,2
Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	75	9,1
Göğüs Hastalıkları	61	7,4
Ortopedi ve Travmatoloji	57	6,9
Nöroloji	52	6,3
Kalp ve Damar Cerrahisi	51	6,2
Kardiyoloji	50	6,0
Psikiyatri	43	5,2
Gastroenteroloji	41	5,0
Kulak Burun Boğaz	40	4,8
Genel Cerrahi	33	4,0
Beyin Cerrahisi	31	3,7
Onkoloji	29	3,5
Göz Hastalıkları	25	3,0
Ağız ve Diş Sağlığı	24	2,9
Psikoloji	23	2,8

Hastalık Türleri

Hastalık Türleri	Vaka Sayısı	Yüzde %
Üroloji	21	2,5
Enfeksiyon Hastalıkları	19	2,3
Beslenme ve Diyet	18	2,2
Nefroloji	16	1,9
Deri ve Zührevi Hastalıklar	14	1,7
Endokrinoloji ve Metabolizma	7	0,8
Alerji Hastalıkları	5	0,6
Geriatric	3	0,4
Hematoloji	3	0,4
Algoloji	2	0,2
Kemik Yoğunluğu Ölçümü	2	0,2
Odiyoloji	2	0,2
Diğer	2	0,2
Kadın Hastalıkları ve Doğum	2	0,2
Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp (GETAT)	1	0,1

5.3.1. Birinci Basamak Sağlık Hizmetleri

Bu bölümde mahpusların Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerine erişirken karşılaştıkları sorunlar, hizmetlerin içeriğinden bağımsız olarak aktarılacaktır.³⁰

5.3.1.1. Revir

Hapishanelerde revir doktoruna erişim süreci, infaz koruma memurlarına iletilen dilekçeler üzerinden ilerlemektedir ve dilekçelerin işleme alınması, mahpusların revire ne zaman çıkabilecekleri de bir ölçüde infaz koruma memurlarının inisiyatifine bırakılmaktadır. Bu işleyiş mahpuslar ile infaz koruma memurlarını karşı karşıya getirebilmekte, mahpusların bazı durumlarda ayrımcılığa maruz kalmalarına ve sağlık hakkına erişimlerinin güçleşmesine neden olmaktadır.

Adalet Bakanlığı 15.08.2024 tarihli soru önergesi cevabında, 2023 yılı içerisinde 3.115.834 revir muayenesi yapıldığını, hastane sevk sayısının ise 1.050.879 olduğunu aktarmıştır.³¹ Bunun yanı sıra Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tutanaklarında 2024 yılında revir muayene sayısı 3.986.000, hastaneye sevk edilen mahpus sayısının 1.476.000 olduğu belirtilmiştir.³²

Fiziki muayenenin yanı sıra e-doktor uygulaması ile mahpuslar revirde doktor ile çevrimiçi görüşme gerçekleştirebilmektedir. E-doktor uygulaması 9 hapishanede pilot uygulamaya konulmuş olup 12.06.2024 tarihine kadar 1.633 kişi doktor ile çevrimiçi muayene gerçekleştirmiştir.³³ Şu ana kadar 15 hapishanede uygulamaya konulan e-doktor uygulamasında 2024 yılı içerisinde 4.547 muayene gerçekleşmiştir.³⁴ Bu uygulama mahpusların sağlık hakkına erişimini kolaylaştırabilecek bir araç olarak görülse de uygulamanın yüz yüze muayenenin yerine geçecek şekilde kullanılmaması ve mahpusların eşit, sürekli ve nitelikli sağlık hizmetine erişimini engellememelidir.

Revirde yaşadığı sorunlar

Diğer	33
Doktor ilgilenmiyor	42
Doktordan kötü muamele	16
Görüşmeler çok kısa	5
Hastalığı hakkında bilgi verilmiyor	5
Hastane sevkleri yapılmıyor	84
İKM'ler görüşmeye müdahale ediyor	2
İKM'ler odada bulunuyor	2
Raporları verilmiyor	1
Revire geç çıkarılma	98

³⁰ Birinci basamak sağlık hizmetlerine dair detaylı bilgi için bakınız: <https://cisst.org.tr/raporlar/yillik-rapor-2020/> Erişim Tarihi: 27.09.2025.

³¹ Adalet Bakanlığı Mevzuat Genel Müdürlüğü, (2024). Yazılı soru önergesi. <https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y2/T7/WebOnergeMetni/1681d9b8-afd1-4a1e-b77b-f0201525a42f.pdf>

³² Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, (2025). 101. birleşim. <https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Tutanak/28/3/101/Tam/325644f1-b438-4617-a23c-4f13d1c71d90.html>

³³ Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Tutanak Dergisi, (2024). <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/3279>

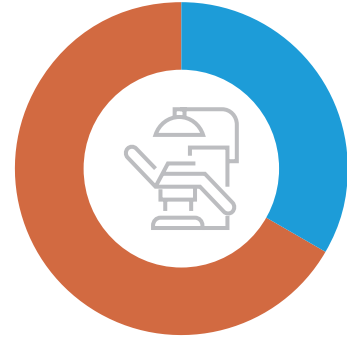
³⁴ Adalet Bakanlığı, (2025). 2024 Faaliyet Raporu. <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/adalet-bakanligi-2024-yili-faaliyet-raporu12-03-20254-50-pm.pdf>

5.3.1.2. Diş Ünitesi

Tüm hapishanede diş ünitesi bulunmalıdır ancak mahpusların aktarımları diş ünitesi bulunmayan hapishaneler olduğu yönündedir. Mevcut diş ünitelerinin teknik altyapısının da genellikle yetersiz olduğu bilinmektedir. Diş çekimi veya dolgu gibi basit işlemlerin dahi diş ünitelerinde gerçekleştirilemediği ve bu gibi temel diş sorunları için hastaların hastaneye sevk edildiği gözlenmiştir. Bu sevk işlemi için ise öncelikle hapishanedeki diş hekimine muayene olmak gerekmektedir. Ne var ki, hapishanelerdeki kadrolu diş hekimlerinin sayısı genellikle hapishane nüfusuna oranla yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, dışarıdan kısa süreli diş hekimleri ziyaretleri ile desteklenmektedirler. Ancak, bu uygulama da hapishane nüfusunun ihtiyacını karşılamak için yetersiz olmakta ve bu da bir mahpusun muayene olma süresini uzatabilmektedir. Sonuç olarak, muayene edildikten sonra diş hastanesine sevk edilme süreci de gecikmektedir.

Diş Ünitesi Var Mı?

■ Evet	6
■ Hayır	12

Diş ünitesinde hangi sorunları yaşıyor?

■ Malzemeler yetersiz	3
■ Diğer	1
■ Diş çekilemiyor	1
■ Doktor bulunmuyor	1
■ Dolgu yapılamıyor	1
■ İmplant yapılamıyor	1

5.3.1.3. Psikososyal Servis

Kapatılma mahpusların ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemiştir. Hapishanelerde bulunan psikolog ve sosyal hizmet çalışanı sayısı hapishane kapasitesine oranla yetersiz olduğundan, birçok hapishanedeki mahpuslar kurumdaki psikososyal servisten yeteri kadar yararlanamadıklarını iletmişlerdir.

Akıllı Teknolojilerin Ceza İnfaz Kurumlarına Entegrasyonu (ACEP) kapsamında projenin başladığı tarihten 10.09.2024 tarihine kadar psikolog ve sosyal çalışmacılar tarafından 3.634 mahpusa çevrimiçi psikososyal destek hizmeti verilmiştir.³⁵ Bu uygulama ve yararlanan mahpus sayısı mahpusların ruh sağlığına yönelik destek ihtiyacının olduğunu göstermekle birlikte, bu ihtiyacın hapishanedeki yapısal koşullar, dijital erişim sınırlılıkları, psikolog ve sosyal hizmet çalışmacı sayılarındaki yetersizlik dikkate alındığında henüz eşit ve etkili bir uygulama olmadığını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra çevrimiçi uygulamalar mahpusların başka kişilerle daha az iletişim ve dışarıyla daha az temasını da beraberinde getireceği için mahpuslar açısından olumsuz psikolojik etkiler oluşturma olasılığı söz konusudur.

³⁵ Adalet Bakanlığı, (2024). Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü 2. kez mükemmeliyet ödülü aldı. <https://www.adalet.gov.tr/ceza-ve-tevkifevleri-genel-mudurlugu-2-kez-mukemmeliyet-odulu-aldi>

Psikososyal serviste yaşadığı sorunlar

İlgilenilmiyor	10
Sevk edilmiyor	10
Düzenli çıkarılmıyor	9
Nadiren çıkarılıyor	8
Diğer	4
Görevliden kötü muamele	2
Görüşmeci yeterli değil	2
Görüşmeler kısa	1

5.3.2. İkinci ve Üçüncü Basamak Sağlık Hizmetleri

2024 yılında da mahpuslar tarafından hastane sevk ve süreçlerine dair birçok şikâyet iletilmiştir. Mahpuslar sevklerin geç yapılmasından ya da hiç yapılamamasından şikâyetçi olmuş, ring araçlarına yönelik şikâyetler devam etmiştir.

5.3.2.1. Ring

Mahpusların hastaneye sevkleri sırasında kullanılan ring araçları ile ilgili havalandırmaların çalışmadığı, yaz aylarında çok sıcak kış aylarında çok soğuk olduğu, havasız olduğu ve kötü koktuğuna yönelik şikâyetler 2024 yılında da devam etmiştir. 2024 yılında da 51 mahpus bu şartlarda ringlerde bekletildiğini tarafımıza iletmiştir.

5.3.2.2. Hastanede Yaşanan Sorunlar

Sürekli hastalığı olan mahpusların, hastaneye düzenli tetkikleri için gittiklerinde aynı doktor tarafından takiplerinin yapılmadığı ve bunun tedavi sürecini olumsuz etkilediğini iletmişlerdir. Bazı hapisanelerde hastane sevkleri öncesinde yapılan ağız içi aramanın standart bir uygulama haline geldiğini, aramanın insan onurunu ihlal edecek şekilde yapıldığını ve bu dayatma dolayısıyla tedaviye erişimde güçlük çektiklerini iletmişlerdir. Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Nelson Mandela Kuralları) madde 51 ve 52’de beden aramalarının mahpusun mahremiyetine gereksiz yere müdahale etmek için kullanılmayacağı ve ancak mutlak bir gereklilik söz konusuysa başvurulabileceği belirtilmektedir. Dünya Tabipler Birliği’nin beden aramalarıyla ilgili açıklamasında ise aramanın gerekli eğitimi almış kişilerce yapılması gerektiği belirtilmektedir.

Genel olarak hastane sevklerinin geç yapılması, revire çıkamama, ameliyata götürülmeme veya ameliyat tarihinin ertelenmesi, düzenli kullanılan ilaçların verilmemesi, raporlarının yenilenmemesi, hastalığıyla ilgili yeterli bilgi alamama, tetkik sonuçlarının ve raporlarının verilmemesi ve kelepçeli muayeneye yönelik şikâyetler 2024 yılında da devam etmiştir.

Hastane sürecinde yaşanan sorunlar

Ayrımcılık	12
Diğer	12
Doktordan kötü muamele	11
İlgisizlik	10
Jandarmanın muayeneye girmesi	10
Kelepçeli bekletilme	10
Jandarmanın doktora müdahalesi	8
Çok bekleme	7
Ringde bekletilme	5
İKM'nin doktora müdahalesi	3
İKM'nin muayeneye girmesi	3
Yanlış tedavi	3
Yanlış teşhis	3
Sağlık çalışanından kötü muamele	2
Kısa görüşme	2

5.3.2.3. Ağız ve Diş Sağlığı ile İlgili Hizmetlere Erişim

Ağız ve diş sağlığı ile ilgili rahatsızlıkları olan mahpusların tedaviye erişimde güçlük çektikleri, özellikle diş kaybı olan mahpusların tedavilerinin aksadığı ya da eksik yapıldığı, sorunlarının çözülmediği şekilde şikâyetler gelmiştir. Hapishanedeki diş ünitelerinde yeterli malzeme ve ekipman (ör. röntgen cihazı) bulunmaması nedeniyle ağız ve diş sağlığı ile ilgili sorun yaşayan mahpuslar çoğunlukla hastanelere yönlendirilmektedir. Hapishanelerde ağız sağlığı, ne yazık ki, sıklıkla göz ardı edilen bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, temel bir sağlık ihtiyacı olan ağız sağlığının öneminin göz ardı edildiği izlenimi yaratmaktadır.

Birçok temel diş işlemi, devlet hastanelerinin diş polikliniklerinde yapılamamakta ve bu durum, hapishane içindeki mahpusların diş sağlığına erişimini zorlaştırmaktadır. Özellikle, implant gibi özel diş tedavileri, hapishanedeki mahpuslar arasında ciddi bir sorun olarak öne çıkmaktadır.

Hapishanelerde, dışarıdan temin edilen hizmetler başlığı altında diş sağlığı hizmetleri de sunulmaktadır. Ancak, bu hizmetlere erişim genellikle sınırlıdır ve mahpusların kendi imkanlarıyla diş tedavisi olmaları beklenmektedir. Bu durum, genel hapishane nüfusu için adil bir çözüm olmaktan uzaktır ve sağlıkta eşitsizliği artırmaktadır. Dolayısıyla, hapishanelerde ağız sağlığı hizmetlerine daha kapsayıcı ve erişilebilir bir yaklaşım benimsenmesi gerekmektedir.

5.4. Dış Dünya İle İletişim

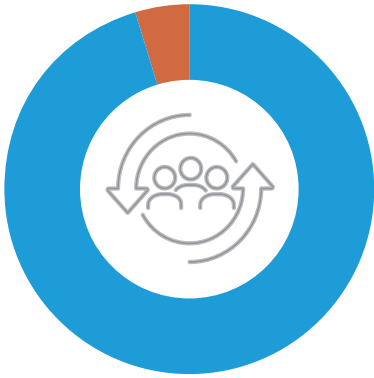
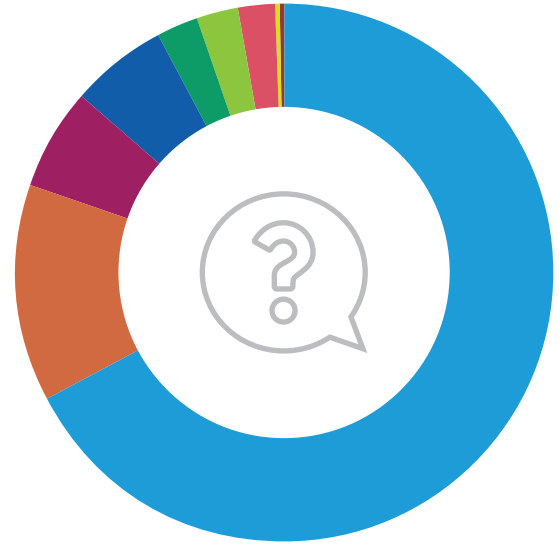
5.4.1. Nakillere İlişkin Sorunlar

2019-2023³⁶ yılları arasında mahpusların ailelerinden uzak hapisanelerde hapsedildiğine, bu sebeple ziyaret edilemediğine, zorunlu sevk bir disiplin aracı olarak kullanılırken mahpusların geçerli gerekçelerle yaptıkları nakil başvurularının reddedildiğine değinilmiştir. 2024 yılında da özellikle ekonomik krizin yarattığı geçim zorluğu ailelerinden uzakta barınan mahpusları ve ailelerini derinden etkilemiştir. 2019 CİSST yıllık raporunda da bahsedildiği gibi OHAL ile başlayan ve sonrasında da devam eden, özellikle Kürt siyasi mahpuslara yönelik kötü muamele ve ayrımcılığın aracı haline gelen zorunlu sevklerin 2024 yılında da uygulandığı aktarılmıştır.

CİSST 2024 yılında nakil konusunda toplam 600 başvuru almıştır.

Neden Sevk İstiyor?

Aileye Uzaklık	412
Ailedeki Diğer Mahpus(lar) için	79
Sağlık	38
Diğer	35
Diğer Mahpuslar	16
İdare	15
Hasımlarının Olması	13
Çalışabilmek için	2
Üniversiteye uzaklık	1

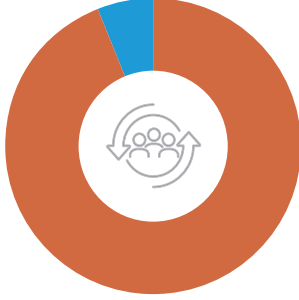
Sevk Talebinin Sonucu

Reddedildi	107
Kabul Edildi	5

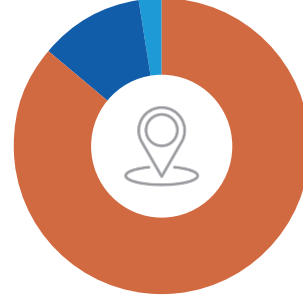
³⁶ Demirbaş H. B, Sağlam D. (2020), Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği Yıllık Rapor 2019. <https://cisst.org.tr/yillik-rapor-2019-tr/> Erişim Tarihi: 24.11.2025; Demirbaş H. B, Sağlam D. (2021), Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği Yıllık Rapor 2020. <https://cisst.org.tr/yillik-rapor-2020/> Erişim Tarihi: 24.11.2025; CİSST, (2022). CİSST 2021 Yılı Hapishaneler Raporu. <https://cisst.org.tr/yillik-hapishaneler-raporu-2021/> Erişim Tarihi: 24.11.2025; CİSST, (2023), CİSST 2022 Yılı Hapishaneler Raporu. <https://cisst.org.tr/yillik-hapishaneler-raporu-2022/> Erişim Tarihi: 24.11.2025; CİSST, (2024), CİSST 2023 Yılı Hapishaneler Raporu. <https://cisst.org.tr/kategori/yayinlar/> Erişim Tarihi: 24.11.2025

Bulunduğu hapis hane ne şekilde sevk edilmiş?

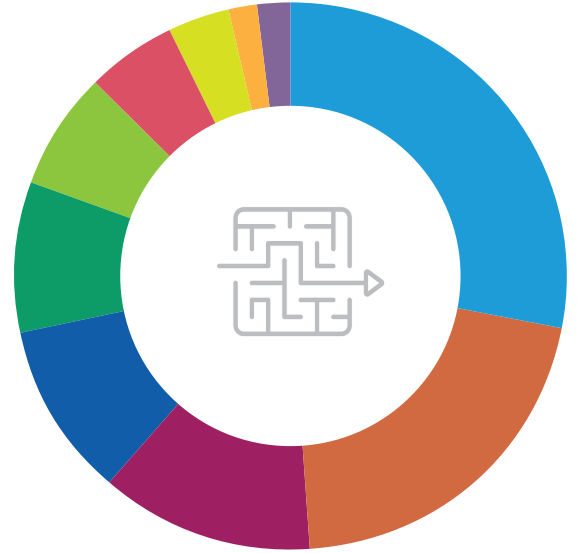
■ Zorla Sevk	319
■ İsteğe Bağlı	20

Kaldığı hapis hane ailesinin ikamet ettiği ile yakın mı?

■ Hayır	152
■ Kısmen	20
■ Evet	4

Sevk edilirken hangi sorunlarla karşılaştı?

■ Eşyalarını Almasına İzin Vermeme	16
■ Gittiği Yerde Eşyalarına El Koyma	12
■ Diğer	7
■ Tecride Alma	6
■ Zamanında Bilgi Verilmemesi	5
■ Eşyaya Zarar Verme	4
■ Çıplak Arama Dayatması	3
■ Çıplak Arama Esnasında Şiddet	2
■ Jandarmadan Kaynaklı Kötü Muamele	1
■ Jandarmadan Kaynaklı Şiddet	1

5.5. İfade Özgürlüğü

Mahpusların ifade özgürlüğü temelli hakları 2024 yılında da kısıtlanmıştır. Pandemide mahpusların dış dünya ile iletişimlerini sağlayan mektup ve telefon gibi araçlara getirilen sınırlamalar artan mahpus yoksulluğu ile birleşince 2024 yılında ifade özgürlüğüne yönelik hak ve özgürlüklere dair şikâyetler artmıştır.

5.5.1. Görüş ve Telefona Getirilen Kısıtlamalar

Mahpusların dış dünya ile iletişimleri, 2024 yılında görüşme süreleri ve ekonomik yoksulluk sebebiyle azalmıştır. 2024 yılı boyunca mahpusların ailelerine yakın hapis hanelere sevk olmak istediği, bu talepleri için başvurular yaptığı fakat sevklerin reddedildiği, ailelerin ekonomik sebeplerle görüşe gelmekte güçlük çektiği, gelebildiklerinde de görüşün 30-45 dakika sürdüğü tarafımıza iletilmiştir.

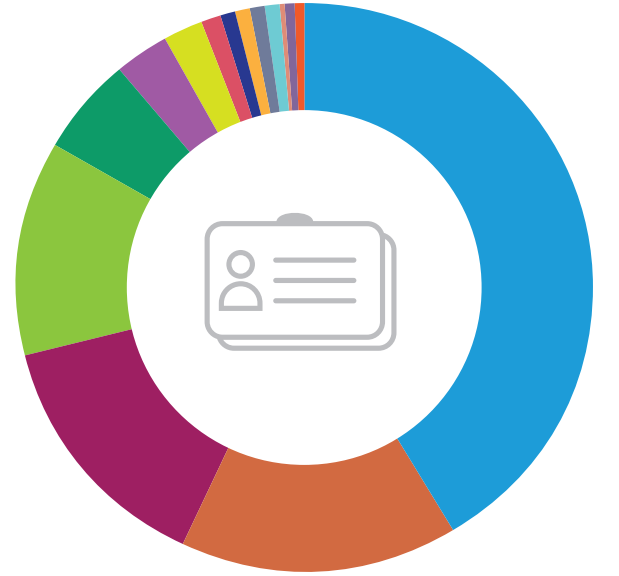
Bunun yanı sıra hapisaneler pandemi döneminde yapılamayan görüşler için mahpuslara talep etmeleri durumunda 30 dakika ziyaret, 30 dakika ACEP görüntülü görüşme veya 10 dakika telefon ile görüşme yapabileceklerini duyurmuştur.³⁷ Bu karar Eylül 2024 tarihinde verilmiş olup Mart 2024'te AYM'nin mahpusların pandemi dönemindeki görüş haklarının gerçekleşmemesine dair yaptıkları başvurularda aile hayatına saygı hakkının ihlali ve tazminat hükmü yönünde verdiği kararların etkili olduğu görülmektedir.³⁸

Ebeveyni hapisanede bulunan çocukların görüşmelerinin uygun koşul ve ortamda gerçekleşmesi için 2023 yılında pilot uygulamasına başlanan ve şu an 4 hapisanede bulunan "Ebeveyn-Çocuk Görüşme Odası" oluşturulmuştur.³⁹

Mahpusların aileleri ile sesli telefon iletişim hakkının yanı sıra ACEP projesi ile 2020 yılında Bakırköy Kadın, Sincan Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumlarında pilot uygulaması başlanan e-görüş uygulaması ile aileleri ile belirli bir ücret karşılığı ve süre kapsamında görüntülü görüşme gerçekleştirebilmektedirler.⁴⁰ ACEP uygulamasının 2024 yılında 165 hapisanede alt yapısı kurulmuştur.⁴¹ Bu uygulama ile görüntülü görüşmenin yanı sıra e-mektup, e-sayım, e-dilekçe, e-doktor, e-kütüphane, kantin alışverişi gibi işlemlerin de yapılması hedeflenmektedir.

Ziyaretçisinin Görüşle İlgili Yaşadığı Sorunlar

Uzaklık nedeniyle sık gelemiyor	340
Yol masrafları nedeniyle	129
Yaşlı	115
Hasta	102
Birden çok kişinin görüşüne gitmek zorunda	45
Küçük çocukları var	24
Diğer	20
Görüş saatlerinin uygun olmaması	8
Hapishanenin bulunduğu yere toplu taşıma araçlarının az olması	8
İşten izin alamıyor	7
Şehir içi konaklama sorunu	6
Şehirlerarası ulaşım alternatiflerinin kısıtlı olması	6
Hapishanenin bulunduğu yere toplu taşıma olmaması	4
Okuldan izin alamıyor	4
Aramalarda kötü muameleyle maruz kalıyor	3

³⁷ <https://adanafcik.adalet.gov.tr/pandemi-doneminde-yapilamayan-ziyaretler>;

<https://kirsehirscik.adalet.gov.tr/pandemi-donemi-yaptirilamayan-goruslerin-telifisi-hakkinda>

³⁸ Anayasa Mahkemesi, (2024). Murat Kılıç ve diğerleri başvurusu. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/25564> ;

Anayasa Mahkemesi, (2024). Süleyman Kurt başvurusu. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/30704>

^{39,41} Adalet Bakanlığı, (2025). 2024 faaliyet raporu. <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/adalet-bakanligi-2024-yili-faaliyet-raporu12-03-20254-50-pm.pdf>

⁴⁰ Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, (2021). Ceza İnfaz Kurumlarında Dijital Dönüşüm İçin Altyapı Çalışmaları Devam Ediyor.

<https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ceza-infaz-kurumlarında-dijital-donusum-icin-altyapi-calismalari-devam-ediyor25102021031431>

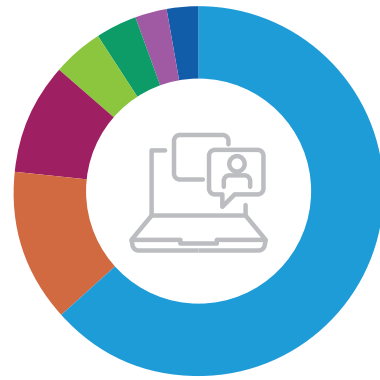
Görüntülü görüşme hakkından faydalanabiliyor mu?

Hayır	112
Evet	1

Neden faydalanamıyor?

Ağırlaştırılmış Müebbet	71
Siyasi mahpus	15
Hapishanenin alt yapı eksikliği	11
Keyfi engelleme	5
LGBTİ+	4
Ekonomik sebepler	3
Koğuşa kiosk konulmadı	3

5.5.2. Mektup Kısıtlaması

Mahpusların dışarıyla iletişim kurduğu önemli araçlardan biri de mektuptur. Şikâyetlerini sivil toplum örgütlerine mektuplar aracılığıyla ulaştırabilen mahpusların, bu haklarının kısıtlanması veya engellenmesi durumunda sorunlarını ve karşılaştıkları ihlalleri aktarma şansları ortadan kalkar. 2024 yılında mahpuslar mektup ücretlerinin çok pahalı olduğunu ve çoğu zaman bunu karşılayamadıklarından mektup gönderemediklerini aktarmışlardır.

Mektuplarla şikâyetlerini aktarmak isteyen mahpusların mektuplarının sansürlendiği, mahpusların gönderdiği ve mahpuslara gönderilen mektuplara gerekçe gösterilmeden el konulduğu, mektuplarının kaybolduğu, mahpusların gönderdiği ve aldığı Kürtçe mektupların gerekçesiz ya da tercüman olmadığı gerekçesi ile verilmediği 2024 yılında da iletilen şikâyetler arasındadır.

Mektup Gönderemiyor

Evet	70
------	----

CİSST ile mektuplaşma sorunları

■ CİSST Yayınları Engelleniyor	34
■ CİSST'e Mektup Gönderemiyor	25
■ CİSST'ten mektup alamıyor	11

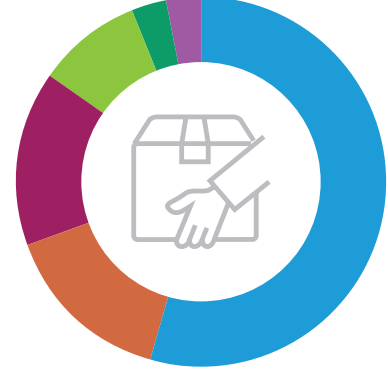
Mektup gönderememe sebebi nedir?

■ Gayri resmi olarak el konulduğunu düşünüyor	25
■ Diğer	21
■ Parası yok	17
■ Okuma komisyonu el koydu	14
■ Disiplin cezası	3

Kargo alamama sebebi

■ Diğer	18
■ Eşya kantinde satıldığı için	5
■ Giysinin niteliğinden ötürü	5
■ Giysinin renklerinden ötürü	3
■ Aynı şehirden olduğu için	1
■ LGBTİ olduğu için	1

5.5.3. Süreli - Süresiz Yayın Kısıtlaması

Mahpusların süreli ve süresiz yayınlara erişebilmesinin ilk koşulu, yayınlara Kültür ve Turizm Bakanlığında alınan ISBN-ISSN'e sahip olmasıdır. Bu numaralar alınmış olsa da kitapların kabul edilebilmesi için haklarında toplatma ve yasaklama kararı olmaması gerekir.⁴²

2019 yılında CİSST'in hazırladığı yıllık raporda da bahsedildiği gibi 5275 sayılı Kanunun 62. Maddesinde⁴³ "kurum güvenliğini tehlikeye düşürme" ibaresinin hapisane idaresine geniş yetki alanı vermesi sebebiyle, dışarıda yasaklanma kararı verilmeyen birçok kitabın bu sebeplerden keyfi olarak hapisanelere alınmaması uygulaması 2024 yılında da devam etmiştir.

⁴² <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5275.pdf> Erişim Tarihi: 27.09.2025

⁴³ <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5275.pdf> Erişim Tarihi: 27.09.2025

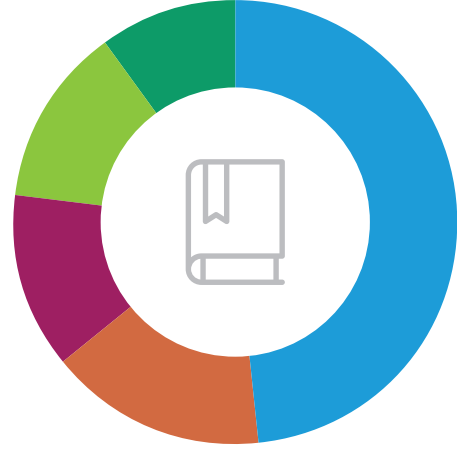
2024 yılında da toplatma kararı olmayan birçok gazete, kitap ve dergi mahpusların taleplerine rağmen kendilerine verilmemiştir. Basın İlan Kurumu aracılığıyla resmi ilan ve reklam yayınlama hakkı bulunmayan gazeteler hapisanelere kabul edilmemiştir. Mahpuslar ancak dergilere abone olmaları ve ücretlerini ödemeleri durumunda bu yayınlara ulaşabilmiştir.

Kitap sınırlaması var

Evet 62

Kitap sınırlamasının kapsamı

■ Sayı sınırlaması	34
■ İçerik yasağı	11
■ Kitap yabancı dilde olduğu için alınmıyor	9
■ Postayla kitap almama	9
■ Diğer	7

Gazete sınırlaması var

Evet 26

Gazete Sınırlamasının Kapsamı

■ İçerik yasağı	17
■ Diğer	4

Dergi sınırlaması var

Evet 45

Dergi Sınırlamasının Kapsamı

■ İçerik yasağı	16
■ Postayla dergi alamama	13
■ Diğer	10
■ Dergi yabancı dilde olduğu için alınmıyor	5
■ Sayı sınırlaması	2

5.5.4. Radyo ve TV Kısıtlaması

Mahpusların 2024 yılında da ücret ödeyerek aldıkları radyolara el konulduğu, A.M. bandına erişimin engellendiği ve haber alma hakkının asgariye indiği aktarılmıştır. Türkiye’de yayın yasağı olmayan ve anaakım sayılacak birçok TV kanalı da 2024 yılında da merkezi yayın sisteminden çıkarılmış ve mahpusların bu kanalları izlemesi engellenmiştir.

TV/Radyo kanallarına erişemiyor

Evet 35

5.5.5. Dilekçe Kısıtlaması

Mahpuslar şikâyetlerini ve yaşadıkları ihlalleri idari mercilere dilekçe yoluyla aktarırlar. Mahpusların dilekçelerinin farklı kurumlar tarafından işleme alınmasıyla ilgili yaşanan sorunlar uzun zamandır sürerken bu durum 2024 yılında da devam etmiştir. Mahpusların yazdıkları dilekçe numaraları yasal hakları olmasına rağmen kendilerine verilmemiştir. Başvurularının cevaplarını takip edemeyen mahpuslar dilekçelerinin işleme alınmadığını düşündüklerini aktarmışlardır. Hapishane idaresinin inisiyatifine göre dilekçelerin işleme alınmadığına ve yazılan dilekçelerin kaybolduğuna dair iddialar da olmuştur. Bu durum da şikâyetlerin aktarılamamasına neden olmuştur. Ayrıca mahpuslar yazdıkları dilekçelerin içerikleri sebebiyle çeşitli misillemelere maruz kalmış ve disiplin cezasıyla tehdit edildiklerini iletmışlerdir. Bu işleyiş mahpusların şikâyetlerini iletme konusunda temkinli davranmalarına ve çoğu konuda şikâyetçi olamamalarına sebep olmuştur.

Dilekçe Gönderemiyor

Evet 179

Dilekçeyle İlgili Yaşadığı Sorunlar

Dilekçelerin işleme konulmadığını düşünüyor	107
Dilekçelerine cevap alamıyor	83
Dilekçe numarasını alamıyor	46
Diğer	7

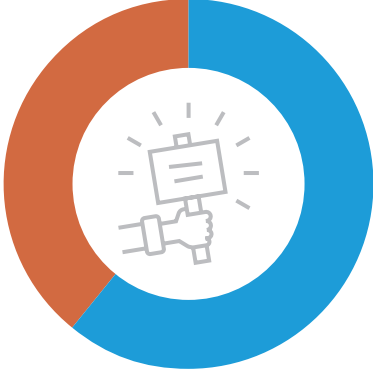
5.6 HAK İHLALLERİNE KARŞI AÇLIK GREVLERİ

Hapishanelerde kötü muamele, psikolojik baskı, sözlü ve fiziksel şiddet ve diğer hak ihlallerine karşı açlık grevleri 2024 yılında aktarılanlar arasındadır. Sosyal faaliyetlerdeki kısıtlamalar, görüş, atölyeler ve sohbetlere çıkarılmama gibi hak ihlallerine yönelik açılan soruşturmaların sonuçsuz kalması, bu başvurulara gelen cevaplarda hak ihlali tespit edilmemesi, S, Y ve R tiplerindeki uygulamalar, ailelerine yakın ya da arkadaşlarının bulunduğu hapishanelere sevk başvurularının reddedilmesi mahpusların açlık grevlerine başvurmasının önünü açmıştır. Açlık Grevleri İzleme ve Takip Merkezi Koordinasyonu Raporuna göre 2023 Kasım - 2024 Nisan tarihleri arasında 91 hapishanede en az 1997 mahpus dönüşümlü açlık grevi eylemi gerçekleştirmiştir.⁴⁴

⁴⁴ CİSST, (2024). Açlık Grevleri İzleme ve Takip Merkezi Koordinasyonu Raporu. <https://cisst.org.tr/aclik-grevi-izleme-raporu-ortak-basin-aciklamasi/>

Neden açlık grevine girdi?

■ Hak ihlali	36
■ Politik talepler	23

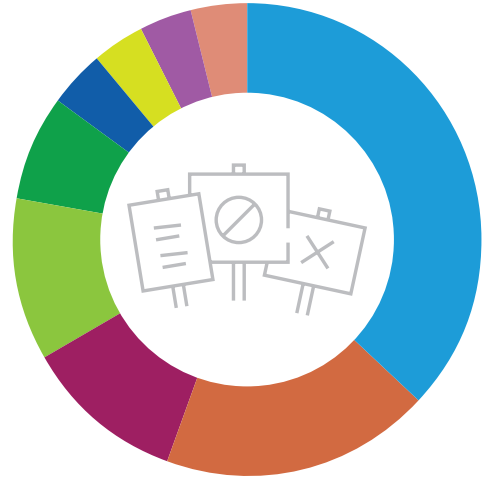
Açlık grevine nasıl girdi?

■ Tek başına	35
■ Grupla	27

Açlık grevinde yaşadığı sorunlar

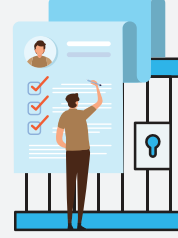
■ Disiplin cezası	10
■ Vitamin/ kantin talepleri karşılanmıyor	5
■ İşkence ve kötü muamele	3
■ Tecrit	3
■ İletişim engeli	2
■ Açlık grevini sonlandırması isteniyor	1
■ Bağımsız sağlık heyetleri ile görüşememe	1
■ Diğer	1
■ Düzenli doktor tedavisi göremiyor	1

II. ÖZEL İHTİYAÇ SAHİBİ MAHPUSLAR

Hapiste Çocuk

2024 yılında mektuplaşılan mahpus sayısı

26

Yıllık Tematik Alan Vaka İstatistikleri ⁴⁵

Psikososyal Servis

-

Sevk Talebi

1

İdare ve Gözlem Kararları ve İnfaz

-

Hak İhtlali

-

Tecrit

2

Ayrımcılık

-

Hapishane

1

İşkence ve
Kötü Muamele

1

Disiplin

-

İfade
Özgürlüğü

-

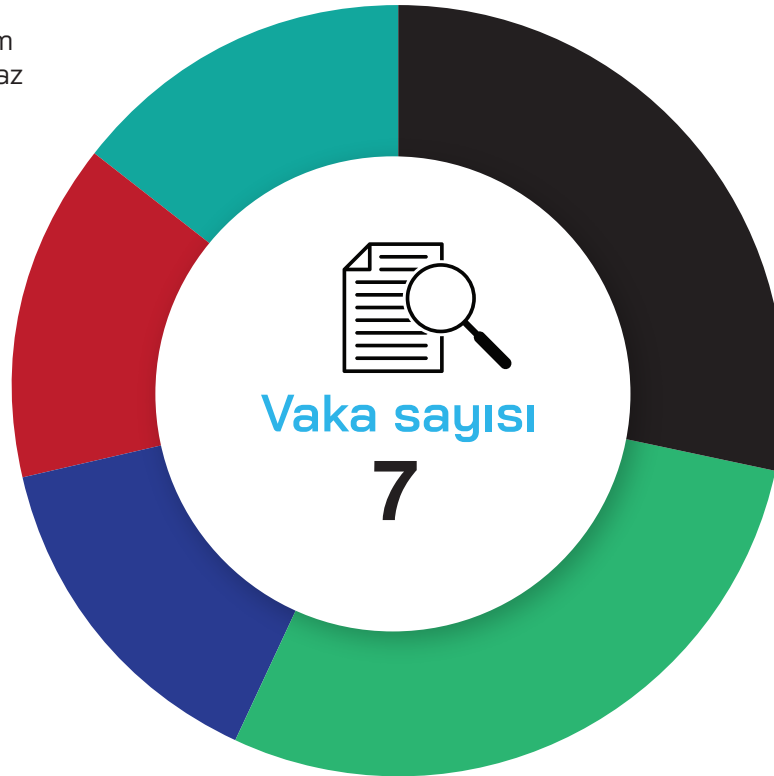

Tematik

-

Görüş

2

⁴⁵ İstatistiklere çocukken hapse girmiş ve hapishanede yaşı dolmuş genç mahpusların verileri de dahil edilmiştir.

1. ÇOCUK MAHPUSLAR

1.1. Tanım

Türkiye'deki ceza adalet sistemine göre kanunlarda suç olarak tanımlanmış bir eylemi gerçekleştirdiği iddiasıyla bir çocuk yargılama esnasında tutuklanabilir ya da yargılama sonucunda hapis cezası alabilir. Çocukların hapis haneeye gönderilmesi asgari cezalandırma yaşı olan 12 yaşından itibaren mümkündür. Dolayısıyla çocuk mahpus tanımından öncelikle 12-18 yaş arasında, kanunda suç olarak tanımlanmış bir eylemi gerçekleştiren ya da gerçekleştirdiği iddia olunan çocuklar anlaşılmaktadır. Ancak hapis hanelerdeki çocuklar yalnızca bu yaş grubu ile sınırlı değildir. Annelerinin yargılama dosyaları dolayısıyla onlara birlikte hapsedilen 0-6 yaş arası çocuklar da usul hukuku bakımından olmasa da pratikte çocuk mahpus olarak değerlendirilebilir. Bu iki çocuk grubu dışında ayrıca çocukken hapsedilen ve içeride 18 yaşını dolduran gençler de mevzuat bakımından çocuk infaz düzenlemelerinden etkilendikleri/etkilenebilecekleri için çocuk mahpuslara dair yapılan araştırma ve çalışmaların bir parçasıdır. Çocukken tutuklanmış ve 18 yaşından sonra da tutukluluğu devam eden gençler, bir günde yetişkinlerin tabi olduğu kademeli infaz sistemine ve tutulma şartlarına geçmektedir. Çocukken suçla ilişkilenen bir birey için ceza hukuku açısından doğan sonuçlar kişinin başlangıçtaki yaşını dikkate alırken infaz sistemi açısından doğan sonuçlar bunu dikkate almaz. Dolayısıyla çocukken içeri giren ve hapis haneede yaşı dolan gençlerin de risk ve ihtiyaçları çocuk mahpusların hakları bağlamında incelenmeye ihtiyaç duyar.

1.2. Genel Durum

Adalet sisteminin kendisi gibi hapis haneler de çocuklar için programlanmış ya da inşa edilmiş alanlar değildir. Bunun en önemli göstergelerinden biri mevzuat düzenlemelerinin yetersizliği, bir diğeri ise uygulamada yaşanan hak ihlallerinin çocuklar açısından kesşimsel düzeyde derinleşmesidir.

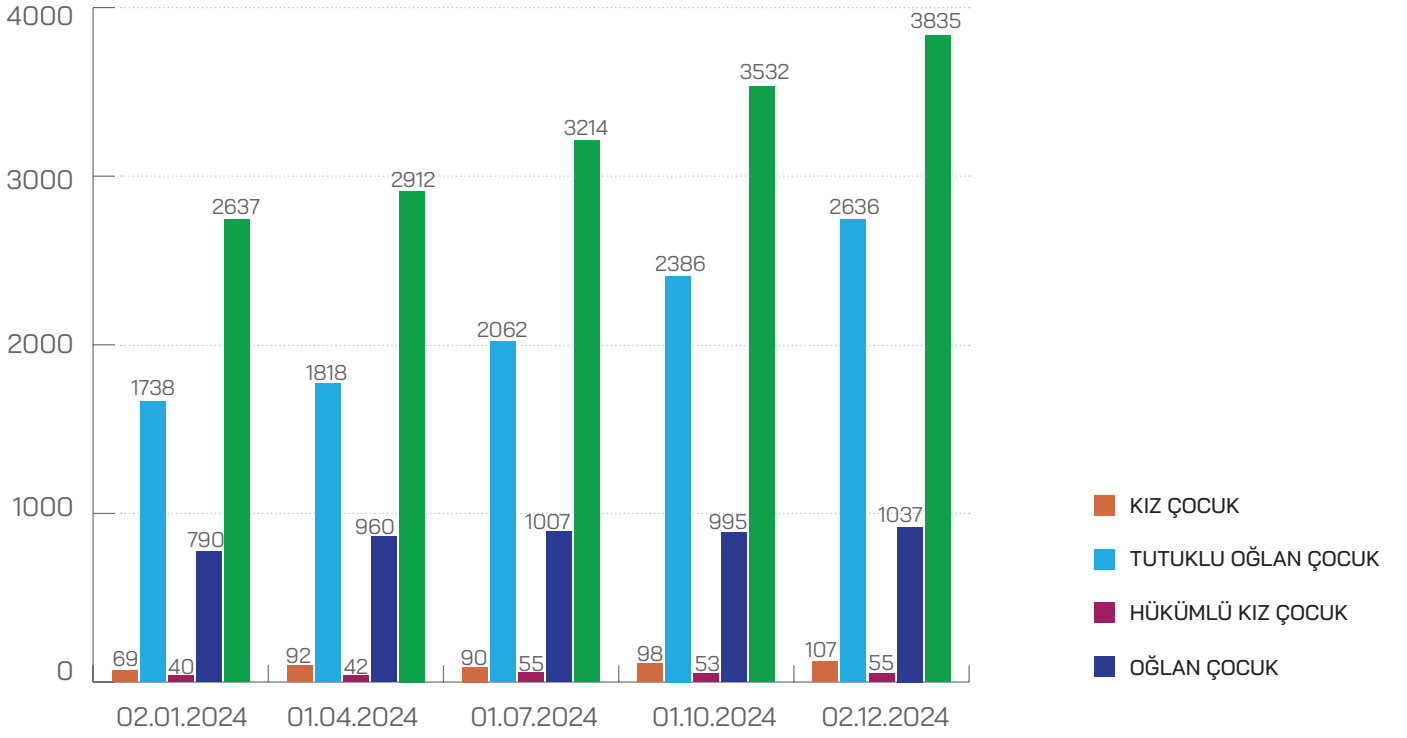
Bir yetişkin sisteminin parçası olmak, kapalılığın oluşturduğu şiddetten daha derin ve çok boyutlu biçimlerde etkilenmek, uğradıkları hak ihlallerine karşı bir öz savunuculuk mekanizması geliştirirken daha fazla engelle karşılaşmak, çocuk mahpusların özel ihtiyaçlarını hapis haneedeki yetişkin bir mahpusa ve dışarıdaki özgür bir çocuğa kıyasla artırmaktadır. İçinde buldukları şartlar, çocukları maruz kalacakları şiddete karşı daha kırılgan, var olan haklarına erişimleri noktasında da daha pasif kılmaktadır. Bu sebeple hapis haneedeki çocuklar, özel ihtiyaç sahibi mahpus gruplarından biri olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte bu çocuklar arasında kesşimsel olarak daha dezavantajlı gruplar da ortaya çıkmaktadır. Kız çocuklar, oğlan çocukların tutulma koşullarına kıyasla daha derin tecrit koşullarında tutulmaktadır. Politik çocuk mahpuslar yargılamalarının uzun sürmesi ya da ülkedeki politik iklim nedeniyle daha uzun sürelerle hapsedilmektedirler. Yabancı çocuklara ise hem anadili Türkçe olan çocuklara hem de yetişkin yabancı mahpuslara kıyasla kendilerini ifade edebilmek için yeterli destek sunulmamaktadır.

2024 yılında çocuk mahpusların sayısı artış göstermiştir. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün resmi internet sitesinde paylaştığı verilere göre çocuk mahpusların nüfusu, statü ve cinsiyet dağılımları aşağıdaki tablo ve grafiklerde gösterilmektedir. Ancak resmi verilerde anneleriyle tutulan 0-6 yaş arası çocuklar yer almamaktadır. Bu çocuklara dair en güncel veri, milletvekili Süleyman Bülbül'ün verdiği soru önergesine cevaben, 02.09.2024 tarihi itibarıyla anneleriyle tutulan çocuk sayısının 759 olduğunu ortaya koymaktadır.⁴⁶

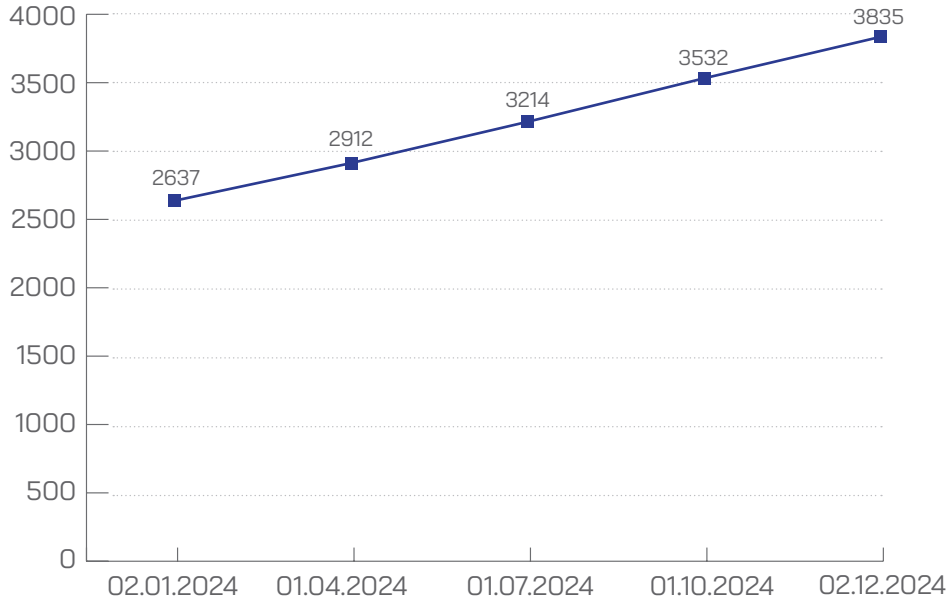
⁴⁶ Adalet Bakanlığı Mevzuat Genel Müdürlüğü, (2024). Yazılı Soru Önergesi.

https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y2/T7/WebOnergeMetni/ac0234d0-9210-4240-9089-d83f5b5cbe81.pdf?TSPD_101_R0=08ffce

Tablo 5: Çocuk Mahpusların Nüfusu, Statü ve Cinsiyet Dağılımları

Toplam Çocuk Mahpus Nüfusu

1.3. Öne Çıkan Başlıklar

Çocuk mahpuslara ve tutulma koşullarına dair bilgilere, şeffaf, standart bilgi paylaşımının ve bağımsız sivil izleme araçlarının olmaması nedeniyle sınırlı ölçüde erişilebilmektedir. Bu sebeple çocuk mahpuslara ilişkin öne çıkan başlıklar, bu sınırlılık içerisinde elde edilen verilere dayanmaktadır.

1.3.1. Mevzuatta Çocuk Mahpuslara Dair Değişiklikler

2024 yılında çocuk mahpuslara dair mevzuat çalışmaları az sayıda yapılmıştır. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da yapılan değişiklik ile çocuk mahpusların öğrenim hakkına erişimine dair yapılan değişiklik dışında Adalet Bakanlığı ile kimi kurumlar arasında imzalanan protokollerle çocuk mahpuslar hakkında yeni düzenlemelere gidildiği görülmektedir.

Adalet Bakanlığı ile Türkiye Yeşilay Cemiyeti arasında imzalanan "Bağımlılıkla Mücadele Alanında İşbirliği Protokolü" çocuk mahpuslara özgü birtakım çalışmalar içermektedir.⁴⁷ Protokol maddelerine göre madde bağımlılığı geçmiş olduğu tespit edilen çocuk mahpuslara ve ailelere yönelik Yeşilay ve Yeşilay Danışmanlık Merkezi (YEDAM) tanıtıcı seminerler düzenlemek ve öznelerin bu seminere katılımlarını sağlamak, YEDAM uzmanlarının çocuk mahpuslarla çevrimiçi platformlar aracılığı ile bireysel görüşmeler, eğitim ve seminerler yapabilmesi için gerekli altyapıları oluşturmak ceza infaz kurumlarının; çocuk mahpuslara tahliye sonrasında rehberlik yapmak ise Yeşilay'ın yükümlülükleri arasında sayılmıştır.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ile Fırat Üniversitesi arasında imzalanan Model Çocuk Eğitimevi İşbirliği Protokolü'nde ise protokolün amacı, "Elazığ Eğitimevi'ndeki çocuk mahpusların suç işleme eğilimlerini azaltarak kurumda buldukları süreci çok daha verimli geçirmelerini, salıverilme sonrasında topluma uyum sağlamalarını, maddi, manevi ve kültürel değerlerini bilmelerini, kanunlara saygılı, hayat boyu öğrenmeyi ilke edinerek yeni bir yaşam kurabilmelerini sağlamak ve inşa edilecek yeni çocuk eğitimevinin model bir kurum olması" olarak belirlenmiştir.⁴⁸

Politika Önerisi:

Hem ceza usulü hem de infaz hukuku açısından çocuk mahpuslara dair düzenlemeler, çocuk dostu adalet özelinde güçlendirilmeli, ilgili bakanlıklar ve meclis komisyonları bu yönde çalışmalarını artırmalıdır.

1.3.2. Çocuk Mahpusların İzlenmesi

Hapsedilmenin sonuçlarından biri olarak çocuk mahpuslar da dış dünyayla son derece sınırlı iletişim kurabilmektedir. Adalet Bakanlığınca yürütülen "Akıllı Teknolojilerin Ceza İnfaz Kurumları ile Entegrasyonu" (ACEP) projesi ile mahpusların görüntülü görüşme yapabilmesi mümkün kılınarak telefonla görüş haklarının kapsamı genişletilmiştir. Çocuk mahpuslara ve yanında 0-6 yaş arası çocuğu ile kalan kadın mahpuslara bu kapsamdaki görüşme hakkı, normalden iki kat süre ile tanımlanmıştır. Ancak henüz ACEP projesinin uygulanmadığı hapisanelerde, mahpusların görüşme hakkı mevzuata göre ankesörlü telefonda olmak kaydıyla 10 dakika ile sınırlıdır. Yapılan izlemelere göre 2024 yılında her çocuk mahpusun görüntülü görüşme hakkına ve bu hakka tanımlanmış görüşme sürelerine erişemediği anlaşılmıştır.

Politika Önerisi:

ACEP projesi ile tanımlanan görüntülü görüşme imkânı, tüm hapisanelerde yaygınlaştırılmalı, henüz gerekli teknolojik altyapının kurulmadığı hapisanelerdeki çocuklar için ise telefonla sesli görüşme süresi, mevzuatta tanımlanan görüntülü görüşme süresi kadar uzatılmalıdır.

⁴⁷ Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, (2024). Adalet Bakanlığı ile Türkiye Yeşilay Cemiyeti arasında imzalanan İşbirliği Protokolü. <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/19122024161552P86.pdf>

⁴⁸ Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, (2024). Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü ile Fırat Üniversitesi arasında imzalanan "Model Çocuk Eğitimevi İşbirliği Protokolü. <https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/7012025141120P88.pdf>

Mahpusların dış dünyayla kurduğu iletişim, yalnızca kanunda tanımlanan aile görüş hakkı ile sınırlı olarak değerlendirilmemelidir. Tutulma şartları ve yaşadıkları hak ihlallerini izlemek üzere bağımsız sivil denetimler yapılması ve çocukların avukatlarına ve hak temelli örgütlere güvenli kanallarla ulaşabilmeleri son derece önemlidir. Ancak 2024 yılında da sivil toplum örgütlerinin hak temelli izleme yapmak üzere hapisaneleri ziyaret etmesi mümkün olmamıştır.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) ise 2-3 Temmuz'da Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunu, 31 Temmuz - 1 Ağustos'ta Marmara Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunu, 25-26 Temmuz'da Ankara Sincan Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunu, 18-19 Eylül'de Diyarbakır Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunu, 15 Ekim'de İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunu, 15 Ekim'de Samsun Kavak Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunu, 28 Kasım'da Mersin Tarsus Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunu ziyaret etmiştir.⁴⁹

Mahpus oğlan çocukların tutulduğu çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumlarına dair ziyaret raporlarının "tavsiye" bölümleri incelendiğinde öne çıkan bazı tespitler aşağıda yer almaktadır.

- Genel olarak kurum kapasitesinin üzerinde çocuk mahpus barındırılması nedeniyle kimi çocuklar için oda, yatak, dolap gibi kişisel alanlar ve eşyaların bulunmadığı, kurum personelinin de yetersiz kaldığı,
- Her kurumda düzenli ve etkili bir sağlık hizmeti vermek üzere hekim bulunmadığı,
- Bir ziyaret esnasında izleme heyetince tespit edilen darp ve cebir izleri tespit edilmesine rağmen kurum hekiminin "darp ve cebir izi yoktur" yönünde rapor verdiği,
- Bir hapisane özelinde verilen bazı tavsiyelerde muayene, açık görüş ve kamera kullanımına dair çocukların mahremiyetine gerekli özenin gösterilmediği,
- Maltepe çocuk hapisanesi raporunda 2020 yılından beri yumuşak odaların bakanlık emri ile kullanımının yasaklandığını ifade etse de Tarsus çocuk hapisanesi raporunda verilen tavsiyeler göz önünde bulundurularak bu hapisanede hâlâ yumuşak odaların kullanıldığı,
- Birden fazla kurumda banyo, tuvalet, ısınma tesisatlarının, radyo ve televizyonların ziyaretler sırasında bozuk ya da sorunlu olduğu,
- Görece yeni olan hapisanelerde çocuk mahpuslar için sağlanan kurs ve etkinliklerin yetersiz olduğu,
- Her koşul için ayrı havalandırması olmayan hapisanelerde çocukların ortak havalandırmadan dönüşümlü olarak faydalandıkları,
- Çocukların özellikle barodan görevlendirilen avukatlarına erişemediği,
- Akran zorbalığı ya da kurum içi şiddete dair ayrıntılı bir izleme notu ya da tavsiye bulunmadığı,
- Ziyaret esnasında çocuklarla da görüşüldüğü tespit edilmiştir.

Mahpus kız çocukların kaldığı kadın kapalı ceza infaz kurumlarına dair ziyaret raporları incelendiğinde öne çıkan bazı tespitler aşağıda yer almaktadır.

- Kadın hapisanelerine yapılan ziyaretlerde kız çocuklara ilişkin gözlem ve tavsiyelerin çok az olduğu,
- Bir hapisanede yabancı çocuk mahpuslar için hükümlü ve tutuklu el kitapçığının çevirisinin de bulunmasının tavsiye edildiği,

⁴⁹ TİHEK, (2024). Ziyaret Raporları. <https://www.tihe.gov.tr/kategori/rapor/Ziyaret-Raporlari>

- Çocukların gelişim düzeylerine uygun sosyal ve bilişsel faaliyetlerin artırılmasının tavsiye edildiği,
- Diğer kurumlardan farklı olarak Ankara Sincan hapisanesinde kız çocukların, anne-çocuk birimindeki bir koğuşta tutulduğu tespit edilmiştir.

Politika Önerisi:

Çocukların tutulduğu kurumlarda misilleme riski ve çocukların ziyaret heyetlerine karşı kendisini güvensiz hissetme olasılığı göz önünde bulundurularak başta işkence ve kötü muamele olmak üzere hak ihlalleri daha etkili, bağımsız, tarafsız ve kapsamlı şekilde araştırılmalıdır.

Politika Önerisi:

Kadın hapisanelerinde tutulan 12-18 yaş arası kız çocuklarına dair izleme faaliyetleri özellikle cinsiyet ve yaş kesişiminde kendilerine özgü ihtiyaçlar gözetilerek derinleştirilmelidir. Bu kapsamda TİHEK, kesişim grubundaki diğer çocuklar özelinde de (örneğin yabancı çocukların ve engelli çocukların hakları ve ihtiyaçlarına erişimi) izleme çalışmalarını güçlendirmelidir.

Diyarbakır Barosu Çocuk Hakları Merkezi kız çocukların tutulma koşulları ve uğradıkları hak ihlallerine ilişkin tespit ve önerilerini raporlaştırmıştır.⁵⁰ Bu rapora dayanılarak yapılan ombudsmanlık başvurusu sonucunda 19.11.2024 tarihinde Kamu Denetçiliği Kurumu, Adalet Bakanlığına mahpus kız çocukların tutulma koşullarına dair birtakım tavsiyelerde bulunmuştur.⁵¹ Rapor, aynı zamanda çocukların haklarına erişimi, maruz kaldıkları ihlaller ve getirilen iyileştirme önerileri bakımından TİHEK gibi denetim mekanizmalarına kıyasla daha kapsamlı bir izleme raporu niteliği taşımaktadır.

Politika Önerisi:

Çocuk mahpusların risk ve ihtiyaç tespitleri ile tutulma koşullarının izlenmesi bakımından alanda uzman sivil toplum örgütlerinin ve meslek odalarının bilgi ve deneyimlerine başvurulmalı ve bağımsız izlemenin gerçekleştirilmesi için bu mekanizmaların hapisane ziyaretlerinin önü açılmalıdır.

Çocukların dış dünyayla iletişiminin en önemli bileşenlerinden biri sivil toplum örgütleri ve meslek odalarıdır. Çocuk mahpusların adalete ve etkili hukuk yollarına erişimini sağlamak üzere bağımsız organlardan destek alması, hak ihlallerinin önüne geçebilecek ve çocuklar üzerindeki tecridi azaltabilecek en etkili yollardan biridir. Ne var ki hak temelli izleme yapmak üzere sivil toplum örgütleri uzun süredir hapisanelere girememektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, çocukların adalete ve etkili hukuk yollarına erişimini konu edinmek üzere yazacağı 27 No'lu Genel Yorum için 2024'te katkı çağrısında bulunmuştur. CİSST, çocuk mahpusların tutulma şartları ve ihtiyaçları bakımından bu rapora katkı sunmuştur. Rapor henüz yayınlanmamıştır.

⁵⁰ Diyarbakır Barosu, (2024). Diyarbakır Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda Tutuklu Bulunan Kız Çocuklarına Yönelik Hak İhlallerine ve Tutulma Koşullarına İlişkin Rapor. <https://www.diyarbakirbarosu.org.tr/public/uploads/files/Cocukraporson.pdf>

⁵¹ Diyarbakır Barosu, (2024). TBMM Kamu Denetçiliği Kurumunun, Adalet Bakanlığına Diyarbakır Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda barındırılan çocuk hükümlü ve tutuklular hakkında tavsiye kararı. <https://www.diyarbakirbarosu.org.tr/public/uploads/document/karar-1911yyyy-1735778517.pdf>

Çocuk mahpuslar ve aileleri özelinde hem sivil toplum hem de adalete erişim farkındalıklarının sınırlı olduğu gözlenmektedir. Bu durum, sivil toplumun mahpus çocuklara erişimini zorlaştıran unsurlardan biri olarak geçerliliğini korumaktadır. Bunun dışında çocukların okuma yazma bilmemesi, yazdıkları mektubun gönderilmemiş olma ihtimali ya da misilleme riski dolayısıyla mektup yazmak istememeleri de karşılaşılabilen engeller arasında yer almaktadır. Hak temelli izleme faaliyeti gösteren sivil toplum ile çocuk mahpuslar arasında güvenli ve süreğen bir iletişimin olması dolayısıyla 2024 yılında çocuk mahpusların tutulma koşullarının izlenmesi çoğunlukla alandaki diğer kurum ve yapıların raporlarının değerlendirilmesi ve karşılaştırılması ile mümkün olmuştur.

Politika Önerisi:

Çocukların sivil toplumla ve baro gibi çocuk hakları çalışan meslek odaları ile güvenli, doğrudan ve erişilebilir iletişim kanalları oluşturulmalıdır.

1.3.3. Anneleriyle Tutulan 0-6 Yaş Arası Çocuklar

Anneleri ile tutulan çocuklar anne-çocuk ünitesi, anne-çocuk yaşam alanı ya da standart kadın koşullarında kalabilmektedir. Özel olarak tasarlanan anne-çocuk üniteleri Ankara ve Diyarbakır kadın hapisanelerinde olup Adalet Bakanlığının 2024 faaliyet raporuna göre bir yenisi eklenmemiştir. Bununla birlikte çocuklar için hangi hapisanelerde oyun alanı, anaokulu ve anaokulu şubesi olduğuna dair CİSST'in yaptığı bilgi edinme başvurusunu Adalet Bakanlığı, "kurum içi işleyişle ilgili olup kamuoyunu ilgilendirmemesi" gerekçesiyle yanıtız bırakmış, süreç Kamu Denetçiliği Kurumuna (KDK) taşınmıştır. Bakanlığın KDK'ya verdiği cevapta Ankara ve Diyarbakır dışında Erzincan ve Marmara kadın hapisanelerinde de anne-çocuk ünitelerinin inşa edildiği bilgisi yer almaktadır. KDK, bu yanıt üzerine 8.10.2024'te dostane çözüm kararı vermiş ancak hangi hapisanelerde anaokulu, anaokulu şubesi ve çocuk oyun alanı olduğu sorusu yanıtız kalmıştır.

TİHEK'in 2024 yılında yaptığı Marmara, Ankara ve Diyarbakır kadın hapisaneleri ziyaretlerinde raporların "tavsiyeler" bölümlerinde anneleri ile tutulan çocuklara dair öne çıkan bazı tespitler şu şekildedir:

- Çocuklar için hazırlanan menülerin besleyicilik bakımından zenginleştirilmesi gerekmektedir.
- Kurumda çocuklar için çocuk gelişimi alanında uzman personel istihdam edilmesi ve uygun faaliyetler organize edilmesi önerilmektedir.
- Anne-çocuk ünitelerinin ve yaşam alanlarının fiziki yapısı, küçük çocuklar için uygun olmakla birlikte birtakım güvenlik önlemleri hatırlatılmıştır.
- Ziyaret edilen kurumlardaki oyuncak, kitap ve çocuk gereçleri sayıları yeterli bulunmuştur.

Politika Önerisi:

Anne-çocuk üniteleri, anneleriyle hapsedilen çocuklar için görece daha uygun alanlar olmakla birlikte çocuğun üstün yararı göz önünde bulundurularak hapsedmeye alternatif usuller üzerine çalışılmalı, çocukların anneleri ile hapsedilmesinin başvurulacak son yöntem olduğu durumlar için anne-çocuk üniteleri yaygınlaştırılmalıdır.

Hapiste Kadın

2024 yılında mektuplaşılın mahpus sayısı

223

Yıllık Tematik Alan Vaka İstatistikleri

Açlık Grevi ve Ölüm Orucu
1

Psikososyal Servis
-

İdare ve Gözlem Kararları ve İnfaz
12

Tecrit
38

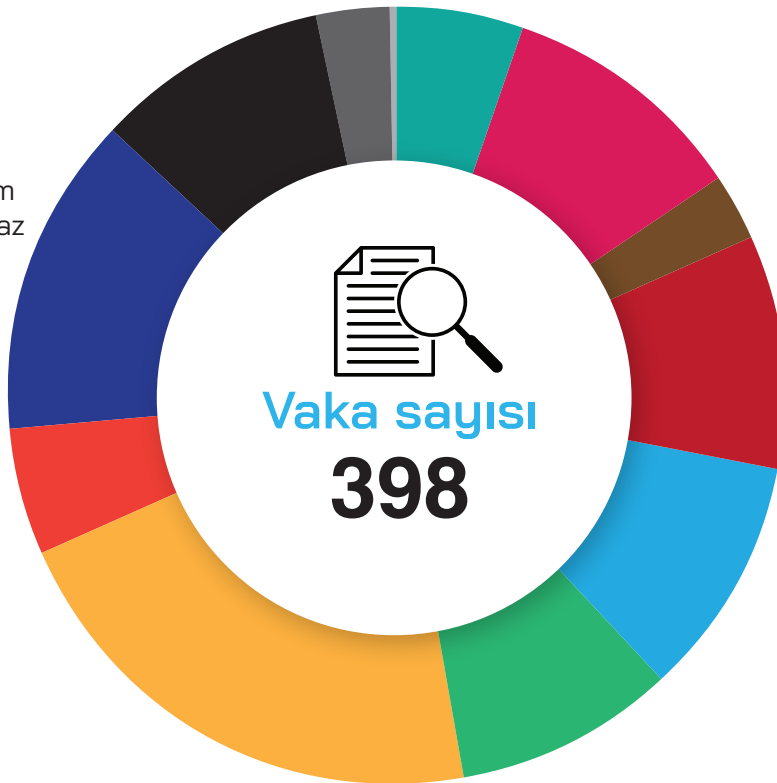
Hapishane
54

Disiplin
20

Tematik
85

Sevk Talebi
22

Hak ihlali
40

Ayrımcılık
11

İşkence ve Kötü Muamele
39

İfade Özgürlüğü
40

Görüş
36

2. KADIN MAHPUSLAR

2.1. Tanım

Türkiye ceza infaz sisteminde, hapisanelerdeki kadınların ve kız çocukların özgün ihtiyaçlarına karşı cinsiyet körü bir yaklaşım mevcuttur. Ataerkil sistemin yarattığı kamusal/özel hayat ikiliğinde çoğunlukla özel alanlara sıkıştırılan kadınlar açısından hapisaneler, kapatılmanın, gözetim altında tutulmanın, kontrol edilmenin derinleştiği alanlardır. Ceza Tevkifevleri Genel Müdürlüğünden hapisanelere kadar ceza infaz sisteminin bütününde, erkek egemen bir idari yapı bulunmakta olup, kadın mahpuslara özgü kurulmuş bir birim yoktur. Kadın hapisanelerinin sayılarının yeterli olmaması sebebiyle kadın mahpusların önemli bir kısmı, karma hapisanelerin kadın koğuşlarında kalmaktadır. Buna bağlı olarak kadınlar ortak alanı kullanma, spor faaliyetlerine katılma, çalışma gibi birçok haktan yararlanamamaktadır.

2.2. Genel Durum

2024 yılı boyunca CTE internet sitesinde belirli periyodlarla genel mahpus sayılarına ilişkin bilgiler paylaşılmıştır. Bu bilgiler arasında, mahpusların ikili cinsiyet sistemine göre dağılımına ilişkin veriler de bulunmaktadır.

Türkiye’de 12’si kapalı, 8’i açık olmak üzere toplam 20 kadın hapisanesi bulunmaktadır.⁵² Adli Sicil ve İstatistikler Genel Müdürlüğü’nün resmi internet sitesinde son paylaşılan istatistiklere göre, 31.12.2024 tarihi itibarıyla hapisanelerde 16.903 kadın mahpus bulunmaktadır.⁵³

Mevcut verilerde kadın mahpusların kadın hapisanelerinde mi yoksa karma hapisanelerin kadın koğuşlarında mı tutulduğuna ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Özellikle karma hapisanelerin kadın koğuşlarında tutulan kadın mahpusların verisinin tutulmaması kadınların özel ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Örneğin, bu hapisanelerin kantinlerindeki ürünlerin sayısı ve çeşitliliği erkek mahpuslara göre belirlenmektedir.

2.3. Öne Çıkan Başlıklar

Türkiye’de kadınların ekonomik yaşama katılımı sınırlı olduğu gibi işgücüne dahil olan kadınlar da çoğunlukla kötü şartlar altında ve çok düşük ücretlere çalışmaktadır. İnşa edilmiş cinsiyet eşitsizliklerinden kaynaklanan bu ekonomik koşullar nedeniyle kadınlar, toplumun yoksullaşan kesimlerinden birini oluşturmaktadır. Bu durum, dışarıda ekonomik birikimi ya da düzenli geliri olmayan kadınların hapisanelerde ekonomik zorluklar yaşamalarına sebep olmaktadır. Özellikle kişisel olarak ekonomik geliri olmayan, yakınlarının ekonomik durumu kötü olan veya yakınları ile görüşmeyen kadın mahpuslar, temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadır. 2024 yılında enflasyonun artması ve ülkede yaşanan ekonomik kriz, kadın mahpusların yoksulluklarını daha da artırmıştır. Kantinde satılan ürün ücretlerinin, sevk masraflarının, elektrik faturalarının, posta pulu ve telefon kartı fiyatlarının artması ve dışarıdan kargo ile gönderilen eşyaların kısıtlı olması, kadın mahpusların yaşadığı ekonomik zorlukların başında gelmektedir.

⁵² Evrensel (2024). CİSST Aralık 2024 hapisane istatistiklerini açıkladı.

Erişim adresi: <https://www.evrensel.net/haber/536156/cisst-aralik-2024-hapisane-istatistiklerini-acikladi>

⁵³ Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, (2024). Ceza infaz kurumu nüfusunun 31 Aralık tarihi itibarıyla cinsiyet, statü ve uyruk dağılımı, 2016-2024.

<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/ceza-infaz-kurumu-istatistikleri-2024-haber-bulteni-yayimlandi05052025091520> Erişim Tarihi 29.11.2025

2.3.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Cinsiyet kimliklerinden bağımsız olarak, mahpusların hastaneye sevk edilebilmesi için sırasıyla dilekçe yazılması, revire gidilmesi ve revirdeki doktor tarafından mahpusun dışarıda bir hastaneye gitmesini gerektirecek bir hastalığının olduğuna karar verilmesi gerekir. Dış muayeneleri için ise ayrı bir prosedür yürütülmekte ve bu muayenelerde hastane sevkleri daha zor yapılmaktadır.⁵⁴ Mahpusların kadın olmaktan kaynaklı sağlık alanında yaşadıkları sorunlar arasında, hastane sevkleri sırasında kendilerine erkek güvenlik görevlilerinin refakat etmesi, uzun yolculuk yapılan sevklerde kişisel ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi, sözlü tacize varan söylemlere maruz bırakılmaları, kadın sağlığı kontrollerinde kelepçeli muayene dayatılması ve erkek güvenlik görevlilerinin muayene odasından çıkmaması gibi örnekler bulunmaktadır. Kanser tarama testlerine ilişkin düzenli olarak bilgilendirici eğitimler yapılmamakta, bu testlerden faydalanmak isteyen mahpusların hastaneye sevk edilmeyi talep etmesi gerekmektedir. Bu durum kadın mahpusların sağlık sorunlarının geç tespit edilmesi ve hastalığın ilerlemesi gibi sonuçlara sebep olabilmektedir.

Derinleşen ekonomik krizin etkisiyle iâşe bedellerinin yiyecek masraflarını karşılamakta yetersiz kalması hâpishanelerde mahpuslara dağıtılan yemeklerin besin değerini, çeşitliliğini ve kalitesini de olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum, kemik erimesi ve demir eksikliği bakımından daha fazla risk altında olan kadınların yeterli ve dengeli beslenmesini engellemiştir. Ayrıca, başta pedler olmak üzere kantinde satılan hijyen ürünlerinin fiyatlarının artması, kadın mahpusların sağlıklı ve hijyenik bir ortamda yaşamasını zorlaştırmaktadır. İnfaz mevzuatında koşul, ihtiyaç, iklim farklılığı gözetilmeksizin tüm mahpuslara aynı şekilde uygulanan kılık kıyafet kotası bulunmaktadır. Bu durum özellikle regl süreçlerinde kadınların sıklıkla kıyafet değiştirme, yıkama ve kurulama ihtiyaçlarını karşılamalarını güçleştirmektedir.

Politika Önerisi:

Hâpishanelerde sürekli doktor bulunması sağlanmalı, mümkünse kadın mahpusların kaldığı yerlerde kadın hastalıkları ve sağlığı uzmanı da istihdam edilmeli, düzenli kontrol gerektiren konularda tetkikler yapılmalı hem mahpuslara hem personele yönelik genel önleyici sağlık müdahaleleri ve kadın sağlığı özelinde bilgilendirmeler yapılmalıdır.

Cinsiyete bağlı fizyolojik farklılıklar, ihtiyaç ve istekler gözetilerek beslenme uzmanları denetiminde beslenme listeleri hazırlanmalı, sağlıklı ve nitelikli yemekler sunulmalıdır.

Hâpishane koşulları sağlıklı yaşamaya elverişli şekilde havalandırma, mimari, aydınlatma, ısıtma, kalabalık olmayan mekanlar olarak düzenlenmelidir.

Ceza infaz mevzuatında kılık kıyafet konusunda değişikliğe gidilmeli ve cinsiyet, iklim gibi faktörlere bağlı olarak kıyafet alma ve bulundurmada esneklik sağlanmalıdır.

2.3.2. Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Hakları ile Pede Erişim

Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, kadınların belli aralıklarla kanser tarama testlerinden geçmesini önermektedir.⁵⁵ Bunlar rahim ağzı kanseri, meme kanseri, kolorektal kanser tarama testleridir. Birçok kadın mahpus, bu testlerden faydalanabileceğinden haberdar değildir. Bu durum, hastalıkların geç tespit edilmesine yol açmaktadır.

⁵⁴ Korkut, B. (2018). Dış üniteleri. Türkiye'de Hasta Mahpus Olmak. CİSST.

⁵⁵ <https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/kanser-taramalari> Erişim Tarihi:03.05.2024.

2024 yılı içerisinde bu konuda bazı hapisanelerde kadın mahpusların bu muayeneleri yaptırabildiğine ilişkin veri elde edilmişse de bu uygulamanın tüm kadın mahpuslar için bir standart haline getirilemediği tespit edilmiştir.

CİSST, toplu yaşam alanı olan hapisanelerde regl olan kişilere özgü hijyen ihtiyaçlarının sağlık hakkı kapsamında ücretsiz olarak karşılanması gerektiğini savunmakta ve 2017 yılından bu yana ücretsiz pede erişim için kampanya yürütmektedir. Kampanya öncesinde, kadın mahpuslar ve trans erkek mahpuslar ped ihtiyaçlarını kantinden belirli bir ücret karşılığında temin etmekteyken kampanya sonrasında bazı hapisane idarelerine başvuruları halinde kendilerine ücretsiz hijyenik ped verilmesi sağlanmıştır. Ancak, uygulamada meydana gelen bu değişikliğin yasalarda bir karşılığı olmamıştır. Bu nedenle uygulama değişikliğinden haberdar olmayan kadınlar ve trans erkekler bulunmaktadır. Öte yandan, bazı hapisane idareleri tarafından ücretsiz ped talepleri keyfi olarak reddedilmektedir. Hapisane idaresinden talep etmesine rağmen, kendilerine ücretsiz olarak ped verilmeyen mahpusların yaptığı şikâyetler üzerine infaz hakimliklerinin lehe karar verdiği gözlemlenmiştir. Ayrıca, ücretsiz olarak dağıtılan pedlerin sınırlı sayıda, kalın, eski, tek tip olduğuna dair şikâyetler mevcuttur. Ped kullanmayı kişisel yahut sağlık sebepleri istemeyen mahpusların ise tampon, menstrüel kap gibi alternatiflere erişemedikleri derneğimize gelen başvurular arasındadır.

Politika Önerisi:

Mahpuslara başta ped ve tampon olmak üzere hijyen ve temizlik malzemeleri ihtiyaca uygun çeşitlilik ve nitelikte ücretsiz olarak verilmeli, mahpusların bu malzemelere ücretsiz erişimi yasal güvence altına alınmalıdır.

2.3.3. Koşuş Aramaları ve Üst Aramaları

Hapisane giriş çıkışlarında mahpusların üst aramalarının yapılması esnasında problemler yaşanmaktadır. Bazı hapisanelerde, hastane veya mahkeme sevkleri sırasında kadın mahpusların üstleri hapisanede kadın güvenlik görevlilerince aranmalarına rağmen, dış güvenlik görevlileri tarafından da aranmak istenmektedir. Bazı kadınlar, bu uygulamayı kabul etmeyerek koşuşlarına veya kaldıkları odalara dönmekte ve mevcut uygulamalar nedeniyle sağlık hizmetlerine erişimde mümkün olduğunca imtina etmektedir.

Koşuş aramalarının kalabalık personel eşliğinde, ani ya da fazla sıklıkla yapılması kadın mahpusları tedirgin etmektedir. Aramalar esnasında daha önce kantinden aldıkları veya dışarıdan yakınlarının kargoladığı eşyalarına ve defterlerine el konulabilmektedir. Bu eşyalar sebebiyle haklarında disiplin soruşturmaları açılabilir.

Bunların yanı sıra, koşuş ve odalarda bulunan kameralar ile mahpusların özel alanları izlenmektedir. Bu durum, kadınların hareket alanını kısıtlamaktadır. Örneğin, vücutları kaşındığında kendilerini kaşımak konusunda dahi rahat hissetmemektedirler. Ayrıca, kameraların banyo ve tuvalet çıkışlarını görmesi, banyodayken yanlarına almayı unuttukları eşyalarını almak için odalarına geçmeleri gerektiğinde yeniden giyinmelerini zorunlu kılmaktadır. Ağdalarını ısıtmak için gerekli aletleri takacakları prizlerin yalnızca kameraların gördüğü alanlarda olması da kadınların yaşadığı rahatsızlığa örnek verilebilir. Benzer şekilde, havalandırmalarda bulunan kameraların yatakhane bölümünü görüyor olması, kadınların uyudukları, üstünü değiştirdikleri alanlarda bile izlenmelerine ya da böyle hissetmelerine sebep olmaktadır.

Politika Önerisi:

Detaylı arama ve iç beden araması tamamen kaldırılmalı, mahpusun yasaklı madde veya eşya bulundurup bulundurmadığı tarama cihazı gibi araçlar kullanılarak tespit edilmeli, cihazla dahi olsa beden araması bir tabip tarafından yapılmalı ve kadınlar muayeneyi gerçekleştirecek doktorun cinsiyetini seçebilmelidir. Tüm arama uygulamaları sıkı şartlara bağlanmalı, bu şartlar yasalarda açıkça düzenlenmeli, aramalar erkek infaz koruma ve jandarma görevlilerinin gözetim alanının tamamen dışında gerçekleştirilmelidir.

2.3.4. Hapishaneler Arası Nakil ve Görüş

Mahpusların isteğe bağlı nakil talepleri çoğunlukla kapasite doluluğu gerekçesiyle reddedilmekte, bu sebeple mahpuslar ailelerinden ve çocuklarından uzak hapishanelerde tutulmaktadır. Aileler, sağlık sorunları, ekonomik krizin derinleşmesiyle ulaşım ve konaklama ücretlerinin karşılanamaması gibi sebeplerle kendilerine uzak hapishanelerde kalan mahpus yakınlarını ziyarete gelememektedir. Bu durum, kadın mahpuslar bakımından kapatılma ve yalnızlaştırılma deneyimini daha da şiddetlendirmektedir.

Politika Önerisi:

Kadınlar, aile ve sosyal çevrelerine yakın hapishanelerde tutulmalı, bu amaçla yaptıkları sevk talepleri karşılanmalı, ailelerin görüş için yapacağı yol masrafları en aza indirilmeli, görüş saatleri uzatılmalıdır.

2.3.5. Dış Dünyayla İletişim ve Sosyalleşme

Bazı hapishanelerde kadın mahpuslar atölye, sohbet, açık ve kapalı spor alanlarına çıkarılma, kütüphaneyi ve sinema salonlarını kullanma haklarına erişemezken bazıları ise bu haklardan yalnızca aynı koşu altında kaldıkları mahpuslarla birlikte yararlanmışlardır. Görüntülü konuşma sistemi bazı hapishanelerde ve belli suç tiplerindeki mahpuslar bakımından uygulanırken, bazıları için uygulanmamaktadır. Bu ayrımcı uygulama, bu hakka erişemeyen kadın mahpusların dış dünya ile iletişimini kısıtlamaktadır. Bu kısıtlamalar sonucunda toplumda özel alanlara kapatılmaya çalışılan kadınların hapishanelerdeki kapatılma halleri daha da ağırlaşmaktadır. Hapishanelerde, kadınların tahliye sonrasında yeniden eve/özel alana kapatılmalarını engelleyecek mesleki ve eğitici etkinliklere katılması gibi alternatifler yaratılmasını engellemektedir.

Dışarıda çocuğu olan kadın mahpusların çocuklarının gelişimlerini destekleyebilmeleri için alternatif bakım hizmetleri oluşturulmamaktadır. Anne mahpuslar, çocukları ile iletişimlerini ancak ziyaretler ve telefon görüşmeleri ile gerçekleştirebilmektedir. Bu durum, çocukların gelişimlerini olumsuz etkilediği gibi anne olan mahpuslar için ikincil cezalandırma teşkil etmektedir. Öte yandan, telefon ve sesli-görüntülü görüşme sistemi kullanımının belli koşullara bağlanması sebebiyle mahpuslar arasında yaratılan ayrımcılık, çocuklar arasında da annelerinin bu koşulları sağlayıp sağlayamamasına bağlı olarak dolaylı ayrımcılığa neden olmaktadır.

Politika Önerisi:

Hapishanelerde kadınların, aktif olarak organize edilmesinde yer aldığı etkinlikler, kurslar, atölyeler düzenlenmelidir. Mahpuslar arası sosyalleşme olanakları artırılmalıdır.

Politika Önerisi:

Kadınların hapisane dışındaki sosyal çevreleri ile ilişkilerini güçlendirecek uygulamalar geliştirilmelidir.

Politika Önerisi:

Hapishanedeki ebeveynlere çocukları ile görüşme, kişisel ilişki kurma, çocukların sağlıklı gelişimlerini destekleme amacıyla alternatif bakım hizmetleri sağlanmalıdır.

2.3.6. Ekonomik Zorluklar

Kadın mahpusların bir kısmı hapisanelerde çalışarak bir kısmı ise yakınlarının yardımları ile ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Ancak, derinleşen ekonomik kriz nedeniyle yakınlarının da ekonomik durumlarının kötüleşmesi ve artan enflasyonun hapisane giderlerine yansımaları, kadınların ihtiyaçlarını karşılayamamalarına sebep olmaktadır. Maddi gelir elde edebilmek için gerekli koşulları sağlayarak hapisanede çalışan kadınlar ise çok cüzi ücretler almaktadır. Çalışma alanları ise genellikle tekstil, yemek, temizlik gibi ataerkil iş bölümünde geleneksel olarak kadın işi olarak görülen sektörlerden oluşmaktadır. Ancak, yine de çalışarak elde ettikleri gelir, ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Hapishanede çalışma koşullarını sağlayamayan kadınların bir kısmı, buldukları koşullardaki diğer mahpusların işlerini yaparak bazı ihtiyaçlarını karşılamaktadır fakat bu durum, mahpuslar arasında hiyerarşik bir ilişki yaratabilmektedir.

Politika Önerisi:

Ekonomik destek ihtiyacı olan kadın mahpuslar tespit edilerek desteklenmelidir. Çalışmak isteyen tüm mahpuslara çalışma olanağı sağlanmalı, kadınlar yeteneklerine, ihtiyaçlarına ve ilgi alanlarına uygun ve meslek edinme imkânı sunan çalışma alanlarına yönlendirilmeli, bu süreçte cinsiyetçi bakış açısı terk edilmelidir.

2.3.7. İşkence ve Kötü Muamele

Türkiye’de erkek şiddetine ilişkin veriler, toplumsal ölçekte süregelen ve yapısal nitelik taşıyan bir soruna işaret etmektedir.⁵⁶ Kadınların şiddete maruz kalma oranlarının yüksekliği, hapisanelerde bulunan kadınların önemli bir bölümünün hapsedilmeden önce de şiddet gördüklerine işaret etmektedir. Ancak 2024 yılı itibarıyla, Türkiye hapisanelerinde kadın mahpusların geçmişte yaşadığı şiddet biçimlerine dair **herhangi bir sistematik veri toplanmamış**, bu konuda **cinsiyet duyarlı bir değerlendirme mekanizması** kurulmamıştır. Bu eksiklik, **kadın mahpusların şiddet geçmişleri, travmaları ve yeniden hak ihlali yaşama risklerini görünmez kılmaktadır**.

Bu durum, ceza adalet sisteminde “nötr” olarak sunulan ancak gerçekte **cinsiyet körü politikaların** hâkimiyetini yansıtmaktadır. Oysa bireyselleştirilmiş infaz rejimlerinin, özellikle geçmişte şiddete maruz kalmış kadın mahpuslar açısından **travma temelli bir yaklaşımla** düzenlenmesi gerekmektedir.

⁵⁶ Bianet, (2025). Erkek Şiddeti Çetelesi. <https://bianet.org/proje/erkek-siddeti-cetelesi-285345>

Kadın mahpusların şiddet deneyimlerinin görünmezliğini artıran bir diğer etken, **eril şiddetin tanımının toplumsal olarak daraltılmasıdır**. Ataerkil normların etkisiyle, medya ve toplumsal dil aracılığıyla şiddet yalnızca “dayak” veya “cinsel saldırı” gibi fiziksel biçimlere indirgenmekte, psikolojik, ekonomik ya da yapısal şiddet biçimleri çoğu zaman tanınmamaktadır. Bu nedenle bazı kadınlar, maruz kaldıkları tutumları şiddet olarak tanımlayamamaktadır.

Hapishane koşullarında bu durum farklı bir görünüm kazanmaktadır. **Güvenlik uygulamaları adı altında gerçekleştirilen bazı pratikler (örneğin sık arama, kamerayla gözetim, kişisel alanın ihlali), kadınlar açısından şiddet olarak deneyimlendiği görülmektedir**. Ancak mahpus olmanın yarattığı güçsüzlük ve suçluluk duygusu, kadınların yaşadıkları şiddeti içselleştirmelerine veya “hak ettiklerine” inanmalarına neden olabilmektedir. Bu tutum özellikle adli mahpuslarda daha belirgin şekilde gözlenmektedir.

2024 yılı boyunca CİSST’e ulaşan vakalar arasında da **hapishane sürecinde şiddetin ve ayrımcı uygulamaların çeşitli biçimlerinin sürdüğü** görülmektedir. Kadınlar, hapishaneye girdikleri andan itibaren **damgalanma, yalnızlaşma ve çocuklarından koparıma riskiyle** karşı karşıya kalmaktadır.

Türkiye’de 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun”, şiddetle mücadelede en temel yasal araçlardan biridir. Ancak **2024 yılı itibarıyla ceza infaz sistemi içerisinde bu kanuna ilişkin herhangi bir uygulama mekanizması veya koruma prosedürü bulunmamaktadır**.

Bu durum, **hapishanelerde eril şiddet riskiyle karşı karşıya kalan kadınların**, mahpus olmayan bireyler için öngörülen koruma ve önleme tedbirlerinin **tamamen dışında bırakılması** anlamına gelmektedir. Kadın mahpuslar, maruz kaldıkları fiziksel, psikolojik veya cinsel şiddet karşısında **6284 sayılı Kanun kapsamında koruyucu veya önleyici bir tedbir talep edememekte**, şiddetin faili konumundaki infaz personeli, diğer mahpuslar ya da güvenlik görevlileri karşısında **etkili bir başvuru mekanizmasından yoksun kalmaktadır**.

2024 yılında, CİSST’e ulaşan başvurular arasında, **kadın mahpusların hapishane içinde uğradıkları sözlü, fiziksel veya cinsel şiddet iddialarına ilişkin hiçbir koruma tedbirinin işletilmediği**, bu şikâyetlerin çoğunlukla disiplin veya güvenlik tedbiri gerekçesiyle bastırıldığı görülmüştür. Bu tablo, 6284 sayılı Kanun’un hapishane bağlamında **fiilen askıya alınmış** olduğunu göstermektedir.

Politika Önerisi:

Hapishanelerde kadına yönelik şiddet geçmişine ilişkin veriler gizlilik ilkesine uygun toplanmalı, analiz edilmeli ve bireyselleştirilmiş sosyal hizmet planları bu veriler ışığında oluşturulmalıdır.

Politika Önerisi:

Şiddetin tanımı, türleri, kaynakları açısından mahpusların aktif katılımcı olduğu bilinçlendirici farkındalık atölyeleri gerçekleştirilmelidir. İdare ve personel için de toplumsal cinsiyet ve şiddet gibi konularda bilinçlendirici atölyeler düzenlenmelidir.

Politika Önerisi:

Kadınların yaşadıkları hak ihlalleri vakalarını taşıyabileceği, şikâyetlerini sunabilecekleri bağımsız, erişilebilir, gizlilik ilkesine dayalı etkili başvuru mekanizmaları oluşturulmalıdır.

Politika Önerisi:

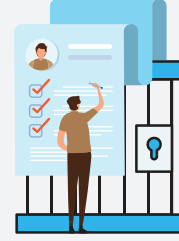
Şiddet tehlikesi olan kadınlara 6284 Sayılı Kanun kapsamında tahliye öncesi hukuki destek verilmeye başlanmalı, gerekli mahkeme kararları alınmalı, ŞÖNİM ve diğer ilgili kurumlarla koordinasyon içinde çalışılmalıdır.

Politika Önerisi:

Kadınlara tahliye sonrası sürece hazırlanma, barınma, istihdam, tahliye sonrası şiddetten korunma, psikososyal destek konularında hizmetler verilmeli, bu kapsamda kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri arasında koordinasyon geliştirilmelidir.

Hapiste LGBTİ+

2024 yılında
mektuplaşılın
mahpus sayısı

99

Yıllık Tematik Alan Vaka İstatistikleri

Açlık Grevi ve
Ölüm Orucu
5

İdare ve Gözlem
Kararları ve İnfaz
-

Psikososyal
Servis
2

Tecrit
58

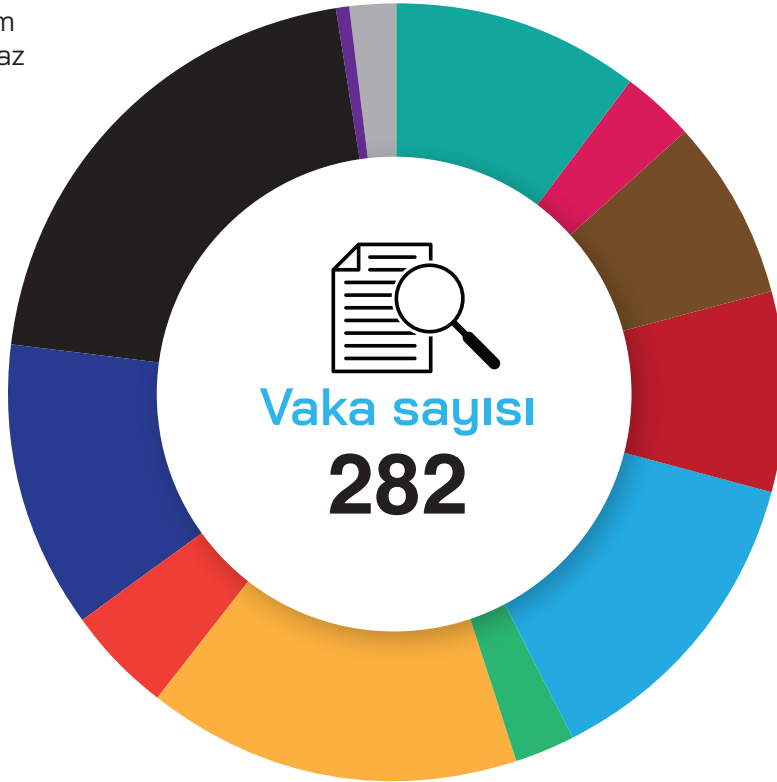
Hapishane
33

Disiplin
13

Tematik
44

Sevk Talebi
29

Hak İhtlali
9

Ayrımcılık
21

İşkence ve
Kötü Muamele
24

İfade
Özgürlüğü
37

Görüş
7

3. LGBTİ+ MAHPUSLAR

3.1. Tanım

Türkiye’de LGBTİ+ mahpuslar idari ve fiziki koşulları ikili cinsiyet sistemi esas alınarak natrans⁵⁷ ve heteronormatif⁵⁸ bir bakış açısıyla planlanmış, inşa edilmiş hapisanelerde tutulmaktadır. LGBTİ+ mahpusların ihtiyaçlarına yönelik güncellenmemiş hapisane sistemi, hapisane idaresi ve çalışanlarının tutumlarını olumsuz etkiler, LGBTİ+ mahpusların toplumsal yaşamda karşılaştıkları zorlukları daha da katmanlaştırır. LGBTİ+ mahpuslar kimlik ya da pasaportlarında belirtilen cinsiyet hanesi göz önünde bulundurularak “uygun” görülen hapisanelere, koşullara yerleştirilirler. Trans mahpuslar resmi trans uyumu süreçlerinden geçtikleri koşulda cinsiyetleriyle uyumlu hapisanelere yerleştirilir, aksi takdirde atanmış cinsiyetleri referans alınır. Lezbiyen, gey, biseksüel ve resmi trans uyum sürecine girmemiş LGBTİ+ mahpuslar hapisane idaresine açıldığı, sağlık raporu aldığı ya da bu kimlikleri dolayısıyla genel popülasyondan ayrı tutulma talebi olduğu koşullarda özel koşullara ya da tekli hücrelere yerleştirilirler. Dolayısıyla LGBTİ+ mahpuslar hapisane idaresine ya da derneğimize cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği bağlamında açık değilse kendilerine ulaşmak, sorunlarını tespit etmek ve bu sorunlar üzerine öneriler sunmak zorlaşmaktadır.

3.2. Genel Durum

LGBTİ+ mahpuslara ilişkin verilere erişmek son yıllarda mümkün olmamaktadır. 2021 Ekim ayında AİHM dahilinde görülen “X. v. Türkiye” davasının kararına yönelik Türkiye Hükümetinin verdiği aksiyon raporunda yer alan bilgilere göre 2020 yılı itibarıyla cinsel yönelimi farklı olduğu bir raporla tespit edilen hükümlü ve tutukluların sayısı 164 olarak belirtilmiştir. Hükümetin 26 Nisan 2022 tarihinde verdiği eylem raporunda da Ceza İnfaz Kurumlarında tutulan hükümlülerin cinsel yönelimleri ve detaylarına ilişkin herhangi bir istatistiksel veri bulunmamaktadır ancak ceza infaz kurumları aracılığıyla yapılan ankette farklı cinsel yönelime sahip olduğu tespit edilenlerin sayısının 255 olduğu aktarılmıştır. Bu verinin CTE tarafından verildiği belirtilse de bu sayının nasıl ve hangi yöntemle elde edildiğine ilişkin hiçbir somut unsur bulunmamaktadır. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü’nün internet sitesinde belli aralıklarla mevcut mahpus sayısı yayınlanmaktadır, ancak bu veriler ikili cinsiyet sistemi esas alınarak paylaşılmaktadır. İstatistikî verilere ilişkin CİSST’in yapmakta olduğu bilgi edinme başvuruları ise önceki yıllarda olduğu gibi “kamuoyunu ilgilendirmeyen kurum içi bilgi” olduğu belirtilerek cevapsız bırakılmıştır. Bu nedenlerle güncel LGBTİ+ mahpus sayısına ulaşamamaktadır.

LGBTİ+ mahpuslara ilişkin elimizde bulunan güncel istatistikî bilgi CİSST’e ulaşmış veya derneğimizin basın vb. yollarla hakkındaki haberdar olup iletişime geçtiği mahpuslardan oluşmaktadır. Buna göre 2014 yılından itibaren kayıtlarımıza geçmiş LGBTİ+ mahpus sayısı 299 olup 2023 yılında 99 LGBTİ+ mahpusla iletişim kurulmuştur.

Kadın ve erkek hapisanelerindeki uygulama farklılıkları ve ayrımcılığa maruz kalmamak için LGBTİ+’ların kimliklerini gizlemek istemesi vb. nedenler göz önünde bulundurulduğunda gerçek mahpus sayısının çok daha fazla olduğu söylenebilir.

⁵⁷ “Cisgender (‘Cis’): Tr. Natrans veya cis. (‘Sis’ şeklinde okunur.) Sahip olduğu cinsiyet kimliği, doğumda kendisine atanan cinsiyetle örtüşen kişilere denilir. Cis- ön eki Latince ‘bu taraftaki’ anlamına gelmekte olup, cinsiyet kimliği bağlamında kullanımının küresel olarak popülerleşmesi son on yılda trans hakları aktivistlerince gerçekleştirilmiştir. Natrans terimi ise 2013 yılında kaybettiğimiz trans aktivist Aligül Arıkan tarafından Türkçe literatüre kazandırılmıştır.” Gedizlioğlu, Deniz (2020) LGBTİ+ Hakları Alanında Çeviri Sözlüğü, KaosGL Yayınları, Ankara s.17

⁵⁸ “Heteronormativity: Tr. Heteronormativite. İkili cinsiyet rejimine dayanarak heteroseksüelliğin, cinsel yönelimin asli biçimi ve normu olduğu düşüncesi. Cinsel ve romantik ilişkilerin –ve evliliğin– en uygun biçiminin kadın ve erkek arasında gerçekleştiğini varsayar. Heteronormatif bir bakışa göre beden cinsî (Bkz: Sex), cinsel yönelim, cinsiyet kimliği (Bkz: Gender Identity) ve cinsiyet rolleri arasında doğrusal bir ilişki bulunur. Heteronormativitenin sistematik bir uygulamaya dönüşmesi heteroseksizmi doğurur.” Gedizlioğlu, D., (2020). LGBTİ+ Hakları Alanında Çeviri Sözlüğü. KaosGL Yayınları, Ankara, s.31.

3.3. Öne Çıkan Başlıklar

LGBTİ+ mahpusların durumuna ilişkin 2024 yılında öne çıkan başlıklar; fiili tecrit, dış dünya ile ilişkiler, ekonomik zorluklar, sağlık hizmetlerine erişim, translara özgü sağlık hizmetlerine erişim, adalete erişim, HIV ile yaşayan LGBTİ+ mahpuslar, sosyal koşullar, sevkler ve ayrımcılık temelli işkence ve kötü muamele olmuştur.

3.3.1. Tecrit

LGBTİ+ mahpuslar, infaz rejimleri gerektirmemesine rağmen fiili tecride maruz bırakılmaktadırlar. Güvenliklerinin sağlanamaması gerekçesiyle genel popülasyondan ayrı tutulan LGBTİ+ mahpusların özel odalarda ya da koşullarda tutuldukları belirtilmektedir. Bu bağlamda LGBTİ+ mahpuslar ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü olmayan mahpuslar için bir disiplin cezası olarak uygulanan tek başına tutulma uygulamasına uzun süreler boyunca, kimi zaman infazları tamamlanincaya kadar tabi tutulabilmektedir. Bu odalarda kalan LGBTİ+ mahpuslar; kapasite fazlalığı, personel yetersizliği gibi sebepler gerekçe gösterilerek diğer mahpusların yararlanabildiği sosyal ve fiziksel aktivitelerden ve çalışma hakkından faydalanamamaktadırlar. Dolayısıyla LGBTİ+ mahpuslar, hapisane içinde yalnızlığa mahkûm edilir. Ayrıca tahliye tarihinin belirlenmesinde önem arz eden iyilik hali değerlendirmeleri de bu sebeplerle olumsuz olarak etkilenmektedir. Tecrit koşullarında tutulması sebebiyle LGBTİ+ mahpuslar iyi hali değerlendirmesinde olumlu etkisi olan atölye ve spor etkinliklerine katılamamakta, çalışma talepleri olumlu olarak karşılanmamaktadır. Bazı hapisanelerde trans kadın/trans feminen mahpuslara ya da eşcinsel/biseksüel erkek mahpuslara yeterli sayı ve koşullar oluştuğunda koğuş tayin edilebilmektedir. Trans kadın/trans feminen mahpusların resmi uyum süreçlerini tamamladıkları koşullarda kimliklerine uygun hapisanelere yerleştirildiği, buralarda genel popülasyona dahil olabildikleri belirtilmiştir. Ancak iletişimde olduğumuz az sayıdaki trans maskülen/trans erkek mahpusların⁵⁹ ister kadın ister erkek hapisanelerinde tutulsunlar, her koşulda fiili tecride maruz bırakıldıklarına dair beyanlar aktarılmıştır. Bu mahpuslar aynı zamanda hapisane idare ve personeli tarafından da cinsiyet kimlikleri dolayısıyla şiddete maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde X-Türkiye davasına da konu olan ve ihlal tespit edilen⁶⁰ tecrit koşullarının ayrımcılık yasağının ihlal edildiği iddiası, daha önceden tutulduğu hapisanede cinsel saldırıya uğramasının ardından nakil edilen, nakil olduğu kurumda da tek başına tutulan bir mahpusun TİHEK başvurusuna konu olmuştur. İlgili kararda mahpusun daha sonradan kendi talebiyle LGBTİ+ koğuşu bulunan bir hapisaneye naklinin sağlanmış olması nedeniyle karar vermesine yer olmadığına karar verilmiştir.⁶¹ Mahpusun LGBTİ+ koğuşu olan bir hapisaneye nakli sağlanarak sorunun çözülmüş olduğu varsayılsa da başvuruya konu olan ihlallerin LGBTİ+ mahpusların tutulma koşullarında karşılaşılan ihlaller olduğu ortadadır.

Türkiye'nin farklı bölgelerindeki hapisanelerden başvuran mahpuslar 2024 yılı boyunca 58 tecrit vakası belirtmişlerdir.

Politika Önerisi:

Hiçbir gerekçe ile LGBTİ+ mahpuslar, infaz rejimleri gerektirmemesine rağmen tecrit koşullarında tutulmamalıdır.

⁵⁹ Kadın hapisanelerinin erkek hapisanelere kıyasla daha güvenli olduğunun düşünülmesi, görünmezlik ve gizli kalma isteği vb. nedenlerle iletişim içinde olabildiğimiz resmi kimlikte cinsiyeti kadın olarak atanmış LGBTİ+ mahpusların sayısı resmi kimlikteki cinsiyeti erkek atanmış LGBTİ+ mahpuslardan oldukça azdır.

⁶⁰ <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-120280>

⁶¹ TİHEK, (2021). Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu 2. Daire Kararı. <https://www.tihek.gov.tr/public/images/kararlar/rc330m.%20s>

Politika Önerisi:

LGBTİ+ mahpusların, güvenliklerinin sağlanması ve sosyal aktivitelere katılma, çalışma gibi haklarından yararlanabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

3.3.2. Dış Dünyayla İletişim

Mahpusların dış dünyayla iletişimleri avukat görüşü, mektup, telefon ve açık/kapalı görüşlerle sınırlıdır. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 83. maddesi hükümlüleri kimlerin ziyaret edebileceği düzenlenmiş ve ziyaretçilerin belgelendirilmesi koşuluyla eş, üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları ile vasisi veya kayyımı olmalı sınırlaması getirmiştir.

LGBTİ+ mahpusların birçoğunun homofobi/transfobi ya da başka sebeplerle ailesi ile iletişiminin az olduğu ya da hiç olmadığı gözlenmektedir. Ailesi ile iletişimi olmayan LGBTİ+ mahpuslar açısından bahsedilen düzenlemenin dış dünya ile bağlantı kurulmasını orantısız ölçüde kısıtladığı görülmektedir. Telefon hakkı da benzer şekilde sadece ziyaret edebilecek kişiler ile sınırlıdır. Özellikle aile bağları kuvvetli olmayan, yetiştirme yurdunda büyümüş ya da aile bireyleri hayatta olmayan LGBTİ+ mahpuslar için telefon ve görüntülü görüşme hakkı halihazırda erişilebilir değilken artan telefon kartı ve görüntülü görüş ücretleri yoksul LGBTİ+ mahpuslar için zorlayıcı ekonomik ve sosyal koşullar yaratmıştır. Özellikle görüş, görüntülü görüşme ve telefon hakkını kullanamayan LGBTİ+ mahpuslar için mektup göndermek tek iletişim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bazı LGBTİ+ mahpuslar mektup ücretlerini de ekonomik olarak karşılayamamaktadır.

Ayrıca infaz rejimleri gerektirmemesine rağmen tecrit koşullarında tutulan LGBTİ+ mahpuslar görüntülü görüşme hakkından da tecrit koşulları altında olmaları sebebiyle yararlanamamaktadırlar. Bu sebeple Adalet Bakanlığı tarafından hayata geçirilen görüntülü görüşmenin sağlanabildiği ACEP sisteminden tecrit koşullarında tutulan LGBTİ+ mahpuslar yararlanamamaktadır.

Politika Önerisi:

5273 sayılı Kanununda sınırlandırılan görüş yapabilecek kişilerin kapsamının genişletilmesi ile LGBTİ+ mahpusların dış dünya ile iletişim kurmasını sağlanmalıdır.

3.3.3. Adalete Erişim

LGBTİ+'ların adalete erişimi her koşulda zor ve kısıtlıdır. Bu durum yargı mekanizmalarının ve toplumun sahip olduğu önyargılar kadar, hukuki danışmanlık veren ve LGBTİ+ dostu mekanizmaların az olmasıyla da ilgilidir. İnfaz hukuku ihlallerinde mahpusların genel olarak yaşadıkları zorluklar, LGBTİ+ mahpusların kimlikleriyle kesiştiği noktada daha da katmanlı hale gelir.

Mahpuslar dışarıdaki işlerini kendilerine atanan ya da seçtikleri vasiler üzerinden gerçekleştirirler. LGBTİ+ mahpuslar, aile ya da yakınlarından biri bu görevi üstlenmediği takdirde kendilerine atanan bir avukat ile bu vasilik ilişkisini sürdürmek zorundadır. Pek çok LGBTİ+ mahpus vasileriyle kurdukları ilişkilerin çok zayıf olduğundan ya da hiç iletişim

kuramadıklarından bahsetmektedir. 2024 yılı boyunca LGBTİ+'lara yönelik artan nefret söylemi de LGBTİ+'ların dış dünya ile ilişkilerini etkileyebilir. Öte yandan hapsedildikleri dava dosyası dışında ihtiyaç duydukları boşanma, cinsiyet uyum sürecini hukuki olarak başlatma, isim davası, maruz kaldıkları ihlallere ilişkin hukuki yollara başvurma gibi hukuki işlemlerde de avukata ihtiyaç duyabilmektedirler. Ancak ekonomik zorluk yaşamaları nedeniyle avukat ve mahkeme masraflarını çoğu zaman karşılayamamaktadırlar. Bu durum LGBTİ+ mahpusların ilgili dernek ve örgütlere başvurmasına sebep olmaktadır ancak mahpusların hukuki destek için başvurabileceği yerlere dair bilgilerinin olmaması, hukuki destek sunabilen dernek ve örgütlerin danışma hatlarının mahpuslar için erişilebilir olmaması gibi nedenlerle bu ihtiyaçları çoğunlukla karşılanamamaktadır.

Bütün mahpuslara uygulanan mektup ve telefonla iletişimdeki gözlenme/sansür koşullarının yanı sıra, LGBTİ+ mahpusların dış dünyayla iletişimde yaşadığı yukarıda belirttiğimiz zorluklar, ceza infaz kurumlarında yaşadıkları hak ihlallerini bildirmelerini de zorlaştırmaktadır. Hapishanede yaşadıkları sorunları telefon, görüntülü görüşme ve mektup aracılığıyla bildiren LGBTİ+ mahpusların kurumun kötülendiği gerekçesiyle disiplin cezası aldığı, sözlü ve psikolojik şiddete maruz kaldığı, bu sebeplerden dolayı olası bir misilleme ve cezalandırılmaya maruz kalmamak adına şikayetlerini iletemedikleri durumlar söz konusu olmuştur.

Politika Önerisi:

LGBTİ+ mahpusların haklarının ne olduğunu ve hak ihlalleri ile karşılaştıklarında hangi merciye, nasıl başvuruda bulunacaklarını anlatan, baro adli yardım hizmetini açıklayan ve başvuru formunu içeren bir kitapçık hazırlanmalı ve hapishaneye girişlerinde kendilerine verilmelidir. Bağlı oldukları barodan atanan vasilerinin LGBTİ+ mahpusların olası özel ihtiyaçlarına yönelik farkındalık sahibi olması amaçlanmalıdır.

3.3.4. Ekonomik Zorluklar

2024 yıl sonu enflasyonu Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre yüzde 58,51 olarak hesaplanmıştır. Yıllık enflasyon oranı LGBTİ+ mahpusları da derinden etkilemiştir. 2024 yılı boyunca bize ulaşan mektuplar mahpusların içme suyu gibi temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamadıkları derin bir yoksulluk içinde olduklarını göstermektedir.

LGBTİ+ mahpusların tamamlayıcı ve takviye gıda ürünleri, elektrik faturaları, hijyen ve kozmetik ürünleri, kıyafet, bazı koşullarda adli giderleri ve trans uyum süreci giderlerini kendilerinin karşılamaları gerekmektedir. Aile bağları kuvvetli olmayan LGBTİ+ mahpusların çoğu zaman hapishane dışından maddi destek sağlayan yakınları bulunmamaktadır. LGBTİ+ mahpusların genel popülasyondan ayrı, tekli ya da diğer LGBTİ+ mahpuslarla tutulması çalışma haklarından da mahrum bırakılmalarına sebep olmaktadır. Bu da LGBTİ+ mahpusların diğer mahpusların sahip olduğu hapishanede çalışmayla elde edilen gelir kaynağına erişimleri olmadığı anlamına gelir. LGBTİ+ mahpusların genel popülasyondan ayrı tutulmaları kimi zaman odalarında televizyon, radyo, kettle gibi diğer mahpuslarla paylaşımlı kullanılabilen birçok eşyanın da bulunmaması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla mahpusların içinde bulunduğu fiili tecrit ile ekonomik zorluk koşulları yoksulluğun boyutunu katmanlaştırmaktadır.

LGBTİ+ mahpusların bir diğer gelir olanağı, el işi yapıp dış dünyayla kurdukları dayanışma ilişkileri sayesinde bu işleri satmaktır. Mahpusların dış dünyayla kurdukları ilişkiler salgın sonrası da zayıflamış, bu durum bu tür dayanışma alanlarının daralmasına sebep olmuştur. Artan enflasyon el işi malzemelerinin pahalılaşmasına ve boncuk gibi el işi malzemelerini mahpusların karşılayamamasına sebep olmuş, dolayısıyla mahpusların buradan elde ettikleri kısıtlı gelir imkânı da oldukça azalmıştır.

Politika Önerisi:

Diğer mahpuslara tanınan mesleki kurs ve iş atölyesi imkânlarından ve açık hapisane hakkında LGBTİ+ mahpuslar da faydalanmalıdır. LGBTİ+ mahpusların yaşadığı sosyal ve ekonomik hak kayıplarının tazminine yönelik çözümler bulunmalıdır.

3.3.5. Sağlık Hizmetlerine Erişim

LGBTİ+ mahpusların sağlık hizmetleriyle ilk karşılaşmaları, genel hapisane popülasyonundan ayrı tutulmaları için sözlü beyanlarının yanı sıra psikiyatri kliniğinden “cinsiyet kimliği ya da cinsel kimlik bozukluğu” tanısı almaları ve bu durumun raporlandırılmasıdır.⁶² LGBTİ+ mahpuslar, hastane ziyaretlerinde hem cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim temelli hem de mahpus olmaları dolayısıyla ayrımcılığa uğradıklarını, bazı koşullarda doktorların muayeneyi reddettiklerini aktarmışlardır. 2024 yılı boyunca pek çok LGBTİ+ mahpus hastane sevklerinde sık sık zorluk yaşadıklarını, uzun süre sevk beklediklerini, sevk edildikleri hastanelerde kolluk kuvvetleri tarafından sözlü ve fiziksel tacize maruz bırakıldıklarını aktarmışlardır. Sevk sırasında maruz kaldıkları ihlaller, diğer erkek mahpuslarla kimi zaman aynı araca bindirilmeleri gibi nedenler, mahpusların sağlık hizmetlerine erişim taleplerinden vaz geçmelerine sebep olduğu gözlenmiştir.

Politika Önerisi:

Hapisane içerisindeki psikologlar, sosyal çalışmacılar, aile hekimleri ve doktorlar LGBTİ+'ların sağlığa erişim hakları ve cinsiyet uyum süreci üzerine bilgilendirilmeli, homofobik ve transfobik bakışın önüne geçilmelidir.

HIV ile yaşayan LGBTİ+ mahpuslar 2024 yılı boyunca hak ihlallerine maruz kaldıklarını derneğimize bildirmişlerdir. Kurumda LGBTİ+ koğuşu bulunmasına rağmen tek kişilik odada izole şekilde tutuldukları, kurum çalışanlarına, ailesine ve başka mahpus yakınlarına HIV statüsünün ifşa edildiği, havalandırmaya tek başlarına çıkarıldıkları, sağlık raporu gerekçesiyle sevk taleplerinin reddedildiği gibi önyargıdan kaynaklanan ayrımcı uygulamalar ve durumlarla karşılaştıkları tespit edilmiştir.

Politika Önerisi:

HIV'le yaşayan mahpusların özel hayatına saygı duyulmalı, ayrımcılığın önlenmesi açısından bütün hapisane çalışanlarına farkındalık eğitimleri verilmeli ve etkin izleme yapılarak ayrımcılığın önüne geçilmelidir.

3.3.6. Translara Özgü Sağlık Hizmetlerine Erişim

Trans mahpusların Anayasanın 40. maddesine dayanarak hapisanede kaldıkları süre boyunca uyum süreçlerini başlatma, devam ettirme ya da hormon replasman terapilerini sürdürmeleri mümkündür. Kimlik hanelerini değiştirmek isteyen trans mahpuslar için hastane süreçleri ve yasal prosedürler dışarıdaki gibidir. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)

⁶² Uluslararası Hastalık Sınıflandırması (ICD) kılavuzunun 11. versiyonunda cinsel yönelim kılavuzunda yer almazken cinsiyet kimliği de “bozukluk” yerine “uyuşmazlık” (incongruence) olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bu durum Türkiye’de henüz yürürlükte değildir. LGBTİ+ mahpusların cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri “bozukluk” olarak ifade edilmekte ve patolojik bir konumda raporlandırılmaktadır. <https://icd.who.int/browse10/2019/en#/F66.1>

tarafından karşılanan hormonlara erişebilirler, olası yan etkilerde mahpusların muadil ilaçlara erişimi ücrete tâbidir ve bu hormonların uygulanmasından kurumdaki hekim sorumludur.

Ayrıca 20 Kasım 2024 tarihinde Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu (TİTCK), yayınladığı bildirme ile transların kullandığı pek çok testosteron ve östrojen artırıcı enjeksiyon, jel ve oral kontraseptiflere e-reçete zorunluluğu getirmiştir. Bu durum trans mahpusların var olan reçetelerinin geçersiz sayılmasına sebep olmuştur. Düzenleme, trans mahpusların hormona erişimini kesmiştir. Trans mahpuslar revirden ilgili tıp branşı uzmanına sevk olmak zorunda ve ilgili tıp branşından tekrar reçete yazdırmak zorunda kalmışlardır. Yeniden reçete yazılması sürecinin uzun sürmesi nedeniyle trans mahpusların uzun süre ilaca erişemediği gözlemlenmiştir.

Politika Önerisi:

Trans mahpusların uyum sürecinde belirli aralıklarla hastane sevkleri yapılmalı, hormon ilaçlarının yan etkileri vb. sorunlara yönelik tetkikler sağlanmalı ve diğer kontrollerle mahpuslar ameliyat sürecine hazırlanmalıdır. Yapılan düzenlemelerde mahpus alanındaki etkisi ve çıktıları göz önünde bulundurularak kapsayıcı bir şekilde düzenlenmelidir.

Trans uyum sürecinin yürütüldüğü hastanelerin eğitim araştırma hastaneleriyle kısıtlı olması, bu birimlerin sayılı ilde bulunması, uyum operasyonlarının yapıldığı hastanelere ilişkin net ve erişilebilir bilgi olmaması ve çok uzun zaman boyunca operasyon için randevu alınamaması trans mahpusların süreçlerini sekteye uğratmaktadır. Kimliklerindeki cinsiyet hanesinin düzeltilmesi ve böylece cinsiyetleriyle uyumlu hapishanelere yerleştirilmeleri için gerekli bu süreçlerin engellenmesi, mahpusların bazı koşullarda tekli hücrelerde, bazı koşullarda da LGBTİ+ koşullarında genel popülasyondan ayrı tutulmalarına sebep olmaktadır. 2024 yılında uyum süreçlerine ilişkin yaşanan aksaklıklarla ilgili derneğimize başvurular olmuştur. İletişim içinde olduğumuz bir trans mahpus, mahpus koşulu olmaması ve üniversite hastanesinde ameliyat yapılmaması nedeniyle şehir hastanesinde ameliyatı yapılmıştır. Bu sebeple mahpus ücretli hasta olarak değerlendirilmiş ve ücret ödemesi talep edilmiştir. Yapılan başvurular sonucunda talep edilen ödeme iptal edilmiştir.

Politika Önerisi:

Trans mahpusların cinsiyet uyum süreçleri keyfi ve bürokratik engellerle aksatılmamalı, hormon ilaçlarının kullanımı ve cinsiyet uyum süreçleri uzman doktorlar tarafından takip edilmeli, süreç boyunca trans mahpuslar bilgilendirilmelidir.

Politika Önerisi:

Uyum süreci takip edilen hastaneler güncel olarak trans mahpuslarla paylaşılmalı ve mahpusun en yakın hapishaneye nakli gerçekleştirilmelidir.

3.3.7. İşkence ve Kötü Muamele

Tecridin mahpuslar üzerinde fiziksel ve ruhsal olarak ciddi olumsuz sonuçları bulunmaktadır. LGBTİ+ mahpusların güvenlik gerekçesiyle ayrı koşullarda veya tek başlarına tutulmaları, onları personelden kaynaklı kötü muameleye daha açık hale getirir.

2024 yılı boyunca LGBTİ+'lara yönelik yürütülen nefret söylemleri ve ayrımcı politikaların LGBTİ+'ların maruz bırakıldığı insan hakları ihlallerine doğrudan zemin hazırladığını söylemek mümkündür.⁶³ Toplumsal hayata hakim olan LGBTİ+ karşıtı söylem hapisanelerde de karşılığını bulmuş, LGBTİ+ mahpuslara yönelik keyfi uygulamalar ve hak ihlalleri önceki yıllarda olduğu gibi devam etmiştir. Bunlar arasında cinsel şiddet, ekonomik şiddet, tecrit, sürgün, fiziksel ve psikolojik işkence gibi vakaları sıralamak mümkündür.

LGBTİ+ mahpusların içinde bulunduğu tecrit koşulları mahpusları işkence ve kötü muameleye daha açık hale getirdiği gibi, maruz kaldıkları hak ihlallerine yönelik şikâyet mekanizmalarını kullanmalarını ve yaşadıklarını duyurmalarını da güçleştirmektedir. Derneğimize mektup yoluyla ulaşan mahpuslar mektuplarının okuma komisyonundan geçmeyeceği veya misillemeye maruz bırakılacakları kaygısıyla yaşadıkları ihlalleri çoğu zaman üstü kapalı aktarmış veya mektupta aktaramayacakları konular olduğunu belirtmişlerdir.

Basına yansımayan, aralarında sistematik hale gelen diğer vakalarda derneğimiz insan hakları kurumlarına başvurularında bulunmuştur. Bazı vakalarda ise mahpusun güvenliği ve istekleri gözetilerek müdahale edilememiştir. Fiziksel, cinsel, sözel veya psikolojik şiddete maruz kalan LGBTİ+ mahpusların şikâyetlerinin işleme alınmadığı, tek kişilik odaya yerleştirildiği, mektupların engellenerek dış dünyayla iletişimlerinin kısıtlandığı, olayın gerçekleştiği hapisaneden farklı bir hapisaneye sürgün edildiği durumlar başvurulara yansımıştır.

Politika Önerisi:

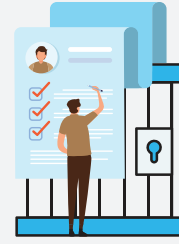
LGBTİ+ mahpuslara yönelik şiddet olayları ve hak ihlallerinin önlenmesi adına sivil izleme araçları aktifleştirilmeli, bu bağlamda sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışmanın önü açılmalıdır.

İzleme heyetleri özel ihtiyaçlı mahpuslara sistemli şekilde izleme ziyaretleri gerçekleştirmeli, mahpusların olası ihlallere yönelik şikâyet mekanizmalarını kullanabilmeleri ve işkence ve kötü muamele vakalarında cezasızlığın önüne geçilmesi için çalışmalarını yoğunlaştırmalıdır.

İnfaz koruma memurlarının ve tüm personelin homofobi/transfobinin önlenmesi için yeterli ve düzenli bilgilendirmeler yapılmalıdır.

⁶³ <https://kaosgl.org/haber/lgbti-larin-2025-gundeminde-neler-var>

Hasta Mahpuslar

2024 yılında mektuplaşılın mahpus sayısı

221

Yıllık Tematik Alan Vaka İstatistikleri

Açlık Grevi ve
Ölüm Orucu
13

Psikososyal
Servis
15

İdare ve Gözlem
Kararları ve İnfaz
24

Tecrit
18

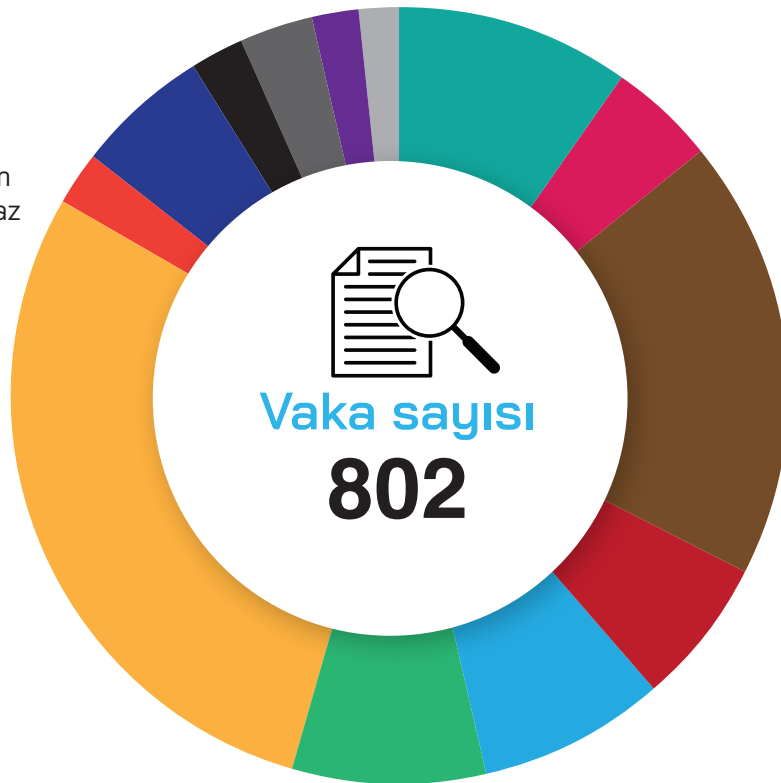
Hapishane
44

Disiplin
19

Tematik
232

Sevk Talebi
78

Hak İhlali
37

Ayrımcılık
146

İşkence ve
Kötü Muamele
50

İfade
Özgürlüğü
62

Görüş
64

4. HASTA MAHPUSLAR

4.1. Tanım

Hasta mahpuslar, fiziksel, zihinsel veya ruhsal hastalığı bulunan ve bu nedenle düzenli tedavi, bakım ve tıbbi izleme gereksinimine sahip mahpuslardır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre sağlık, yalnızca hastalığın veya sakatlığın yokluğu değil, bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan tam bir iyilik halinde olmasıdır. Hapishaneler ise yapısal olarak kapalı, kalabalık ve hijyen koşulları sınırlı ortamlardır. Bu durum, süreğen hastalığı olan, birden fazla hastalığı bulunan ve yaşamını kendi başına idame ettirmekte güçlük çeken kişiler açısından hapishane koşullarını riskli ve yetersiz kılmaktadır.

Sağlığa erişimdeki gecikmeler, tedavilerin kesintiye uğraması, düzenli muayene ve tıbbi değerlendirmelerin sağlanamaması hem hastalığın ilerlemesine hem de mahpusun yaşam kalitesinin düşmesine yol açmaktadır. Bu nedenle hasta mahpuslar, özel ihtiyacı olan mahpus grupları arasında yer almaktadır.

4.2. Genel Durum

2024 yılı boyunca hasta mahpuslara ilişkin temel sorunlar, önceki yılların devamı niteliğinde seyretmiş, sağlığa erişim, infazın ertelenmesine ilişkin uygulamaları ve Adli Tıp Kurumu'nun belirleyici rolü bu yıl da hasta mahpusların sağlık hakkını sınırlayan başlıca unsurlar arasında yer almıştır.

CTE, hasta mahpuslara ilişkin istatistikleri kamuoyu ile paylaşmamış, derneğimiz tarafından yapılan bilgi edinme başvuruları ise "kurum içi bilgi" gerekçesiyle yanıtız bırakılmıştır. Bu nedenle hasta mahpuslara dair değerlendirmeler, doğrudan derneğimize yapılan başvurular, mektuplaşmalar, raporlar ve sahadan edinilen bilgiler üzerinden yürütülmektedir.

2024 yılında CİSST'e 221 hasta mahpus başvurmuş, hasta mahpuslara ilişkin toplam vaka sayısı 802 olmuştur.

Her yıl "hapishanede yaşamını yitiren mahpus sayısına" dair yapmış olduğumuz bilgi edinme başvuruları "kurum içi bilgi" gerekçesi ile yanıtız bırakılmaktadır. Buna rağmen, hapishanede yaşamını yitiren mahpus sayısı SPACE raporlarında belirtilmiştir.

2024 yılında hapishanede yaşamını yitiren mahpus sayısına ilişkin meclise verdiğimiz soru önergesine verilen yanıtta 28.11.2024 tarihine kadar 709 mahpusun yaşamını yitirdiği belirtilmiştir. Bu veri, 2020-2024 yılları arası hapishanelerde ölen mahpus sayısının geçmiş yıllara oranla artışını net bir şekilde göstermektedir.

Türkiye hapishanelerindeki ölüm sayıları son beş yılda kesintisiz artış göstermektedir.

Bu veriler, sağlık hizmetlerine erişim konusunda yapısal bir sorunun devam ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, ölüm oranlarının yüksekliği, sağlığa erişimdeki gecikme, infaz erteleme mekanizmasının etkisizliği ve Adli Tıp Kurumu'nun belirleyici rolü ile doğrudan ilişkilidir. Bu durum hasta mahpuslar açısından tedaviye erişiminin çoğu durumda yaşam hakkı ile doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir.

- 2020 yılında 128 mahpus,⁶⁴
- 2021 yılında 446 mahpus (101'i hapisane içinde),⁶⁵
- 2022 yılında 742 mahpus (108'i hapisane içinde),⁶⁶
- 2023 yılında 855 mahpus (476'sı hapisane içinde),⁶⁷
- 2024 yılında 818 mahpus hayatını kaybetmiştir.⁶⁸

Adli Tıp Kurumu'nun "hapisanede kalabilir" şeklindeki raporlarının infaz erteleme süreçlerinde tek belirleyici haline gelmesi, ağır hasta mahpusların tedaviye erişimini fiilen sınırlandırmaktadır. Pek çok mahpus, yaşamını yitirmeden kısa süre önce tahliye edilmekte, bu durum infaz sisteminin sağlık hakkı ve yaşam hakkı bakımından etkisiz kaldığını göstermektedir.

Ayrıca 2024 yılında Sürekli Hastalık, Sakatlık ve Kocama Sebebiyle Kişilerin Cezalarının Hafifletilmesi veya Kaldırılması Hakkında İşlemler konulu 20/1 Nolu Genelge⁶⁹ kapsamında cumhurbaşkanı kararı ile 14 hükümlünün sürekli hastalık ve kocama hali gerekçeleri ile kalan cezaları kaldırılmıştır.⁷⁰ Bu durum sağlık hakkının evrensel, sistematik olarak ele alınmadığını, eşitlik ilkesi ile bağdaşmadığını göstermektedir.

Politika Önerisi:

Türkiye hapisanelerindeki hasta mahpuslara ilişkin istatistikler uluslararası hasta tanımı esas alınarak ve mahpusların engellilik tür/oranlarına dair ayrıştırılarak tutulmalı ve kamuya açık olmalıdır.

Politika Önerisi:

Sağlık sorunları sebebi ile infazın ertelenmesi ya da cezanın kaldırılması kişinin yaşama hakkı, sağlık hakkı ve insan onuruna uygun muamele görme hakkı kapsamında değerlendirilmeli. Bu kararlar bağımsız sağlık kurulları aracılığıyla ayırım gözetmeksizin uygulanmalıdır.

4.3. Öne Çıkan Başlıklar

2023 yılında Türkiye hapisanelerinde bulunan hasta mahpuslar, infaz erteleme ve Adli Tıp Kurumu'nun tutumu, yetersiz sağlık hizmeti, ayrımcılık, ekonomik sorunlar, işkence ve kötü muamele, ifade özgürlüğünün kısıtlanması ve sağlık gerekçesiyle başka hapisaneye nakil talepleri gibi birçok problemle karşı karşıya kalmıştır. Bu problemler,

⁶⁴ Council of Europe Portal, (2021). Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I 2021.

https://wp.unil.ch/space/files/2024/01/SPACE-I_2021_FinalReport.pdf Erişim Tarihi: 12.11.2025.

⁶⁵ Council of Europe Portal, (2022). Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I 2022.

https://wp.unil.ch/space/files/2024/01/240111_SPACE-I_2022_FinalReport.pdf Erişim Tarihi: 12.11.2025.

⁶⁶ Council of Europe Portal, (2023). Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I 2023.

https://wp.unil.ch/space/files/2025/04/space_i_2023_report.pdf Erişim Tarihi: 12.11.2025.

⁶⁷ Council of Europe Portal, (2024). Council of Europe Annual Penal Statistics, SPACE I 2024.

https://wp.unil.ch/space/files/2025/09/250924_rapport-space-i-2024.pdf Erişim Tarihi: 12.11.2025.

⁶⁸ Adalet Bakanlığı, (2025). 2024 yılında ceza infaz kurumlarında hayatını kaybeden mahkumlara ilişkin soru önergesi cevabı.

<https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y3/T7/WebOnergeMetni/d58ae8b7-40af-41a0-8a01-8e7b71dcde3d.pdf>

⁶⁹ Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü, (2023). <https://rayp.adalet.gov.tr/resimler/1/dosya/surekli-hastalik-sakatlik-ve-kocama-sebebiyle-kisilerin-cezalarinin-hafifletilmesi-veya-kaldirilmesi-hakkinda-islemler03-01-20239-38-am.pdf>

⁷⁰ Türkiye Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, (2024). <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-14-hukumlunun-cezasini-kaldirdi>

hasta mahpusların temel haklarını ihlal etmekte ve yaşam kalitelerini olumsuz etkilemektedir. Özellikle infaz erteleme kriterlerinin muğlaklığı ve “toplum güvenliğini tehdit” gibi ifadelerin kullanımı, hasta mahpusların hak ihlallerinin en önemli nedenlerinden biridir.

Ağır hasta mahpuslar gerekli tedaviyi alamama, sağlık koşullarının uygun olmayan mekanlarda tutulma ve tıbbi ekipmanlara erişememe gibi problemlerle mücadele etmektedir. Ayrımcılık ve yoksulluk hasta mahpusların yaşadığı diğer önemli sorunlardır. Dışarıdaki ekonomik krizin hapis haneye yansımaları giderek artmaktadır. Mahpuslar mektup göndermek gibi temel iletişim hakkına artan mektup gönderimi fiyatları nedeniyle erişmemektedirler. Bu durum ifade özgürlüğü alanındaki vaka sayısının artmasına neden olmaktadır. Yakınlarından maddi destek alamayan hasta mahpuslar devlet hastanelerinde karşılanmayan bazı tedavilere erişmekte zorlanmaktadır. Mahpuslar tedaviye erişemedikleri hapis hanelerden sağlık gerekçesiyle başka hapis haneye sevk talebinde bulunmaktadır. Tedaviye erişimde yaşadıkları sorunlar beraberinde işkence ve kötü muamele gibi hak ihlallerini ve dolaylı olarak açlık grevlerini getirmektedir.

Ayrıca 2023 yılının diğer öne çıkan vakalarından biri de “İdare ve Gözlem Kurulu Kararları ve İnfaz”dı. İdare ve Gözlem Kurullarının vermiş olduğu kararlar neticesinde tahliyeleri ertelenen mahpusların büyük bir çoğunluğunu hasta mahpuslar oluşturmaktadır. Geçen yıllara kıyasla bütün bu vaka sayılarında dramatik bir artış görülmektedir. Sağlık alanındaki mahpusların “tematik” başlıklı vaka sayısı neredeyse iki katına çıkmıştır. Bu problemlerin çözümü için infaz erteleme kriterlerinin yeniden düzenlenmesi, ağır hastalara özel sağlık birimlerinin kurulması, ayrımcılık ve yoksullukla mücadele edilmesi, bütün tedavi yöntemlerinin, ilaçlarının ve medikal malzemelerin masraflarının karşılanması, tedaviye erişimin sağlanması gibi adımlar atılması gerekmektedir.

4.3.1. İnfaz Ertelme ve Adli Tıp Kurumu

Hapishanede tedavisi mümkün olmayan hasta mahpusların infaz erteleme talepleri 2024 yılında da büyük ölçüde Adli Tıp Kurumu’nun (ATK) “hapishanede kalabilir” raporları gerekçe gösterilerek reddedilmiştir. Bu durum, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 16. maddesinin uygulama biçiminden kaynaklanmaktadır. Mevzuat, infazın ertelenmesi için Adli Tıp Kurumu (ATK) raporunu fiilen zorunlu ve tek belirleyici hale getirmekte; üniversite veya eğitim araştırma hastanelerinin düzenlediği sağlık kurulu raporları ikincil nitelikte görülmektedir.

Ayrıca m.16/6’da yer alan “toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen” ibaresi, özellikle politik mahpuslar açısından belirsiz ve keyfi bir engelleyici mekanizma olarak işlev görmektedir. Sağlık ve yaşam hakkının karşısına muğlak bir güvenlik gerekçesinin konulması, hasta mahpusların infaz erteleme sürecine erişimini sınırlamaktadır.

Bu uygulama sonucunda ağır ve ölümcül hastalığı bulunan mahpuslar, tedavi hakkına erişememekte ve çoğu zaman infaz ertelemesi ancak yaşamın son döneminde, mahpusun ölümünden kısa süre önce uygulanmaktadır.

İnfazın erteleme başvurusu yapmış ve bu haktan yararlanan mahpus sayısı, infazın geri bırakılması düzenlemesinin yürürlüğe girdiği 2013 yılından 12.06.2024 tarihine kadar 2.811’i adli, 138’i terör olmak üzere toplam 2.949, 2023 yılında 390, 2024 yılında ise 12.06.2024 tarihine kadar 288 kişi olarak belirtilmiştir.⁷¹

⁷¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Tutanak Dergisi, (2024). Sayfa 18. <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/3279>

Politika Önerisi:

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 16. Maddesi aşağıdaki öneriler göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmelidir.

- ATK tarafından hazırlanan tarafsızlığı tartışmalı ve bilimsel gerçeklikten uzak raporlara bağlı kalınmadan, üniversiteler ile eğitim ve araştırma hastanelerinden alınan raporlar infazın ertelenmesi için yeterli olmalıdır.
- Klinik kararlarla ilgili süreçler, Mandela Kurallarında da öngörüldüğü gibi, yeterli nitelikte, tam bir klinik bağımsızlıkla hareket eden uzmanlar heyetinin katılımı ve denetimine açık olmalıdır.
- Subjektif değerlendirmelere sebep veren "toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen" ifadesi kaldırılmalıdır.

4.3.2. Ağır Hasta Mahpuslar

BM'ye göre ölümcül hastalık, bir hastanın durumunun kötüye gitmemesi ve ölümlerle sonuçlanmaması için hiçbir akla yatkın tıbbi olasılığın bulunmaması durumunu belirtir.⁷² Ağır hastalık ise iyileşme olasılığının az, hastalık semptomlarının ise ilerlemiş olduğu durumlar için kullanılır.

Ağır hastalığı bulunan mahpusların hapisane koşullarında bakımı ve tedavisi 2024 yılında da en temel sorun alanlarından biri olmuştur. Kronik hastalık, engellilik, ileri yaş, nörolojik rahatsızlıklar, solunum ve kalp-damar hastalıkları bulunan mahpusların tedavileri, hapisane ortamının kısıtlı sağlık altyapısı nedeniyle düzenli ve bütünlüklü biçimde sürdürülememektedir. Hastaneye sevklerin gecikmesi, yatarak tedaviye erişimin sağlanamaması ve muayene sürelerinin kısa tutulması, hastalıkların ilerlemesine ve bakım bağımlılığı riskinin artmasına yol açmaktadır.

Derneğimize 2024 yılı boyunca iletilen mektuplarda, ağır hasta mahpusların kendi kişisel bakım ihtiyaçlarını dahi karşılayamadıkları, temel yaşam aktivitelerini diğer mahpusların desteğiyle sürdürebildikleri bildirilmiştir. Bu durum hem bakım gören mahpus açısından insan onuruna aykırı bağımlılık ilişkisi, hem de bakım veren mahpus açısından zorunlu ve karşılıksız iş yükü oluşturmaktadır.

Sağlığa erişim hakkı, ağır hastalık durumunda yalnızca tedaviye ulaşmayı değil, hastane kontrollerine kesintisiz ve uygun koşullar altında erişimi, hijyen ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanmasını ve dinlenme alanlarının düzenlenmesini gerektirir. 2024 başvuruları, bu gerekliliklerin büyük ölçüde karşılanmadığını göstermektedir.

Politika Önerisi:

Ağır hasta mahpuslar için **yatarak tedavi ve uzman hekim takibi** düzenli hale getirilmeli, bakım destek sistemi yasal güvence altına alınmalı ve ağır hasta mahpuslar için hapsedmeye alternatif yöntemler kullanılmalıdır.

4.3.3. Ayrımcılık

Hapishaneler, sağlamlık algısıyla tasarlandığı için hasta mahpusların ihtiyaçlarını karşılamamaktadır. Hasta ve hasta olmayan mahpusları aynı şartlarda tutmak ayrımcılık yasağının ihlalidir. R Tipi hapishaneler, bağımlılığı olan mahpuslar ve bazı koşullar dışında hasta ve hasta olmayan mahpuslar aynı şartlarda tutulur.

⁷² United Nations Office on Drugs and Crime, (2013). Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı, çev. Ömer B. Albayrak, 143. https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Prisoners_with_special_needs_HB_Turkish.pdf

Hapishanelerin kalabalık ve hijyenik olmayan yapısı, sağlık hizmetlerine erişimdeki kısıtlılıklar hasta mahpusların düzenli tedaviye erişim ihtiyaçlarının karşılanmasını engeller. Bakıma ihtiyacı olan hasta mahpusların hapishanelerde refakatçisi ya da hasta bakıcısı bulunmamaktadır. Yemek, bulaşık, çamaşır yıkamak, banyo ve tuvalet gibi ihtiyaçları diğer mahpuslar tarafından karşılanır. Bakım hizmetlerine erişememek hasta mahpusları bağımlı hale getirir ve bağımsız yaşayabilme haklarını elinden alır. Bu durum diğer mahpuslara da “ağır iş yükü” oluşturabilir.

Uyuz, verem, HIV/AIDS, hepatit gibi bulaşıcı hastalıklar hapishanelerde sıklıkla görülür. Bu hastalara sahip mahpuslar izolasyon ve tecride maruz kalır. Tecrit hem fiziksel hem de sosyal olabilir. Bulaşıcı olmasa dahi öksürük, ciltte enfeksiyon, ampute gibi hastalık belirtileri diğer mahpuslar ve personel tarafından ayrımcılığa yol açabilir. Bulaşıcı hastalığı olan mahpusların izolasyon adı altında tekli odalarda tecrit altına alınması hapishanenin içi ve dışı ile iletişim kurmasını ve sosyalleşmesini zorlaştırır.

2024 yılında İdare ve Gözlem Kurulu Kararları ile 30 yıllık birçok mahpusun tahliyesi ertelenmiştir. Bunların büyük çoğunluğunu ise hasta mahpuslar oluşturmaktadır. Uzun süreli kapatılma ne yazık ki ağır hastalıkları da beraberinde getirmektedir ve İdare ve Gözlem Kurullarının kararlarıyla infaz sürelerinin uzatılması hasta mahpusların sağlıklarının daha da kötüye gitmesine neden olmaktadır.

Politika Önerisi:

Bulaşıcı hastalığı olan mahpuslar için **tecrit yerine tıbbi izolasyon + sosyal destek modeli** uygulanmalıdır.

Politika Önerisi:

Uzun süreli kapatılmanın fiziki ve psikolojik sağlık sorunlarını beraberinde getirdiği göz önünde bulundurularak hasta mahpusların infaz süreleri uzatılmamalı ve uygun tedavi olanakları sağlanmalıdır.

Politika Önerisi:

R Tipi gibi hasta ve engelli mahpusları, bağımlı tipi gibi madde bağımlılığı olan mahpusları izole eden mekanlar **yerine bütün hapishaneler hasta, engelli ve bağımlı mahpuslara göre tasarlanarak sosyalleşme ve dış dünya ile iletişim olanakları artırılmalıdır.**

4.3.4. Ekonomik Zorluklar

2024 yılında hasta mahpuslardan gelen en yoğun şikâyet alanlarından biri yine beslenme koşulları olmuştur. Birçok hasta mahpus, hastalıkları için gerekli olan diyet yemeklere erişemediklerini, genel olarak da yemeklerin miktarının az, besin değerinin düşük ve sağlıksız olduğunu belirtmiştir. Yetersiz ve dengesiz beslenme, mevcut hastalıkların seyrini olumsuz etkilediği gibi, bağımsızlığın zayıflamasına, kilo kaybına ve bulaşıcı hastalıklara yatkınlığın artmasına yol açmaktadır. Diyet beslenmesi gereken mahpus sayısının koşullarda az olması nedeniyle, hapishane idareleri çoğu zaman kişiye özel diyet yemeği hazırlamayı “uygulamada mümkün değil” gerekçesiyle reddetmekte; birçok mahpus hastalığına uygun olmayan yemekleri tüketmek zorunda kalmaktadır.

Hapishanenin verdiği yemeklerin yetersizliği, hasta mahpusları kantinden alışveriş yapmaya zorlamaktadır. Ancak derneğimize ulaşan mektuplar ve 2024 yılı vaka kayıtları, kantin fiyatlarının önceki yıllara kıyasla belirgin şekilde arttığını göstermektedir. Kantin fiyatlarının yükselmesi yalnızca beslenmeyi değil, temel hijyen ürünlerine erişimi de zorlaştırmaktadır. 2024 yılında hasta mahpuslar tarafından temizlik malzemelerine ulaşamama ve odaların hijyenini sağlayamama şikâyetleri sıkça iletilmiştir. Bu durum, özellikle cilt hastalıkları, mantar enfeksiyonları ve solunum yolu hastalıklarının daha hızlı yayılmasına zemin hazırlamaktadır.

Ayrıca hapishanede kullanılan bazı ilaç ve tıbbi malzemeler SGK kapsamına girmemekte veya yalnızca kısmen karşılanmaktadır. Aile desteği olmayan ya da ailesi ekonomik olarak güçlük yaşayan hasta mahpusların ilaç, pansuman malzemesi, besin takviyeleri ve hijyen ürünlerine erişimi ciddi şekilde kısıtlanmıştır. Dışarıda olduğu gibi hapishanede de hasta bakım aylığı sağlanmamakta; bakım sorumluluğu çoğu zaman koğu içi dayanışma ilişkilerine bırakılmaktadır. Bu durum hem bakım alan hem de bakım veren mahpus açısından ek yük ve eşitsiz bir sorumluluk yaratmaktadır.

Ekonomik zorluklar yalnızca beslenme ve hijyen alanlarında değil, aynı zamanda dış dünya ile iletişim hakkı üzerinde de doğrudan etkili olmuştur. 2024 yılında derneğimize ulaşan görüş hakkı ihlali ve mektup gönderememe vakalarının önemli bir kısmının temel nedeni ekonomik engellerdir. Mektup gönderim ücretlerinin artması ve telefon kartlarının maliyetinin yükselmesi, özellikle aileleri yoksulluk koşullarında yaşayan hasta mahpuslar açısından iletişimin fiilen kesilmesine neden olmuştur. Bu durum yalnızca sosyal destek ağının zayıflaması anlamına gelmemekte, aynı zamanda mahpusların sağlık sorunlarını dışarıya aktarma, yardım talep etme ve başvuru yapma hakkını da sınırlamaktadır. Bu nedenle ekonomik koşullar, ifade özgürlüğü ve hak arama yolunun işleyişi açısından da belirleyici bir engel haline gelmiştir.

Politika Önerisi:

- Hasta mahpuslara yönelik diyet yemekler her hapishanede bulundurulmalı ve yemeklerin hijyen, kalite, porsiyon gibi kriterleri düzenli olarak denetlenmeli,
- Tüm ilaçlar ve medikal malzemeler SGK kapsamında karşılanmalı,
- Dışarıdaki hastalara sağlanan evde bakım aylığı hapishanelerdeki hasta mahpuslara da sağlanmalı,
- **Mektup gönderim ve telefon görüşmesi ücretleri**, ekonomik durumu yetersiz mahpuslar için **muafiyet veya indirim** kapsamında yeniden düzenlenmeli,
- **Temel hijyen malzemeleri**, hasta mahpuslar için **standart bir "temizlik kiti"** kapsamında **düzenli ve ücretsiz** verilmeli,
- Tüm bu uygulamalar yasal güvence altına alınmalıdır.

4.3.5. Sağlık Nedeniyle Başka Hapishaneye Sevk

Türkiye’de birçok hapishanenin şehir merkezlerinden uzak kırsal bölgelerde konumlandırılması, hasta mahpusların düzenli tedaviye erişimini zorlaştırmaktadır. Bulunduğu hapishanede gerekli uzmanlık birimleri bulunmayan hasta mahpuslar, tam teşekküllü hastanelere ancak gecikmeli ve düzensiz sevk edilmekte, bu da tedavinin sürekliliğini kesintiye uğratmaktadır. Derneğimize 2024 yılında ulaşan başvurular, hastaneye sevk edilse dahi gidilen hastanelerde yatarak tedavi veya ileri tanı imkânlarının çoğu durumda sağlanmadığını bu nedenle pek çok hastalığın ilerleyici bir seyre dönüştüğünü göstermektedir.

Sevk ve nakil koşullarının kendisi de hasta mahpuslar açısından ciddi bir sağlık riski oluşturmaktadır. Hastane sevkleri çoğu zaman ambulans yerine "ring" olarak bilinen dar, hava almayan ve hareket etmeyi imkânsızlaştıran nakil araçlarıyla yapılmaktadır. Özellikle yaşlı, nörolojik, solunum, kalp ve ortopedik hastalığı bulunan mahpuslar, uzun süren ring yolculukları sırasında ağrı, solunum sıkıntısı ve dolaşım bozukluğu yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu uygulama, işkence ve kötü muamele yasağı bakımından değerlendirilmesi gereken bir durumdur.

Son yıllarda açılan Yüksek Güvenlikli (kamuoyunda "kuyu tipi" olarak bilinen) hapisanelerde tutulan hasta mahpuslar, sağlık açısından farklı ve ek risklerle karşı karşıyadır. Bu hapisaneler güneş ışığını en az alacak şekilde inşa edilmiş, hava sirkülasyonu kısıtlı, pencereleri küçük ve sık telli hücrelerden oluşmaktadır. Bu fiziksel koşullar, uzun süre kapalı tutulmanın etkisiyle kas-iskelet sistemi zayıflaması, solunum yolu hastalıkları, D vitamini eksikliği, görme bozuklukları, uyku-bilişsel işlevlerde bozulma ve kronik ağrı artışı gibi sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Bu nedenle birçok hasta mahpus, sağlık durumunun kötüleştiği gerekçesiyle başka bir hapisaneye nakil talebinde bulunmuştur.

Sağlık nedeniyle nakil taleplerinin bir diğer gerekçesi ise aileye yakın olma ihtiyacıdır. Aile üyelerinin ekonomik koşullar, yaşlılık, engellilik veya uzaklık nedeniyle hapisaneye gelememesi, hasta mahpusların dış dünya ile iletişimini tamamen kesmekte, bu durum tedavi sürecinin psikolojik ve sosyal boyutunu olumsuz etkilemektedir. Hapisanede sağlık yalnızca biyolojik tedavi değil, ruhsal ve sosyal iyilik halinin korunmasını da gerektirir.

2024 yılında hasta mahpuslardan derneğimize 78 nakil talebi ulaşmıştır, bunlardan 38'i sağlık sebebi ile sevk talebi için ulaşmıştır. Bu taleplerin önemli bir bölümü, uygun tedavi koşullarının sağlanamadığı, kuyu tipi hapisanelerde sağlık durumunun hızla kötüleştiği veya aileye yakınlık ihtiyacının karşılanamadığı gerekçelerine dayanmaktadır. Ancak nakillerin büyük bölümü, kapasite yetersizliği ve idari değerlendirmelerde güvenlik gerekçelerinin tıbbi gereklilikten öncelikli tutulması nedeniyle gerçekleştirilmemiştir.

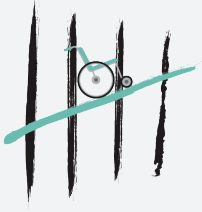
Politika Önerisi:

Sağlık nedeniyle sevk talepleri **tıbbi gereklilik esas alınarak** önceliklendirilmeli,

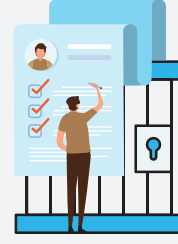
Ring araçları yerine ambulans kullanımı zorunlu hale getirilmeli,

Hasta mahpusların **ailelerine yakın hapisanelere nakil talepleri**, sağlık ve psiko-sosyal iyilik hali kapsamında **tanınmalı ve uygulanmalı**,

Yüksek güvenli hapisanelerde ışık, hava ve hareket alanına ilişkin **asgari insani koşullar** uluslararası standartlara uygun hale getirilmelidir.

Hapiste Engelli

2024 yılında mektuplaşılan mahpus sayısı

102

Yıllık Tematik Alan Vaka İstatistikleri

Açlık Grevi ve Ölüm Orucu
2

Psikososyal Servis
2

İdare ve Gözlem Kararları ve İnfaz
4

Tecrit
1

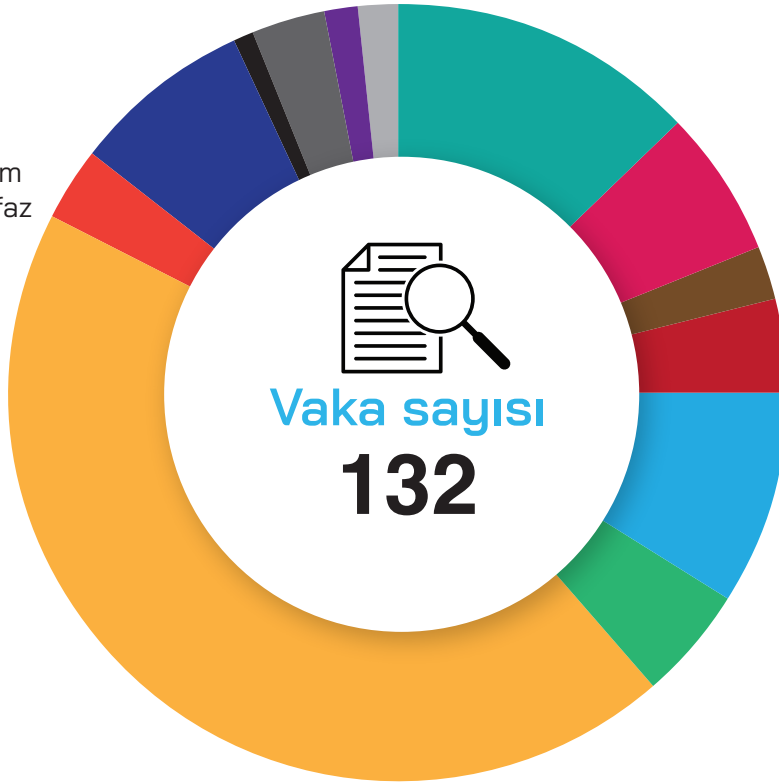
Hapishane
10

Disiplin
4

Tematik
58

Sevk Talebi
17

Hak İhtali
8

Ayrımcılık
3

İşkence ve Kötü Muamele
5

İfade Özgürlüğü
12

Görüş
6

5. ENGELLİ MAHPUSLAR

5.1. Tanım

Türkiye'deki mevzuata göre, engelli, "doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle, bedensel, zihinsel, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişiyi" ifade eder.

Türkiye'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme'de ise engelli kavramı, "diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişiler" şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca, Sözleşme'nin giriş kısmında, "engelliliğin gelişen bir kavram olduğunu ve engellilik durumunun, sakatlığı olan kişilerin topluma diğer bireyler ile eşit koşullarda tam ve etkin katılımını engelleyen tutumlar ve çevre koşullarının etkileşiminden kaynaklandığı gerçeğini" taraf devletlerin kabul etmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Sözleşme'de "engelli bireylerin çeşitliliği" konusuna da vurgu yapılmıştır.

Tüm bunlarla birlikte düşünüldüğünde, engelli kavramının değışen ve gelişen bir kavram olduğunu göz ardı etmemek ve engellilik kavramını tek tipleştirmemek, engellilerin toplumsal hayata tam ve eşit katılımının sağlanmasının ve engellilere yönelik ayrımcılığın önüne geçilmesinin temel koşuludur.

Türkiye'de engelliler, ihtiyaçlarının ve haklarının gözetilmediği ortamlarda hapsedilmektedir. Bu sebeple, kapatılma koşullarının zorlayıcı olduğu hapisanelerde, görüş, sağlık hakkı, sosyal aktivitelere erişim konusunda diğer mahpuslara göre çok daha dezavantajlı bir konumda yer almaktadırlar.

Yaşamını tek başına idame ettiremeyen ağır engelli mahpuslar, rehabilitasyon hizmeti sunulması amacıyla inşa edilen "R Tipi" yani "Rehabilitasyon Tipi" hapisanelerde barındırılır. Ancak, bu hapisanelerin kapasitesi genel ihtiyaca oranla oldukça düşük olup, engelli mahpusların ihtiyaçlarını karşılamamaktadır.

5.2. Genel Durum

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünün bugüne kadar yayınladığı istatistiklerde engelli mahpuslara ilişkin hiçbir veri paylaşılmamıştır. Şimdiye kadar engelli mahpuslara ilişkin istatistiklere dair yaptığımız onlarca bilgi edinme başvurusuna rağmen engelli mahpuslara ilişkin hiçbir veri kamuoyuyla paylaşılmamıştır.

En son 2023 yılında 3 Aralık Dünya Engelliler Günü haftası vesilesiyle TBMM Genel Kurulunda sunulan bir grup önerisine binaen söz alan Milletvekili İbrahim Yurdunuseven, Türkiye genelinde toplamda 269 engelli hükümlü ve tutuklunun barındırıldığını kaydetmiştir. Milletvekili Yurdunuseven, "Bugün itibarıyla Türkiye genelinde Dil ve Konuşma engeli olan 19, Görme engeli olan 42, işitme engeli olan 28 işitme ve konuşma engeli olan 18 ve ortopedik engeli olan 162 olmak üzere toplamda 269 engelli hükümlü ve tutuklu barındırılmaktadır."⁷³ şeklinde açıklamada bulunmuştur.

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) ise çeşitli hapisaneleri ziyaret etmekte ve ziyaretlerini kendi internet siteleri üzerinden kamuoyuna açıklamaktadır. TİHEK 2024 yılında 33 hapisane ziyaret etmiş, hapisane raporlarında ziyaret ettikleri kurumda kaç engelli mahpus olduğu verisini de raporda paylaşmıştır. Bu raporlar incelendiğinde

⁷³ Türkiye Büyük Millet Meclisi, (2023). TBMM Meclisi Tutanak Dergisi, 31. Birleşim. <https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Tutanak/28/2/31/Tam/387c521b-a109-4683-af8e-b01ab066fb65.html>

ve her bir kurum raporunda açıklanan veriler toplandığında, TİHEK'in 33 hapisanede toplam 285 engelli mahpus olduğunu tespit ettiği görülmektedir.⁷⁴

Bu haliyle engelli mahpus sayısının TBMM genel kurulunda ifade edilenden çok daha fazla olduğu görülmektedir. TBMM genel kurulunda ifade edilen bu veriler incelendiğinde ilk bakışta görülebilen bedensel bir engeli veya çok üst düzeyde duyuşsal kaybı esas aldığı düşünölmektedir. Ayrıca bu verilerin zihinsel ve psikososyal engelli mahpuslara yer vermemesi yönünden eksik olduğu da görölmektedir.

Geçtiğimiz yıllarda yayınlanan raporlarımızda da belirttiğimiz gibi, engelli mahpuslara dair istatistiklere ve engel durumlarına ilişkin ayrıştırılmış veriye ulaşmak ve bu engel durumlarına yönelik hapisanelerde alınan önlemlere ilişkin bilgi edinmek için yaptığımız çeşitli başvurular bu yılda kamu otoriteleri tarafından cevapsız bırakılmıştır. Bu tür verilere ulaşamamak var olan sorunları daha da çözümsüz hale getirmektedir. Engelli mahpuslara ilişkin ayrıştırılmış bir veri tutulmaması, engelli mahpusların görünürlüğünü ve hapisanelerde yaşadığını sorunların çözümü ve özgül ihtiyaçlarının karşılanmasının da önünde bir engel teşkil etmektedir.

Politika Önerisi:

Türkiye hapisanelerindeki engelli mahpuslara ilişkin istatistikler uluslararası sözleşmedeki tanım esas alınarak tutulmalı ve mahpusların engellilik tür/oranlarına dair ayrıştırılmış veriler kamuya açık olmalıdır.

5.3. Öne Çıkan Başlıklar

Geçen yıllarda olduğu gibi bu yıl da sağlığa erişim, rehabilitasyon tipi hapisaneler, Adli Tıp Kurumları, erişilebilirlik, engelli maaşı ve yoksulluk engelli mahpusların başlıca problemleri arasında yer almaktadır.

Engelli mahpusların yaşadığı hak ihlallerinin büyük bir çoğunluğu ayrımcılık temellidir.⁷⁵ Ancak ayrımcılık her zaman ayrı davranmaktan değil bazen de aynı davranmaktan kaynaklanmaktadır. Bu yüzden engelli mahpus kendisine tanınan hakları kullanmadığı noktalarda doğrudan ayrımcılığa uğrarken kendisine yönelik düzenlemeler yapılmadığı noktalarda da dolaylı ayrımcılığa uğramaktadır.

Engelli olmayan kişilerin bakış açısı, yani sağlamlılık algısı ile tasarlanan hapisanelerin fiziksel erişilmezliği, engelliler için sağlık, atölye, görüş gibi temel haklarından faydalanmayı oldukça zorlaştırmaktadır. Ülkenin "ucuz işgücü" kaynaklarından biri olarak kullanılan hapisanelerde dahi engelli mahpus kendisine yönelik bir istihdam bulamamaktadır. Engelli mahpusların hapisanede hayatlarını idame ettirebilmek için engelli aylığından başka bir gelir kaynakları bulunmamaktadır.

5.3.1. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Dernek olarak aldığımız en yoğun şikayetlerden biri revire çıkarılmanın ve sonrasında hastaneye sevk edilme sürecinin çok uzun sürmesi sebebiyle sağlığa erişimin engellendiği yönündedir. Hastane sevklerinin yapılmaması düzenli tedavi görmesi gereken engellilerin durumunu olumsuz yönde etkilemektedir.

Hapisanelerdeki sağlık personeli sayıları ve çalışma saatlerinin yeterli olmaması engelli mahpusların düzenli ve çoklu tedaviye erişimini zorlaştırmaktadır. Bunun yanında engelli mahpusların hem engellilik durumlarının tespiti hem de

⁷⁴ TİHEK, (2024). TİHEK Ziyaret Raporları. <https://www.tihek.gov.tr/kategori/rapor/Ziyaret-Raporlari>

⁷⁵ Sisi, M. (2019). Uluslararası ve ulusal hukuk çerçevesinde özgürlüğünden mahrum bırakılan engellilerin tutulma koşulları. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi, 2, 79-105.

sonrasında haklarına erişimleri için “Engelli Sağlık Kurulu Raporu” ve “Durum Bildirir Sağlık Kurulu Raporu” almaları gerekmektedir. Ancak engelli mahpuslar 2024 yılında da sıklıkla bu raporları alma süreçlerinin çok uzun olduğundan ve bu süreçte birçok hak ihlali ile karşılaştıklarından bahsetmişlerdir. Ayrıca Fizik tedavi, rehabilitasyon vb. düzenli ve çoklu tedavi görmesi gereken engelli mahpusların tedavilerine devam edilemediği için engellilik oranlarında artış meydana geldiğine ilişkin başvurular da derneğimize ulaşmıştır.

Mahpuslar bütüncül sağlık hizmetleri kapsamında eksiklik olduğunu psikososyal destek için uzmanlaşmış kişilere erişimlerinin oldukça kısıtlı olduğuna dair şikayetler iletilmişlerdir. Nitekim hapisanelerdeki düzenli ve çoklu tedaviye erişimin bu denli zor olması, engelli mahpusların yaşam hakkının korunmadığını ve ciddi ihlal riskleri doğurduğunu göstermektedir.

Politika Önerisi:

Kronik ve çoklu hastalıkları olan engelli mahpusların düzenli tedaviye erişebilmesi için tüm hapisanelerde gerekli tıbbi ekipman, medikal malzeme, sağlık personelinin sürekliliği gibi imkânlar sağlanmalı, sağlık personeli sayıları ve çalışma saatleri hapisane nüfusunun ihtiyacını karşılayacak düzeyde iyileştirilmelidir.

Engelli mahpusların hastane sevkleri ve tedavileri konusunda öncelik tanınmalıdır.

5.3.2. R Tipi Hapishaneler ve Adli Tıp Kurumları

CTE'nin sitesinde belirttiğine göre, “Akıl hastalığı dışında ruhsal rahatsızlıkları bulunan hükümlüler için Adana, Elazığ, Manisa ve Samsun E Tipi ceza infaz kurumlarında oluşturulan üniteler faaliyete geçirilmiş, İstanbul/Metris R Tipi Kapalı (158 kişi kapasiteli) ve Menemen R Tipi Kapalı (156 kişi kapasiteli) sağlık ünitesi hizmete alınarak faaliyete geçirilmiştir.”⁷⁶ Bizlerin Adalet Bakanlığına kaç adet R Tipi olduğunu sordüğümüz bilgi edinme başvurularına en son verilen cevapta “*Ağır ve sürekli hastalığı ile fizikî engellilik hali nedeniyle Adli Tıp Kurumundan rapor bekleyen ya da tek başına öz bakım becerisini yapamayan ve başkasının bakımına muhtaç olan hasta tutuklu ve hükümlülerin barındırılması, rehabilite ve tedavilerini sağlamak amacıyla Metris R Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu, Menemen R Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumu ve Elazığ R Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu faaliyetlerini sürdürmektedir.*

Metris R Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunun kapasitesi 150 olup; bunun 96'sı ağır ve sürekli hastalığı ile engellilik durumu nedeniyle bakıma muhtaç hükümlü ve tutuklulara; 54'ü 5275 sayılı Kanun'un 18. maddesi kapsamında barındırılan hükümlü ve tutuklulara ve geri kalanı da iç hizmetlerde çalıştırılacak hükümlü ve tutuklulara ayrılmıştır. Kuruluş aşamasından bugüne, Kurumun Rehabilitasyon Bölümünde oluşturulan hobi odaları ve açık terapi bahçesiyle, hükümlü ve tutuklulara yönelik iyileştirme ve rehabilite çalışmaları yapılmaktadır.

Menemen R Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumu 150 kişilik kapasiteye sahip olup; yalnızca bedensel ağır ve sürekli hastalıkları ile engellilik durumu nedeniyle bakıma muhtaç hükümlü ve tutuklular barındırılmaktadır.

Elazığ R Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu 150 kişilik kapasiteye sahip olup; yalnızca bedensel ağır ve sürekli hastalıkları ile engellilik durumu nedeniyle bakıma muhtaç hükümlüler barındırılmaktadır.” belirtilmiştir.⁷⁷

Bunun yanı sıra TİHEK 2024 yılı raporuna göre Metris R Tipi Ceza İnfaz Kurumu'nda 145 hasta mahpus bulunmakta, buna karşın kurumda 4 hekim, 9 sağlık memuru ve 20 hasta bakıcı görev yapmaktadır.⁷⁸

⁷⁶ <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi>

⁷⁷ Bilgi edinme başvurumuza ilişkin Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü'nün 24.11.2023 tarihli cevabı.

⁷⁸ TİHEK, (2024). Metris R Tipi Ceza İnfaz Kurumu Ziyareti Raporu. <https://www.tihe.gov.tr/public/images/kararlar/bc3kus.pdf>

R Tipi hapisaneler diğer hapisane tiplerine nazaran engelli ve hasta mahpuslara göre tasarlanmaktadır. Ancak, düzenli ve çoklu tedaviye erişimin sadece R Tipi hapisanelerde mümkün olması, R Tipi olmayan hapisanelerdeki engelli mahpusların sağlığa erişememesine neden olmaktadır. R Tipi gibi engellileri izole eden kurumlar yerine, bütün kurumların engellilere göre tasarlanması gerekmektedir.

Politika Önerisi:

Engelli mahpusların sağlığa erişebilmeleri için R Tipleri gibi engellileri izole eden kurumlar tasarlamak yerine, bütün hapisaneler ve koşullar engelli mahpusların özgül sağlık ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanmalıdır.

Engelli mahpusların hem infazının ertelenmesi için hem de R Tipi hapisaneye sevk edilebilmesi için Adli Tıp Kurumunun (ATK) verdiği rapor belirleyicidir. Adli Tıp Kurumu tam teşekküllü hastanedeki heyetlerden "ağır engelli" derecesi ile rapor almış mahpuslara da "hapisanede kalabilir" veya "tek başına hayatını idame ettirebilir" şeklinde rapor verebilmektedir. Sağlık Yönetmeliğine göre %70 üzeri engel oranı "hayatını tek başına idame ettirememek" anlamına gelirken, ATK'nin ağır engelli mahpuslara dahi "hapiste kalamaz" raporu vermediği birçok vaka ile karşılaşmıştır.

Bu da ATK'nin bilimsel ölçütler ve tarafsız değerlendirme yükümlülüğünü ne ölçüde yerine getirdiği konusunda belirsizliklere işaret etmektedir. Aynı şekilde R Tiplerine sevk edilebilmek için de hastanelerden alınan heyet raporlarının yanında ATK'den alınan "R Tipi Hapisanede kalabilir" şeklindeki raporlar etkilidir. Bu sebeple engelli mahpus için R Tiplerine sevk ve hastalık sebebiyle cezanın infazının ertelenmesi oldukça zordur.

ATK'den "cezaevinde kalamaz" raporu aldığı halde bazı engelli mahpusların İnfaz Kanununun 16. maddesindeki "toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı" şartı aranması sebebiyle de güvenlik güçlerinin değerlendirmesi esas alınarak da tahliyelerinin önüne geçilmektedir.

Politika Önerisi:

Engelli mahpuslar için hapsedmenin alternatifleri yeteri kadar tartışılmalı ve ihtiyaca tamamen cevap olacak alternatif çözümler üretilmelidir.

Ayrıca hapisanede ciddi sağlık sorunları yaşayan mahpusların tedavi süreçlerinin bağımsız ve denetime açık sağlık kuruluşlarında yürütülmesinin alt yapısı oluşturulmalıdır.

Politika Önerisi:

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 16. Maddesi aşağıdaki öneriler göz önünde bulundurularak yeniden düzenlenmelidir.

- ATK tarafından hazırlanan tarafsızlığı tartışılmalı ve bilimsel gerçeklikten uzak raporlara bağlı kalınmadan üniversiteler ile eğitim ve araştırma hastanelerinden alınan raporlar infazın ertelenmesi için yeterli olmalıdır.

- Klinik kararlarla ilgili süreçlerin Mandela Kurallarında da öngörüldüğü gibi yeterli nitelikte, tam bir klinik bağımsızlıkla hareket eden uzmanlar heyetinin katılımı ve denetimine açık olmalıdır.
- Subjektif değerlendirmelere sebep veren “toplum güvenliği bakımından ağır ve somut tehlike oluşturmayacağı değerlendirilen” ifadesi kaldırılmalıdır.

5.3.3. Erişilebilirlik

Hapishaneler, dışarıdaki diğer kurumlar gibi hem yapısal hem de yasal olarak çoğunlukla “sağlam, yetişkin erkeklere” göre tasarlanmaktadır. Bu normatif çerçevenin dışında kalan kadın, çocuk, engelli, yabancı vb. mahpus grupları için hapishanelerin erişilebilir olmaması birçok hak ihlalini beraberinde getirmektedir.

Engelli mahpuslara yönelik düzenlemelerin yetersizliğinin yanı sıra, mevcut düzenlemelerin de tam anlamıyla uygulanmadığı görülmektedir. Özellikle engelli mahpuslar, hapishanelerin fiziksel yetersizlikleri nedeniyle yaşamlarını tek başlarına sürdürmekte zorlandıklarını sıkça dile getirmektedirler. Ancak erişilebilirlik yalnızca fiziksel koşullarla sınırlı değildir; ziyaret, telefon, mektup, dilekçe hakkı, atölye çalışmaları gibi haklar bakımından da değerlendirilmelidir.

Ayrıca hapishane idarelerinin, mahpuslardan tüm taleplerini yazılı olarak (dilekçe ile) iletmelerini istemesi, hapishanelere özgü bir erişilebilirlik sorunu yaratmaktadır. Çünkü fiziksel veya zihinsel engelleri nedeniyle yazı yazamayan mahpuslar bulunduğu gibi, bu engeller nedeniyle eğitime erişememiş ve okuma yazma bilmeyen mahpuslar da vardır. Bu nedenle alışveriş yapmak, dışarıyla haberleşmek veya hastaneye gitmek gibi konularda yazılı taleplerini kendileri yerine başka mahpuslar aracılığıyla iletmek zorunda kalmaktadırlar.

Politika Önerisi:

Engellilerin bağımsız yaşayabilme ve kişisel hareketlilik hakları tesis edilmelidir.

Kurumun yapısı, kuralları, hizmetleri engellilerin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde düzenlenmeli, bu hizmetler diğer mahpusların yükü haline getirilmemelidir.

Tüm kural ve hizmetler her engellinin bireysel başvuru yapabileceği ve tek başına tüm süreci yürütebileceği şekilde düzenlenmelidir, hapishanelerin bütünüyle tüm engel türleri açısından erişilebilir olması sağlanmalıdır.

Daha önceki raporlarımızda da belirttiğimiz üzere; tuvalet, banyo, kalabalık koşullar, geçiş alanlarının darlığı, binaların, odaların çok katlı veya basamaklı olması gibi birçok yapısal etmen, engelli mahpus için en temel ihtiyaçlarına erişememek anlamına gelmektedir. Fakat hapishanelerin engelliler için erişilebilir olmaması sadece engelli mahpusu değil, engelli mahpus yakınlarını, avukatları ve hapishanede çalışan engelli memurları da olumsuz yönde etkilemektedir. Engelli bir mahpus için hak ihlalleri hapishaneye götürüldüğü ring aracına binerken başlar. Ring araçları basamak yükseklikleri, oturma kısımları, ışıklandırma, havalandırma vb. bakımından engelli, hasta ve yaşlı mahpuslara uygun değildir. Bazı ringlerde yürüme engelli, mahpusların ringe çıkmasını sağlayan rampaların eğimleri uygun değildir. Hapishaneye giriş sırasında uygulanan prosedür de engellilere göre düzenlenmemektedir. Tekerekli sandalye veya koltuk değnekleri kullanan engelliler X-ray cihazlarından geçerken çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadır.

Engellilerin görüş hakkına erişimi diğer mahpuslara göre daha güçtür. Engelli mahpuslar ve engelli mahpus yakınları için haberleşmek daha da zorlaşabilmektedir. Engelli mahpusların birçoğu 2024 yılında açık ve kapalı görüşler, telefon hakkı ile dış dünyayla iletişim sağlayabilmiştir.

Engellilere yönelik düzenlenen atölyeler oldukça az olup engelli mahpuslar, kendilerine yönelik düzenlemelere gidilmediği için eğitim ve atölyelere erişim noktasında büyük zorluklar yaşamaktadır.

Politika Önerisi:

Açık ve kapalı görüşler, atölyeler ve eğitime erişim; engellilerin engel türlerine göre tasarlanmalı, işitme engellilerin telefon görüşünden, görme engellilerin kapalı görüşler ve atölyelere katılım haklarından faydalanabilmeleri için alternatif hak ve imkânlar sağlanmalıdır.

Ailelerine yakın veya kendilerinin ya da ziyaretçilerinin engel durumlarına daha uygun hapisanelere gitmek isteyen mahpusların nakillerinin büyük bir bölümü ise gerçekleştirilmemiştir. Bu sebeple engelli mahpuslar veya ailelerinde engelli bulunan mahpusların, aileleriyle görüşmeleri diğer mahpus gruplarına göre daha da zorlaşmış ve engelli mahpusların nakil taleplerinin gerçekleştirilmesi özel ihtiyaçları gözetilerek değerlendirilmemiştir.

Hasta, yaşlı ve engelli mahpus yakınları için şehirlerarası yolculuk yapmak oldukça zorlayıcı bir durum, bunun yanında hapishanenin fiziki şartları engelli mahpuslar kadar engelli ziyaretçileri de zorlamaktadır. Bu şartlar altında engelli yakınlarından uzak yerlerde infazını sürdürmekte olan mahpusların nakillerini gerçekleştirilmemek ailesiyle görüşme hakkını fiili olarak ortadan kaldırmak anlamına gelmektedir.

Politika Önerisi:

Engelli mahpuslar ve engelli ziyaretçisi olan mahpusların engelli erişimine uygun ve ziyaretçilerinin ikamet ettiği yerlere yakın hapisanelere nakilleri öncelenmelidir.

5.3.4. Engelli Aylığı

Engelli mahpusların engelli aylığına ulaşmaları; vasi imzası, ikametgâh sorunu, muhtaçlık kriteri ve engelli raporu alamama gibi nedenlerle oldukça güçtür. Engelli mahpusların engelli aylığı alırken yaşadığı sorunlar devam etmiştir.

Mahpusların Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) tarafından verilen engelli aylığına başvurabilmesi için engelli raporlarının olması ve mahpusun ikametinin bulunduğu bölgedeki SYDV'ye giderek başvuru işlemlerini yapması gerekmektedir. Hastane sevklerinin yapılmaması sebebi ile birçok engelli mahpus engelli raporu alamamış, vasisi ile iletişimi olmayan veya uzak şehirlerde infazını sürdürmekte olan engelli mahpuslar, vasi imzası gibi nedenlerle aylığı bağlatamamıştır.

2024 yılında PTT'nin de engelli mahpuslar arasında tutuklu-hükümlü ayırımına gitmeye başladığına yönelik birçok şikâyet aldık. Engelli mahpus tutukluysa vasisi ile iletişim kurulamaması durumunda hapishane mutemedine parayı çektirebiliyorken PTT, hükümlü olan engelli mahpusa bu hakkı tanımaktan vazgeçmiştir. Zaten kısıtlı olan engelli haklarının, hapishanede tüm bu bürokratik süreçler nedeniyle etkin biçimde hayata geçirilemediği ya da fiilen ortadan kaldırıldığı görülmektedir. Engelli mahpuslara yönelik istihdam ve atölye imkânı yaratılmadığı gibi engelli aylığına başvuru süreci de giderek zorlaşmaktadır.

Politika Önerisi:

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından alınan engelli aylıklarının başvuru süreçleri engelli mahpusların erişimine uygun olarak düzenlenmeli, engelli aylığına başvuru prosedürü sadeleştirilmeli ve engelli mahpuslar arasında hükümlü-tutuklu ayrımı gözetmeksizin hapisane mutemedinin engelli aylığını PTT'den çekebilmesi için düzenlemeye gidilmelidir.

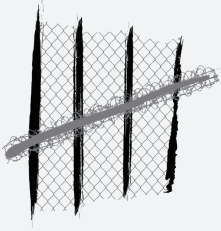
5.3.5. Engelli Yoksulluğu

Bazı hastalık ve engel türlerinin özel beslenme programları ve diğer medikal ihtiyaçları bulunur. 2024 yılında derneğimize başvuran engelli mahpusların büyük bir kısmı bu ihtiyaçların hapisane idaresi tarafından karşılanmadığını ve kendilerinin de bu ihtiyaçları karşılayacak ekonomik durumlarının olmadığını belirtmiştir. Gıda, medikal ve temizlik malzemeleri gibi temel ihtiyaçlara ücretsiz erişemeyen engelli mahpuslar giderek artan ekonomik krizi hapisanelerde en derinden hisseden mahpus gruplarındandır.

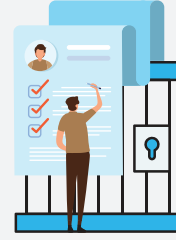
2024 yılında da en çok aldığımız şikayetlerden biri hapisane idaresinin ve SGK'nın karşılamadığı ürünlere dairdir. Bu malzemeleri iç ve dış kantinden temin etmeye çalışan engelli mahpusların birçoğu fiyatların pahalılığından dolayı en temel gereksinimlerine dahi erişememiştir. Engellilere yönelik atölye, istihdam ve eğitim fırsatlarının yaratılmıyor oluşu ayrıca engelli aylığı alırken karşılaşılan sorunlar engelli mahpusun yoksulluğunu daha da derinleştirmektedir. Hapisanelerde engelli yoksulluğu münferit bir durum değil, bir an önce müdahale edilmesi gereken oldukça kritik bir meseledir.

Politika Önerisi:

Engelli mahpusların gıda, medikal ve temizlik malzemesi gibi temel ihtiyaçları hapisane idaresi ve SGK tarafından karşılanmalı, hapisanelerde engelli mahpuslara yönelik istihdam sağlanmalıdır.

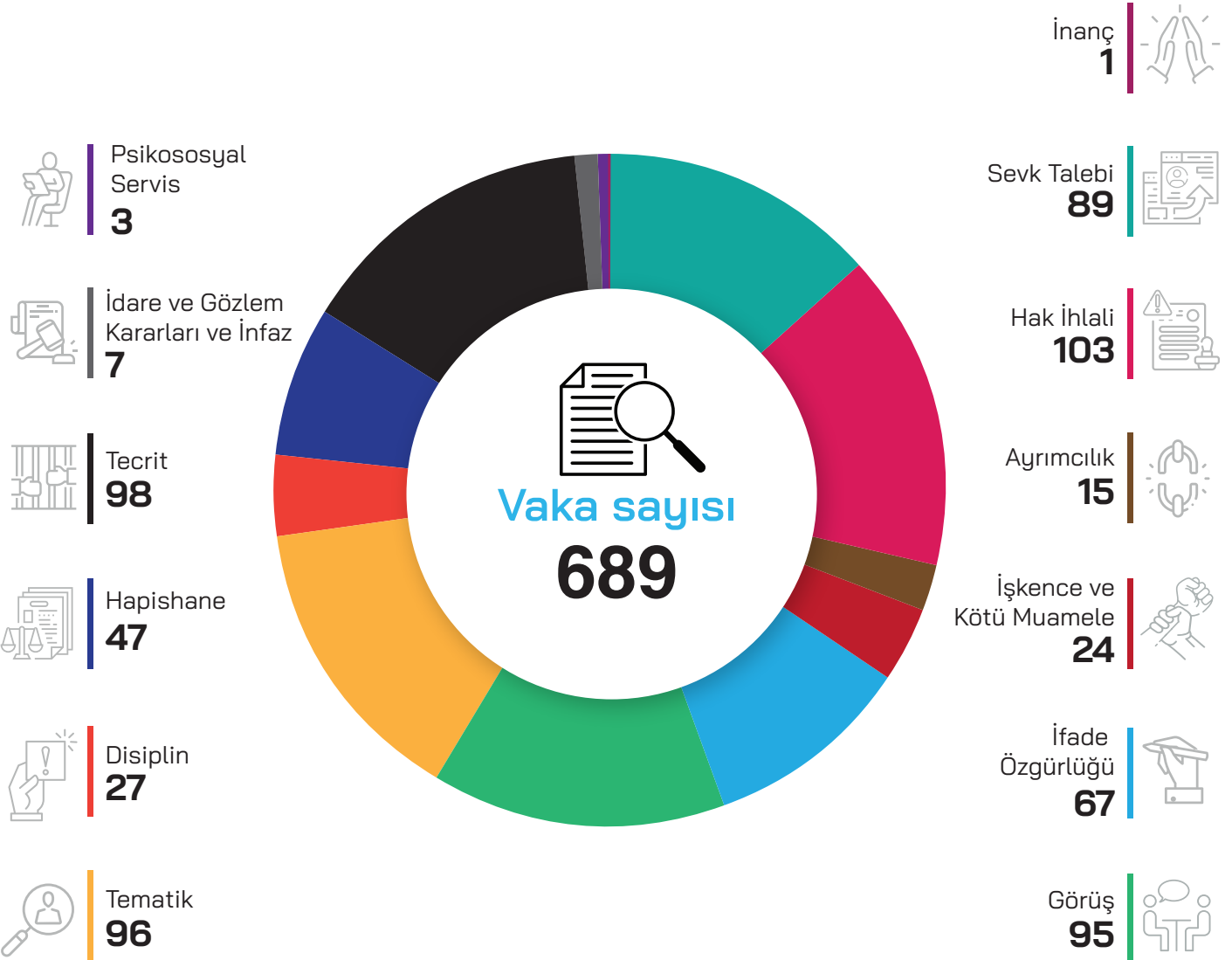
Ağırlaştırılmış Müebbet

2024 yılında
mektuplaşılın
mahpus sayısı

109

Yıllık Tematik Alan Vaka İstatistikleri

6. AĞIRLAŞTIRILMIŞ MÜEBBET HÜKÜMLÜSÜ MAHPUSLAR

6.1. Tanım

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, Türkiye’de idam cezasının kaldırılmasının ardından 2002 yılında bu cezanın yerine getirilen bir hapsedilme biçimidir ve Türkiye Cumhuriyeti yasalarına göre bir kişiye verilebilecek en ağır cezadır. 29 Aralık 2004 tarihinde yürürlüğe giren Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile düzenlenen bu infaz rejimi, son derece sınırlayıcı hükümler içermekte ve bu yönüyle diğer tüm hapsedilme biçimlerinden keskin biçimde ayrılmaktadır.

Bu rejim kapsamında; adli suçlardan ağırlaştırılmış müebbet cezası alan mahpuslar 30 yıl, örgütlü suçlardan hüküm giyenler ise 36 yıl sonra koşullu salıverilme hakkına sahip olabilmektedir. Ancak Terörle Mücadele Kanunu kapsamında ağırlaştırılmış müebbet cezası alan siyasi mahpuslar açısından tahliye olasılığı bulunmamaktadır. Bu mahpuslar, fiilen yaşamlarının sonuna kadar hapisanede tutulmaktadır.

Ağırlaştırılmış müebbet infaz rejiminin koşulları, 13 Aralık 2004 tarihli 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 25. maddesi ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük’ün 47. maddesi uyarınca belirlenmiştir.⁷⁹ Bu düzenlemelere göre ağırlaştırılmış müebbet hükümlüleri, günlerinin 20 ile 23 saatini yaklaşık 7-8 metrekairelik tek kişilik hücrelerde, anlamlı sosyal temastan tamamen yoksun biçimde geçirmektedir. Ziyaret, telefon, sosyal etkinlik ve çalışma hakları da ciddi şekilde kısıtlanan bu mahpusların, en hafif tabirle “olağanüstü bir infaz rejimi”ne tâbi oldukları söylenebilir.

6.2. Genel Durum

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, 2024 yılında da tecrit koşulları altında yaşamlarını sürdürmeye çalışmıştır. 2021 yılı itibariyle faaliyete geçen S, Y ve Yüksek Güvenlikli hapisanelerin uygulamaya koyduğu yeni düzenlemeler, bu mahpusları fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan en fazla etkileyen unsurlar olmuştur. Ayrıca 2024 yılında derinleşen ekonomik kriz, hapisanelerdeki yaşam koşullarını genel olarak zorlaştırmış ve ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar bu durumdan ekonomik ve sosyal yönden daha olumsuz etkilenmiştir.

2021’den itibaren açılan S, Y ve Yüksek Güvenlikli hapisanelerde getirilen yeni kurallar, bu mahpusların fiziksel, sosyal ve psikolojik açıdan daha da ağır koşullarda yaşamasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra, 2024 yılında derinleşen ekonomik kriz hapisanelerdeki yaşamı daha da güçleştirmiş, ağırlaştırılmış müebbet mahpusları ekonomik ve sosyal açıdan diğer mahpuslara göre daha fazla etkilemiştir.

Türkiye hapisanelerinde ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus sayısına ilişkin kamuoyuyla paylaşılan en son resmi veri, CTE’nin derneğimizin bilgi edinme başvurusuna 21 Şubat 2014’te verdiği yanıtıdır. Bu yanıtı göre “terör ve örgütlü suçlardan 126, adli suçlardan 1327 olmak üzere toplam 1453 hükümlü” bulunmaktadır. Aradan geçen süreye rağmen 2024 yılında da bu konuda herhangi bir güncel istatistik paylaşılmamıştır. Adalet Bakanlığı’nın Avrupa Konseyi’nin Yıllık Ceza İstatistikleri (SPACE) raporlarına gönderdiği verilerde ise müebbet ve ağırlaştırılmış müebbet cezaları birlikte verilmektedir ve ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus sayısına ilişkin ayrı bir bilgi sunulmamaktadır.

⁷⁹ <https://mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5275&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 15.11.2025.

Bununla birlikte, 16–18 Temmuz 2024'te Cenevre'de yapılan İşkenceye Karşı Komite'nin 80. Oturumunda Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdür Yardımcısı Fatih Güngör, ağırlaştırılmış müebbet hükümlülerinin hapisane nüfusunun %1,24'ünü oluşturduğunu belirtmiştir.⁸⁰ Oturumda genel mahpus nüfusu 350.670 olarak açıklandığından, bu oran yaklaşık 4.348 mahpusa karşılık gelmektedir. Bu oturum sonrası BM İşkenceye Karşı Komite Türkiye'ye ilişkin raporunu yayımlamıştır. Komite, 2024 yılında Türkiye'ye ilişkin 5. Periyodik Raporu'nda ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının fiilen tecrit rejimi içerdiğine dair ciddi endişesini ifade etmiş ve bu cezanın kaldırılmasını tavsiye etmiştir.⁸¹

6.3. Öne Çıkan Başlıklar

2024 yılında da ağırlaştırılmış müebbet cezası alan mahpuslar, tecrit esasına dayalı infaz rejimi nedeniyle ciddi sağlık sorunları yaşamış; hapisanede çalışmalarına izin verilmemesi sebebiyle ekonomik zorluklarla mücadele etmiş ve tecridin yol açtığı psikolojik ve fiziksel olumsuzluklarla baş etmeye çalışmıştır.

Birçok mahpus, günün 22–23 saatini hücrede geçirdiklerini, kısıtlı havalandırma süresinde spor yapamadıklarını, ekonomik olarak zorlandıklarını ve tüm bu koşulların genel sağlık durumlarını olumsuz etkilediğini derneğimize iletmiştir.

2024 yılı boyunca öne çıkan en önemli sorunlardan biri, S, Y ve Yüksek Güvenlikli hapisanelerin uyguladığı ağır tecrit koşulları olmuştur. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlülerinin yaşadığı sorunların büyük bölümü, doğrudan bu infaz rejimini belirleyen mevzuattan kaynaklanmaktadır.

Bu hak ihlalleri raporun "Mevzuattan Kaynaklanan İhlaller" başlığında detaylandırılmış; mahpusların 2024 yılı içinde derneğimize sıkça iletildiği şikâyetler ise sonraki bölümlerde ele alınmıştır.

6.3.1. Mevzuattan Kaynaklanan İhlaller

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası için "olağanüstü bir infaz rejimi" tanımlanmıştır ve bu olağanüstülük iki temel unsorda kendini gösterir. Bunlardan ilki infaz koşullarıdır. İnfaz Kanunu'nun dokuzuncu maddesine göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezaları yüksek güvenlikli hapisanelerde infaz edilir. Ayrıca, yalnızca ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infazını düzenleyen özel bir yasa bulunmaktadır. İnfaz Kanunu'nun 25. maddesi, bu cezanın infaz rejimi koşullarını belirler. Bu düzenleme, mahpuslara tanınan temel haklarda ciddi kısıtlamalar getirmekte ve ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar için hapisanede adeta olağanüstü koşullara dayalı ikinci bir hapis ortamı yaratmaktadır.

Hükümlü ve Tutukuların Ziyaret Edilmeleri Hakkındaki Yönetmeliğe göre; "ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar; eşi, çocukları, torunları, torunlarının çocukları, annesi, babası, büyükannesi, büyükbabası, büyükannesi ve büyükbabasının anne ve babaları, kardeşleri ve vasisi dışında kimse ziyaret edemez."⁸²

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların hem açık hem de kapalı görüşlerde aile üyeleriyle birlikte görüşme yapabilmelerini sağlamak üzere gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

⁸⁰ The United Nations Office at Geneva, (2024). Experts of the Committee against Torture Commend Türkiye on its Strong Commitment to Fight Violence against Women, Ask about Life Sentences in Prison and the Communication of Detainees with Family Members.

<https://www.ungeneva.org/en/news-media/meeting-summary/2024/07/examen-de-la-turkiye-au-comite-contre-la-torture-les-experts-du>

⁸¹ United Nations Human Rights Treaties Bodies, (2024). Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment.

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolNo=CAT%2FCO%2FTUR%2FCO%2F5&Lang=en

⁸² Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, (2005). Hükümlü ve Tutukuların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelik.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=8345&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

İnfaz Kanunu'nun 25. maddesine göre; "Hükümlüyü; eşi, altsoy ve üstsoyu, kardeşleri ve vasisi, belirlenen gün, saat ve koşullar içerisinde onbeş günlük aralıklarla ve günde bir saati geçmemek üzere ziyaret edebilirler." ve "Hükümlü, kurum idare kurulunun uygun gördüğü hâllerde ve onbeş günde bir kez olmak üzere (f) bendinde gösterilen kişilere, süresi on dakikayı geçmemek üzere telefon edebilir."⁸³ Buna göre ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar diğer mahpuslar gibi haftada bir görüş ve telefon hakkına sahip değildir. Kendilerine yalnızca 15 günde bir telefon ve görüş hakkı tanınır. Bu da mahpusların dış dünya ile ilişkilerini zayıflatmakta ve ihtiyaçlarını giderememelerine neden olmaktadır.

29 Mart 2020'de yayınlanan 2324 sayılı yönetmelik ile mahpuslara tanınan görüntülü görüşme hakkı, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara uygulanmamıştır.⁸⁴ Yönetmeliğin 74. maddesinde, ağırlaştırılmış müebbet cezası alan hükümlülerin yalnızca idare ve gözlem kurulunun uygun gördüğü hâllerde, 15 günde bir ve on dakikayı geçmeyecek şekilde eşi, altsoyu, üstsoyu, kardeşleri ve vasisi ile sadece sesli görüşme yapabileceği belirtilmiş, bu mahpuslar görüntülü görüşme hakkından mahrum bırakılmıştır.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara, diğer mahpuslar gibi haftalık telefon görüşü, açık ve kapalı görüş hakkı ve görüntülü görüşme yapma hakkı tanınmalıdır.

Hükümlü ve Tutuklulara Yakınlarının Ölümü veya Hastalığı Nedeniyle Verilebilecek Mazeret İzinlerine Dair Yönetmeliğin beşinci maddesine göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm olanlar, güvenlik gerekçesiyle mazeret izni kapsamında cenazelere katılamamaktadır.⁸⁵ 2024 yılında da aile üyeleri vefat eden ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, önceki yıllarda olduğu gibi cenazelere katılamamıştır. Bu durum, aile kaybı yaşayan mahpusların psikolojik olarak olumsuz etkilenmelerine yol açmıştır.

Politika Önerisi:

Aile üyelerini kaybeden ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların, yakınlarının cenazelerine katılabilmelerini sağlamak üzere gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infaz rejimine göre, "hükümlünün cezasının infazına hiçbir surette ara verilemez." Bu hüküm uyarınca, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara uygulanacak tüm sağlık tedbirleri ve tıbbi işlemler, öncelikle ceza infaz kurumlarında; bu mümkün olmadığında ise tam teşekküllü devlet veya üniversite hastanelerinin tek kişilik ve yüksek güvenli mahkûm koşullarında gerçekleştirilir.

Dolayısıyla bu mahpuslar, kurum dışında tedavi edilseler bile tek kişilik odalarda kalmakta ve infaz ertelemesi hakkından yararlanamamaktadır.

Bu durum, 2024 yılında da özellikle ağır hasta olan ağırlaştırılmış müebbet hükümlülerinin sağlık durumlarının daha da kötüleşmesine hayatlarını kaybetmelerine neden olmuştur.⁸⁶

⁸³ Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, (2004). Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5275&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

⁸⁴ Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, (2020). Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2324&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5>

⁸⁵ Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, (2013). Hükümlü ve Tutuklulara Yakınlarının Ölümü veya Hastalığı Nedeniyle Verilebilecek Mazeret İzinlerine Dair Yönetmelik.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=18525&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

⁸⁶ İnsan Hakları Derneği, (2024). Hasta mahpus Abdulkadir Kuday hayatını kaybetti. <https://www.ihd.org.tr/hasta-mahpus-abdulkadir-kuday-hayatini-kaybetti/>

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların infaz erteleme hakkında yararlanabilmeleri için infaz kanununda yer alan “hükümlünün cezasının infazına hiçbir surette ara verilemez” hükmü kaldırılmalıdır.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infaz rejimine göre mahpuslar hem buldukları kurumun olanakları hem de idare ve gözlem kurulunun uygun görmesi halinde bir sanat veya meslek etkinliğine katılabilir. Ancak bu katılım hapis idaresinin inisiyatifine bağlıdır. Aynı rejime göre, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar kurum içi yönetmelikte belirtilenler dışında herhangi bir spor veya iyileştirme faaliyetine katılamaz. Bu durum, mahpusların spor ve iyileştirme faaliyetlerinden anlamlı bir şekilde yararlanmasını engellemektedir.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların sosyal aktivitelere katılımı artırılmalı ve hapisanelerdeki uygulamalardaki farklılıkları önlemek için iç yönetmelikler kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

5275 sayılı Kanun’un 25. maddesine göre ağırlaştırılmış müebbet cezası alan mahpuslar hiçbir şekilde kurum dışında çalıştırılmaz ve çalışmasına izin verilmez. Bu durum, mahpusların farklı iş kollarında çalışma ve gelir elde etme imkânını ortadan kaldırmakta, dolayısıyla birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsünün ekonomik açıdan ciddi biçimde zorlanmasına ve temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekmesine yol açmaktadır.

Politika Önerisi:

Çalışmak isteyen ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların, meslek edinme ve eğitim programlarına katılım hakları yasal güvence altına alınmalı ve çalışma karşılığında aldıkları ücretler iyileştirilmelidir.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının “olağanüstü bir infaz rejimi” olmasının ikinci nedeni, hapsedilme süresinin uzunluğuyla ilgilidir. Türk Ceza Kanununun 47. maddesine göre ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, hükümlünün hayatı boyunca devam eder ve kanun ile cumhurbaşkanınca çıkarılan yönetmelikte belirtilen sıkı güvenlik rejimine göre infaz edilir.

Ancak İnfaz Kanunu’nun 107. maddesi kapsamında koşullu salıverilme hakkı düzenlenmiş olup, ağırlaştırılmış müebbet cezası iki farklı şekilde tanımlanır. Bu kapsamda, suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgüt faaliyetleri çerçevesinde işlenen suçlarda, hükümlüler 30 yıl (107/2) veya 36 yıl (107/4) infaz ettikten sonra koşullu salıverilmeden yararlanabilir. Bu sürelerin tamamlanması doğrudan tahliye anlamına gelmez; yalnızca tahliye umudu yaratır. Bu nedenle literatürde bu ceza, “tahliye umudu olan ağırlaştırılmış müebbet hapis” olarak tanımlanmaktadır.

Öte yandan, İnfaz Kanunu koşullu salıverme hakkı tanınmayan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını da belirlemiştir. Buna göre özellikle devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene karşı suçlar veya milli savunmaya karşı işlenen suçlar kapsamında bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlardan hükümlü olan kişiler koşullu salıverilme

hükümlerinden yararlanamaz (107/16).⁸⁷ Bu düzenleme doğrultusunda, bu hükümlüler ölene kadar hapisanelerde kalmak zorundadır. Benzer düzenleme, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 17. maddesinde de yer almakta olup ölüm cezası kaldırılarak ağırlaştırılmış müebbet hapse dönüştürülen terör suçlularının koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanamayacağı hükme bağlanmıştır.⁸⁸

Ömür boyu sürecek müebbet hapis cezalarında bile her mahpusun yeniden özgürlüğe kavuşma olanağına sahip olması gerektiği görüşü, "umut hakkı" olarak adlandırılmaktadır. Bu hak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarından önce Avrupa Konseyi'nin farklı organları tarafından da ele alınmıştır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi ve Avrupa İşkencenin Önlenmesi Komitesi (CPT), ömür boyu hapis cezası alan kişilerin erken tahliye olabilme olasılığına sahip olmaları gerektiğini vurgulamış; mahpusların hapisanelerde anlamlı çalışmalar yaparak dış dünyaya uyumlarının sağlanması ve tahliye sonrası hayata hazırlanması gerektiğini açıkça belirtmiştir. Bu kararlara rağmen Türkiye'de umut hakkı halen uygulanmamakta ve mahpuslar bu konuya dair şikâyetlerini derneğimize aktarmaktadır.

Politika Önerisi:

Umut hakkı olmayan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara da umut hakkı tanınmalıdır.

6.3.2. Tecrit

Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamelenin veya Cezanın Önlenmesi Komitesi (AİÖK), tecrit ve hücre hapsinin insan haklarına aykırı olduğunu vurgulamış ve bu uygulamaların kişilerde zihinsel, bedensel ve sosyal sağlık üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğini belirtmiştir. Benzer şekilde, yapılan bilimsel araştırmalar da tecritin insan sağlığını ciddi şekilde olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır.

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların infaz süresi boyunca erişebildikleri alanlar genellikle hücreleri, havalandırma alanları ve görüş odaları ile sınırlıdır. Kaldıkları hücrelerin çok dar olması, tuvalet ve banyoların ortak kullanılması, hücrelerin rutubetli ve havasız olması ve günün 22–23 saatini bu ortamda geçirmeleri, mahpuslarda hem fizyolojik hem de psikolojik sorunlara yol açmaktadır.

2024 yılında çoğu ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus, hücrelerinin 10–12 metrekare olduğunu, pencere boyutlarının küçük ve elek tellerle kaplı olmasının hücrenin havasız ve rutubetli olmasına neden olduğunu belirtmiştir. Aynı yıl, temiz hava almak amacıyla elek telleri söken bazı mahpuslara disiplin cezası verilmiş ve idari soruşturma başlatılmıştır.

2024 yılında ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların en sık dile getirdikleri sorunlardan biri, ağır tecrit koşulları olmuştur. Özellikle 2021 yılında faaliyete giren S, Y ve Yüksek Güvenlikli hapisanelerdeki ağır tecrit uygulamalarıyla ilgili olarak bu mahpuslardan çok sayıda şikâyet alınmıştır.

Mahpuslar, havalandırmaya tek başlarına çıkarıldıklarını, havalandırma için ayrı bölümlere götürüldüklerini, havalandırmaya götürülürken birkaç defa detaylı üst aramasına maruz kaldıklarını, atölye ve kurslara katılamadıklarını, sohbet hakkından faydalanamadıklarını ve spora neredeyse hiç çıkarılmadıklarını ya da çıkarıldıklarında istedikleri mahpuslarla birlikte çıkarılmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca pencerelerin güneşe ters dizayn edildiğini, pencere önlerinin elek tellerle kapatıldığını ve bu nedenle temiz hava ve gün ışığından mahrum kaldıklarını, gökyüzünü göremediklerini aktarmışlardır.

⁸⁷ Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, (2004). Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5275&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

⁸⁸ Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, (1991). Terörle Mücadele Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3713&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Oysaki gün ışığı ve temiz hava her mahpusun erişme hakkı olan temel yaşam unsurlarıdır. Bu unsurların yokluğu hem sağlık sorunlarının artmasına hem de hastalıkların yayılmasına uygun koşulların oluşmasına neden olmaktadır. Pencerelerin elek tellerle kapatılması, mahpusların yaşamsal ihtiyaçlarına müdahale edildiğini göstermektedir.

Buna ek olarak, CPT'ye göre özellikle yüksek riskli mahpuslar, ağır gözetim altında olsalar bile gözetim birimlerinin sınırları içinde nispeten daha rahat bir programa tabi tutulmalı, birimdeki diğer mahpuslarla bir araya gelebilmeli ve faaliyetler konusunda farklı seçeneklere erişebilmelidirler. Ancak ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslara uygulanan mevcut tecrit koşulları, CPT'nin önerileriyle çelişmektedir.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların zorunlu olarak tek kişilik odalarda tutulması uygulamasından vazgeçilmelidir.

Politika Önerisi:

Hücrelerin pencerelerine örülen elek tellerin sökülmesi, her mahpusun temiz hava ve gün ışığından yararlanmasının sağlanması gerekmektedir.

6.3.3. İşkence ve Kötü Muamele

2024 yılında birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus, fiziki ve psikolojik şiddete maruz kaldıklarına dair şikayetlerde bulunmuştur. Alınan şikayetlerde, özellikle idare ve infaz koruma memurlarının keyfi biçimde mahpuslara şiddet uyguladığı, şiddet sonrası hastane sevklerinin yapılmadığı ve keyfi disiplin cezalarının verildiği belirtilmiştir.

Psikolojik şiddet kapsamında, bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, infaz koruma memurlarının kendilerini aşağıladığını ve hem kendilerine hem de yakınlarına yönelik tehditlerde bulunduğunu bildirmiştir.

Fiziki şiddet iddialarının yanı sıra birçok ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpus hastane sevklerinde ağız içi aramasına maruz kaldıklarını, havalandırmaya giderken ve dönerken üst araması yapıldığını, koğuş aramalarında eşyaların dağıtıldığını ve bazı eşyalarına zarar verildiğini aktarmıştır.

Özellikle S, Y ve Yüksek Güvenlikli hapisanelerde suç tipi farklı olan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar aynı koridordaki koğuşlarda tutulmuş ve görüşlere birlikte çıkarılmışlardır. Bu durumla ilgili başvuruda bulunan mahpusların talepleri olumsuz sonuçlanmış, bazı mahpuslar ise güvenlik gerekçesiyle bu uygulamadan rahatsız olduklarını derneğimize bildirmiştir.

6.3.4. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Uzun süre tecrit altında tutulan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, hapisanelerin hijyenik olmayan koşulları ve günün büyük bir bölümünü hücrede geçirmelerinden kaynaklı ciddi fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, özellikle kronik hastalığı olan mahpusların sağlık durumunu daha da olumsuz etkilemekte ve bazı durumlarda hastalıkların ilerlemesine neden olmaktadır. Ayrıca, sürekli izolasyon ve yetersiz hijyen koşulları mahpusların genel yaşam kalitesini düşürmekte ve psikolojik olarak önemli stres ve kaygıya yol açabilmektedir.

Derneğimize 2024 yılında başvuruda bulunan bazı ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, uzun süre hapisanede bulunmalarından ve hücre koşullarından kaynaklı kronik sağlık sorunları yaşadıklarını, düzenli tedavi görememelerinin de sağlık durumlarını daha da kötüleştirdiğini belirtmiştir. Mahpuslar, hücrelerin havasız ve küçük olmasından dolayı solunum yolu hastalıkları, kardiyolojik rahatsızlıklar ve göz problemleri gibi fizyolojik sağlık sorunları yaşadıklarını ifade etmiştir.

Fiziksel sağlık sorunlarının yanı sıra ağır tecrit altında yaşam sürmek mahpuslar üzerinde ciddi psikolojik etkiler de yaratabilmektedir. Bu etkiler arasında bilişsel işlev ve algı bozuklukları, kaygı, depresyon, paranoya, psikoz, kendine zarar verme davranışları ve intihar düşünceleri gibi rahatsızlıklar da yer alabilmektedir. Ayrıca, stres kaynaklı mide ve sindirim sorunları başta olmak üzere çeşitli psikosomatik hastalıklar da ortaya çıkabilmektedir.

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların kaldıkları hücrelerde mutfak ve tuvalet alanlarının bir arada bulunması, yemek, bulaşık ve tuvalet ihtiyaçlarını aynı yerde karşılamak zorunda kalmaları, hijyenlerini sağlamalarını zorlaştıran en önemli faktörlerden biridir. Ayrıca, havalandırma saatlerinin kısıtlı olması ve hücre pencerelerine eklenen sık dokunmuş teller, mahpusların temiz hava almasını engellemektedir. Birçok mahpus, hücrelerinin havasız ve küflü olduğunu derneğimize bildirmiştir.

Bazı hapisanelerde uygulanan su kotası, sağlık problemi olan mahpusların hijyen ihtiyaçlarını karşılamasını zorlaştırmıştır. Kış aylarında ise bazı mahpuslar hapisanelerin yeterince ısınmadığını, kaloriferlerin az yakıldığını ve bu nedenle üşüdüklerini belirtmiştir. Solunum yolu rahatsızlığı olan mahpuslar, hücrelerin nemli ve küçük olmasından dolayı zorlandıklarını, sağlık gerekçesiyle sevk taleplerinde bulduklarını ancak taleplerinin reddedildiğini derneğimize bildirmişlerdir.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların hücre koşulları iyileştirilmeli, mutfak, tuvalet ve yaşam alanlarının ayrılması sağlanmalı, havalandırma süreleri artırılmalı ve pencerelerdeki elek teller kaldırılmalıdır. Ayrıca su ve ısınma imkanları yeterli seviyeye çıkarılarak, mahpusların hijyen ve temel yaşam ihtiyaçlarını güvenli bir şekilde karşılamaları sağlanmalıdır.

6.3.5. Ekonomik Zorluklar

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, uzun yıllar tecrit altında tutulmaları ve hapisanede çalıştırılmamaları nedeniyle ekonomik olarak en kırılgan mahpus grupları arasında yer almaktadır. 2024 yılında da önceki yıllarda olduğu gibi, mahpuslar yaşadıkları ekonomik güçlükler nedeniyle derneğimize başvuruda bulunmuşlardır.

Mahpuslar, mektup gönderim ücretlerinin yüksek olmasının yakınlarıyla iletişim kurmalarını zorlaştırdığını belirtmiştir. Ayrıca, verilen yemek miktarının yetersiz olduğunu, doymadıklarını ve ek gıda ihtiyaçlarını ekonomik nedenlerle karşılayamadıklarını ifade etmişlerdir. Yakınlarının gönderdiği kargoların, ürünlerin kantinde satılması veya hapisane idaresinin kargo kabulünü ayda bir veya belirli tarihlerle sınırlaması nedeniyle mahpuslara ulaşmadığı, bu nedenle mahpusların kantinden ürün satın almaya zorlandığı da bildirilmiştir.

Ekonomik sorunlar, özellikle ailesinden uzak hapisanelerde kalan mahpusların aile görüşü yapmasını da engellemektedir. Birçok mahpus yakını yol ücretleri ve konaklama sorunu nedeniyle görüşe gidememiş, bu durum

ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar için psikolojik olarak zorlayıcı olmuştur. Ailesine yakın yere nakil olmak isteyen bazı mahpuslar ise nakil ücretini karşılayamayacakları için aileye yakın yere nakil başvurusunda bulunmadıklarını bildirmiştir.

Politika Önerisi:

Mektup gönderim ücretleri, mahpusların yakınlarıyla iletişim kurmalarını kolaylaştıracak biçimde azaltılmalı ve ekonomik durumu sınırlı mahpusların haberleşme hakkını engellemeyecek şekilde düzenlenmelidir.

Politika Önerisi:

Mahpuslara gönderilen kargolar herhangi bir kısıtlama veya gecikme olmaksızın kendilerine teslim edilmeli; kantin fiyatları ise mahpusların temel ihtiyaçlarını karşılamalarını engellemeyecek biçimde düzenlenmelidir.

6.3.6 Dış Dünya ile İletişim ve Sosyalleşme

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, 2024 yılı boyunca mektup ve görüş kısıtlamalarının yanı sıra, sol içerikli gazete ve dergilerin kendilerine ulaştırılmaması veya gecikmeli verilmesi, kitap ve dergilerde sayı sınırı uygulanması, televizyon kanallarının sınırlı olması, oda aramaları sırasında radyolarına, yayınlarına ve kendi yazdıkları yazılara el konulması gibi uygulamalarla da karşılaştıklarını bildirmişlerdir.

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların dış dünyayla iletişimini büyük ölçüde sağlayan mektup gönderim ücretlerinin artması özellikle maddi durumu yetersiz mahpuslar için hem ekonomik hem de psikolojik bir yük oluşturmuştur. Ayrıca, ailesinden uzakta hapsedilen birçok mahpus, ailelerinin maddi imkansızlıkları ve yol masraflarını karşılayamaması nedeniyle aile görüşlerine katılmakta ciddi zorluklar yaşamıştır.

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli deprem sonrasında, deprem bölgesinde bulunan mahpuslar farklı hapishanelere sevk edilmiş ve böylece birçok mahpus ailesinden uzak yerlere gönderilmiş oldu. 2024 yılı içinde de sevk edilen mahpuslar, tekrar ailelerine yakın hapishanelere nakledilmiştir.

2021 yılı itibarıyla hapishanelerde mahpuslar aileleriyle görüntülü görüşme yapmaya başlamış olmasına rağmen, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar bu haktan yararlanamamıştır. 2024 yılı içerisinde birçok mahpus, söz konusu uygulamanın Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı olduğunu belirterek ilgili kurumlara başvuruda bulunmuş ve itiraz mekanizmalarını kullanmıştır.

Yaşanan ekonomik kriz, ailelerinden uzak hapishanelerde tutulan ve nakil talepleri kabul edilmeyen ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar ile yakınlarını ciddi şekilde olumsuz etkilemiştir.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların infaz eşitliği sağlanarak, diğer mahpuslar gibi her hafta görüş yapmaları temin edilmeli, birinci derece akraba sınırlaması kaldırılmalı ve diğer mahpuslar gibi seçtikleri üç arkadaş ile görüşme imkânı sağlanmalıdır. Bu düzenlemeler hayata geçirilene kadar ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların dış dünya ile ilişkilerinin sürdürülebilmesi amacıyla ailelerine yakın hapisanelerde tutulmaları güvence altına alınmalıdır.

Uzun yıllardır tecrit altında tutulan ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, diğer mahpus gruplarına kıyasla çok daha sınırlı sosyalleşme imkânına sahiptir. Bu durum, mahpusların psikolojik ve sosyal açıdan olumsuz etkilenmesine yol açmaktadır. Pandemi süreciyle birlikte hapisanelerde getirilen kısıtlamalar, 2024 yılı boyunca da büyük ölçüde sürmüş ve ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların zaten kısıtlı olan iletişim ve sosyalleşme olanaklarını daha da azaltmıştır.

Özellikle 2021 yılında faaliyete geçen S, Y ve Yüksek Güvenlikli hapisanelerde ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların sosyal etkinliklere katılımı önceki yıllara göre daha da kısıtlanmıştır. Bu hapisaneler büyük ölçüde tek kişilik hücrelerden oluşmakta ve mahpusların birbirlerini görmeleri, sohbet etmeleri ya da ortak etkinliklere katılmaları neredeyse tamamen engellenmektedir. Birçok mahpus, günlerinin neredeyse tamamını tek başına geçirdiklerini belirtmiştir.

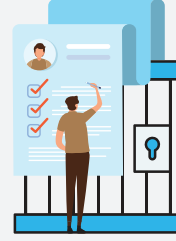
Bunun yanında mahpuslar, havalandırma için ayrı bir alana götürüldüklerini, havalandırmaya tek başlarına çıkarıldıklarını, sohbet hakkından yararlanamadıklarını ve kütüphaneye erişimde çeşitli engellerle karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Mahpuslar ayrıca, açık görüş haftalarında sporsal faaliyetlere çıkarılmadıklarını ve bu durumun fiziksel aktivitelerini daha da kısıtladığını belirtmişlerdir. Bu sorunlar, derneğimize gönderilen mektuplar, danışma hattı görüşmeleri ve avukat ziyaretleri aracılığıyla tarafımıza iletilmiştir.

Politika Önerisi:

Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpusların sosyal aktivitelere katılımı, hapisane idarelerinin inisiyatifine bırakılmamalı, bu konuda yasal ve idari düzenlemeler yapılarak mahpusların mevcut hakları genişletilmelidir.

Hapiste Öğrenci

2024 yılında mektuplaşılan mahpus sayısı

55

Yıllık Tematik Alan Vaka İstatistikleri

Açlık Grevi ve Ölüm Orucu

-

Psikososyal Servis

-

İdare ve Gözlem Kararları ve İnfaz

-

Tecrit

3

Hapishane

5

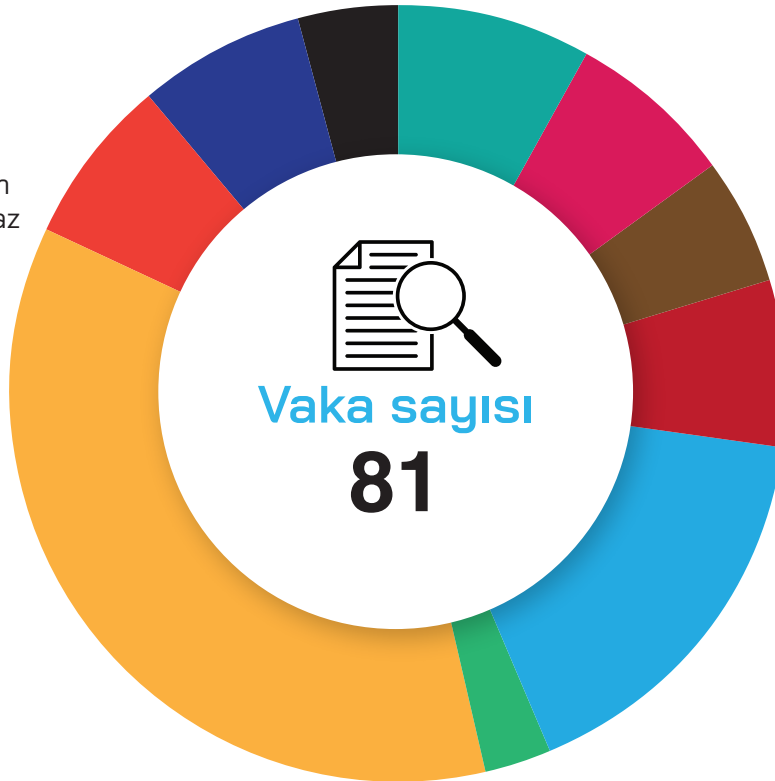
Disiplin

5

Tematik

26

Sevk Talebi
6

Hak İhtali
5

Ayrımcılık
4

İşkence ve Kötü Muamele
5

İfade Özgürlüğü
12

Görüş
2

7. ÖĞRENCİ MAHPUSLAR

7.1. Tanım

Hapisteki öğrenciler, öğrenimini bir aşamada kesmek zorunda kalmış ve sürdürmek isteyen mahpuslardır. Öğrenimini sürdürmek isteyen mahpusların, bu hususa ilişkin bilgiye ve eğitim materyallerine erişim ihtiyaçları başta olmak üzere, uygun ders çalışma koşullarının oluşturulması, üniversite sınavı, tercih ve kayıt süreçlerine ilişkin bilgilendirilme ihtiyacı gibi birçok özel ihtiyacı bulunur. Mahpusların örgün eğitim veren üniversitelere kabul edilmeleri için üniversite kurullarının kabul kararı vermesi gerekir. Hangi üniversitenin mahpusları kabul edip etmediğine ilişkin kamusal bir bilgi bulunmamaktadır. Bu durumun yarattığı belirsizlik sebebiyle hak kaybı yaşamak istemeyen mahpuslar, çoğunlukla yaygın eğitime katılmayı tercih etmektedir. Tüm bu süreçlerin gerektirdiği ekonomik ihtiyaçlar ve bu ihtiyaçlardan doğan zorluklar, çoğunlukla ailelerinin ekonomik desteğinden başka geliri olmayan mahpuslar için öğrenimi zorlaştırmaktadır.

7.2. Genel Durum

12 Haziran 2024 tarihinde gerçekleşen TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu toplantı tutanaklarına göre 337.760 mahpustan 65.969'u hapisanede tutulduğu süreç içerisinde öğrenimine devam etmektedir. 10 Aralık 2024 tarihinde gerçekleşen TBMM Genel Kurul toplantısı tutanaklarına göre bu tarih itibarıyla 384.216 mahpustan 70.014'ü hapisanede tutulduğu süreç içerisinde öğrenimine devam edebilmektedir. Bunun yanı sıra, 8 Mayıs 2024 tarihli meclis tutanaklarında lisans 1.269, yüksek lisans 61, doktora 21, uzaktan eğitimle ön lisans 38, uzaktan eğitim lisans 91, adalet mesleki eğitim merkezinde 1.550, çok programlı liselerde de 237 mahpusun eğitim gördüğü ifade edilmiştir.⁸⁹

Bu durum Türkiye hapisanelerinde ciddi bir nüfus artışı olduğuna işaret etmekteyken hapisanelerde öğrenimini sürdüren mahpus sayısının oransal olarak düştüğünü göstermektedir. Yani, yıl sonuna doğru mutlak sayı artsa da **toplam mahpus nüfusuna oranla eğitimdeki katılım azalmıştır.**

7.3. Öne Çıkan Başlıklar

2023-2024 akademik yılı itibarıyla Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) üniversitelere gönderdiği talimat doğrultusunda, üniversiteler kapalı hapisanelerde bulunan öğrencilerin örgün eğitime devam etme taleplerini reddetmeye başlamıştır. 2024 yılı içerisinde gündeme gelen 8. ve 9. Yargı Paketleri'nin taslaklarında öğrenim hakkına ilişkin düzenlemeler yer almışsa da bu düzenlemeler metinden çıkarılarak kanunlaştırılmamıştır. 7532 sayılı Kanun ile mahpusların öğrenim hakkı yeniden gündeme gelmiş ve ilgili düzenlemeler 27 Kasım 2024 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanarak kanunlaşmıştır.⁹⁰ 7532 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonucu kapalı hapisanelerdeki mahpusların örgün eğitime katılımı yalnızca kurum içi programlarla sınırlı tutulmaktadır. Kurum içi eğitim, mahpusların kişisel, akademik, sosyal ve mesleki gelişimini desteklemeyi amaçlayan faaliyetlerdir. Bu değişikliklerle dışarıda örgün eğitime katılım kaldırılmış ve eğitim hakkı, kurumun kapasitesi ve güvenlik şartlarına bağlı olarak sunulmuştur. Eğitimlerin kurum kapasitesine bağlı olarak sunulması, mahpusların öğrenim hakkının sınırlandırılması riskini artırmaktadır.

⁸⁹ TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Tutanak Dergisi, (2024). <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakGoster/3252>

⁹⁰ Resmî Gazete, (2024). Kanun. Noterlik Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/11/20241127-5.htm>

Değişikliğe göre açık hapisanelerde tutulan mahpuslar tüm öğrenim türlerinden yararlanabilecektir. Ancak derslerde başarısızlık, devamsızlık, infaz kanununda yer alan disiplin cezalarını gerektiren fillerin işlenmesi veya üniversitenin hapisanenin işleyişine uygun olmaması durumlarında öğrenim hakkı engellenebilecektir. Benzer bir şekilde üniversitenin hapisane işleyişine uygunluğu, mesafesi, toplu taşıma kısıtlılığı ve ders saatlerinin hapisane giriş çıkış saatlerine uymaması gibi faktörlere bağlı olarak uygun görülmediği takdirde öğrenim kısıtlanabilecektir. Nitekim ilgili kanuni değişiklikler yapılmadan önce açık hapisanede tutulan mahpuslar CİSST'e başvurarak hapisane idareleri tarafından, derslerde başarısızlık göstermeleri yahut toplu taşıma sayılarının yetersizliği gibi gerekçelerle öğrenim haklarının engellendiğini belirtmiştir.

2024 yılında mahpusların hapisanelerin kalabalığına, ders çalışmak için özel alanların olmamasına, bilgiye erişimlerinin kısıtlı olması neticesinde sınavlar, tercihler ve derslere ilişkin yaşadıkları sorunlara, örgün eğitime katılım noktasında karşılaştıkları engellere ilişkin CİSST'e yaptıkları başvurularda artış olmuştur.

7.3.1. Eğitim Materyallerine Erişim

Yakınları tarafından kargo yoluyla gönderilen eğitime ilişkin kitapların mahpuslara dağıtımının, mahpus nüfusunun artışı ve personel yetersizliği gibi nedenlerle uzun sürmesi sebebiyle, eğitim materyallerine erişimde gecikme yaşanmaktadır. Açıköğretim fakültesi ders materyallerinin dijital sistemde olması sebebiyle mahpusların bu materyallerin çıktılara erişimi gerekir. Bu da çıktılarının mahpusların aileleri tarafından kargolanması ya da mahpuslarca ücreti karşılığında hapisane eğitim biriminin bilgisayarından çıktı alınması suretiyle mümkün olmaktadır. Aileler tarafından kargoyla gönderilen çıktılara erişim, hapisanedeki denetim ve dağıtım süreçlerinin uzun sürmesi nedeniyle gecikebilmektedir. Hapisanenin eğitim biriminden çıktı alınması ise, bir hapisanede birden fazla mahpus öğrenci olması halinde, bu birimlerde oluşan yoğunluk sebebiyle kolay değildir. Bu faktörler, 2024 yılında da öğrenci mahpusların eğitim materyallerine erişimini zorlaştırmıştır.

CİSST tarafından 2023 yılında başlatılan kampanya⁹¹ ile Erzurum Atatürk Üniversitesi ve Eskişehir Anadolu Üniversitesi'ne çağrı yapılarak, kendi bünyelerinde kayıtlı mahpus öğrencilere basılı ders materyallerini ücretsiz olarak göndermeleri talep edilmiştir. 2024 yılında Yükseköğretim Kurulu ile resmi bir görüşme yapılarak kampanyaya ilişkin kendilerine bilgi verilmiş, kampanya metni iletilmiştir.

Politika Önerisi:

Açık Öğretim Fakültelerinin, Yüksek Öğretim Kurumunun ve Adalet Bakanlığının yapacakları ortak çalışma ile açık öğretim fakültesi öğrencisi olan mahpuslar için ders kaynaklarının ücretsiz dağıtımı sağlanmalıdır.

Üniversite öğrencileri, eğitimlerini destekleyici ek kaynaklara ihtiyaç duyabilmekte, bunları temin etmek istemeleri halinde bu kaynaklar, kitap kotası sınırına takılmakta ve süreli/süresiz yayınlara erişime getirilen kısıtlamalara tâbi olmaktadır. Doktora öğrencileri, tez araştırmaları için dışarıdan gönderilen akademik materyallerin hapisaneye alınması, incelenmesi, dağıtımının yapılması gibi süreçlerde engellerle karşılaşabilmekte, bu materyallerin İngilizce dilinde olması hapisaneye kabul edilmelerini daha da zorlaştırabilmektedir.

⁹¹ CİSST, (2023). Ortak Basın Duyuruları. Mahpuslara ders materyalleri ücretsiz ve basılı olarak sağlanmalıdır. <https://cisst.org.tr/mahpuslara-ders-materyalleri-uccretsiz-ve-basili-olarak-saglanmalidir-2/>

Politika Önerisi:

Yüksek Lisans ve Doktora öğrencilerinin akademik danışmanları ve jüri üyeleri ile akademik çalışmalarına ilişkin periyodik olarak görüşmeleri sağlanmalı, araştırmaları için gereksinim duydukları kitaplar ve makaleler, kitap kotası dışında tutulmalıdır.

Sanat ile ilgilenen, örneğin karikatür çizen mahpuslara, cetvel gibi ihtiyaç duydukları malzemeler verilmemektedir. Enstrüman talepleri veya enstrümanların akordu için ihtiyaç duyulan malzemelerin hapisaneyeye alınması, hapisanelerde bulundurulabilecek enstrümanların belirlendiği yönetmeliğe aykırı olarak reddedilebilmektedir.

7.3.2. Ders Çalışma Koşulları

Her yıl olduğu gibi, 2024 yılında da hapisanelerin çözülme-yen yapısal sorunları, mahpusların ders çalışma koşullarını olumsuz etkilemiştir. Hapisanelerde mahpusların ders çalışabilmeleri için ayrılmış bölümler bulunmamaktadır. Mahpusların kütüphane kullanımları ise kendilerine dağıtılan kitap listesinden kitap seçmekle sınırlıdır. Dolayısıyla mahpuslar koşullarında ders çalışır. Bir odada ya da koşu-şta birden fazla mahpus olması halinde, ders çalışmak için ihtiyaç duydukları masalar yetersiz kalmakta, fazla masa talepleri ise kabul edilmemektedir.

Koşu-şların kalabalık, gürültülü, aydınlatma bakımından yetersiz olması, mahpusların ders çalışmasına engel olabilmektedir. Bu engelleri aşabilmek için herkesin uyuduğu gece saatlerinde ders çalışmayı tercih eden mahpusların günlük yaşam düzenleri bozulmaktadır.

Öğrenme sürecinde dinleme, okuma, konuşma ve pratik uygulama yapabilme becerilerini geliştirme, geri bildirim alma imkânları bulunmayan mahpusların tek öğrenme yöntemi, bu yıl da önceki yıllarda olduğu gibi, ders materyallerini okumak olmuştur. Bu durum, öğrenme süreçlerini daha da zorlaştırmıştır.

Politika Önerisi:

Hapisanelerde mahpusların ders çalışabileceği havadar, yeterli aydınlatmaya sahip, uygun ve bağımsız bölümler yaratılmalı, mahpuslara belli aralıklarla kütüphaneleri kullanma ve kaynakları doğrudan inceleme imkânı tanınmalıdır.

Politika Önerisi:

Üniversiteler ile hapisaneler arasında iş birliği yapılarak, hapisanelerde daha aktif bir öğrenim süreci geliştirilmeli, mahpusların ders çalışırken anlayamadıkları konuları belli aralıklarla sorabilecekleri koşullar yaratılmalıdır.

7.3.3. Üniversite Sınavları, Tercih ve Kayıt Süreçleri

Mahpusların üniversite tercih ve kayıt süreçleri ile çoğunlukla yakınları ilgilenmekte, bir yakınları bulunmaması halinde bu işlemler, hapisane eğitim birimince yetkilendirilen personel tarafından gerçekleştirilmektedir.

2024 yılında gerek Yükseköğretim Kurulu'nun örgün eğitim veren üniversitelere kapalı hapisanelerde kalmakta olan mahpus öğrencilerin derse devam şartını sağlamamaları gerekçesi ile sınavlara alınmaması gerektiğine ilişkin talimat yazısının gerekse 7532 sayılı kanuni değişikliklerin etkisi ile kapalı hapisanelerde bulunan mahpusların örgün eğitimden yararlanma hakkı ortadan kalkmıştır.

İki yıllık ön lisans programlarından dört yıllık lisans programlarına geçmek için girilmesi gereken dikey geçiş sınavının tercih süreçlerinde, mahpusların hangi üniversiteyi tercih ederlerse almış oldukları ön lisans derslerini saydırabilecekleri konusunda bilgiye erişimleri yoktur. Bu bilgiye erişebilmeleri için yakınlarının ilgili üniversiteleri tek tek arayarak bilgi alması gerekir. Bölüm ve üniversiteler arası geçiş imkânı tanıyan yatay geçiş başvuruları için ise, her üniversitenin kendi özgün koşulları bulunur. Bu başvuru koşullarından birini oluşturan transkript başarı puanları, öğrenim hakkına erişimde dezavantajlı bir grup olan mahpuslar ile dış dünyadaki öğrenciler arasında eşitsizlik yaratmaktadır.

Politika Önerisi:

7532 sayılı Kanun kapsamında yapılan değişiklikler yönetmelikle detaylandırılarak düzenlenmeli ve kapalı hapisanelerdeki mahpusların yalnızca kurum içi örgün eğitime katılmaları kısıtlaması kaldırılmalıdır. Mahpusların, sınavlar ve bazı eğitim etkinlikleri için kampüs ortamına erişimleri, belirli güvenlik önlemleri çerçevesinde yeniden değerlendirilmelidir.

Açık hapisanelerdeki mahpusların eğitim hakkına erişimini kısıtlayabilecek tüm düzenlemeler ve subjektif kriterler (başarı durumu, disiplin cezaları, üniversitenin hapisane işleyişine uygun olup olmadığı gibi) kaldırılmalıdır.

Eğitim hakkına erişimde "kurum kapasitesi" ve "güvenlik şartları" gibi muğlak ifadeler somut kriterlerle desteklenmelidir. Bu kriterler, keyfi uygulamaların önüne geçmek amacıyla açıkça tanımlanmalıdır.

7.3.4. Okula Gidiş Gelişler ve Sevkler

Kapalı hapisanedeki mahpuslar sınav merkezi olan hapisanelerde veya tutuldukları hapisanelerde sınavlara katılabilmektedir. Açık hapisanelerdeki mahpuslar ise, hapisanenin bulunduğu belediye sınırları içindeki bir okula akademik takvim, ders ve sınav programlarına uygun olarak gidip gelme hakkına sahiptir. 7532 sayılı kanunla yapılan değişikliklere göre toplu taşıma kısıtlılıkları sebebiyle hapisane idaresi tarafından mahpusların derslere düzenli katılmak suretiyle örgün eğitimden yararlanma hakları kısıtlanabilecektir. 2024 yılı içerisinde CİSST'e gelen başvurulara göre hapisane idareleri keyfi ölçütlerle mahpusların okula gidip gelmelerini engelleyecek kararlar alabilmektedir.

Ayrıca, okumakta oldukları üniversitelerden farklı şehirlerde bulunan hapisanelerde tutulan mahpuslar, öğrenim hakkına dayanarak nakil talebinde bulunmalarına rağmen taleplerinin reddedildiği gerekçesiyle 2024 yılı içerisinde CİSST'e başvuru yapmıştır.

7.3.5. Bilgisayar Kullanımı ve İnternete Erişim

Mahpusların hapisanede belirlenen bölümlerde, personel eşliğinde ve idarenin verdiği izne bağlı olarak eğitimde teknolojik imkânlardan yararlanması mümkündür. Ancak hapisane idareleri, mahpusların buna ilişkin taleplerini altyapı yetersizliği, güvenlik gibi gerekçelerle reddetmektedir. Mahpuslar idarenin bu kararlarına karşı hukuki itiraz mekanizmalarına başvurarak, kararın iptalini sağlayabilmektedir.

Bilgisayar kullanımına izin verilen mahpusların, bilgisayarları kendi odalarına götürmeleri mümkün değildir. Öğrenci mahpusların hapisanede bilgisayar kullanımı için ayrılan bölümlerde, belirli saatler arasında, sınırlandırılmış internet bağlantısıyla Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) üzerinden bilgisayar kullanmaları ve dersleri izlemeleri gerekir. Ancak, bilgisayar kullanımına ayrılan bu bölümlerin karanlık ve havasız olması, mahpusların kişisel ihtiyaçlarını karşılamak için odalarına gidip gelmek zorunda olmaları gibi sorunlar, öğrenci mahpuslar açısından güçlük yaratmaktadır. UYAP sisteminde yaşanan teknik sorunlar ise, öğrenci mahpusların sınavlara girmesinin veya dersleri takip etmesinin önünde engel oluşturabilmektedir.

Politika Önerisi:

Hapishanelerde teknolojik imkânların gelişmesiyle birlikte dijital dönüşümün gerçekleşmesine ilişkin çalışmalar kapsamında uygulanan Akıllı Teknolojilerin Ceza İnfaz Kurumlarına Entegrasyonu Projesinin kapsamına öğrenim süreçleri de dahil edilmeli, her hapisanede mahpus kapasitesine göre bilgisayar kullanımını ve internete erişimi sağlayacak altyapı ve bağımsız bölümler oluşturulmalıdır.

7.3.6. Ekonomik Zorluklar

2024 yılı boyunca devam eden ekonomik kriz, öğrenci mahpusların öğrenim süreçlerini doğrudan etkilemiştir. Eğitim materyalleri, sınav harçları, kayıt ücretleri ve kırtasiye giderleri gibi kalemlerdeki artış, çoğu zaman ailesinin ekonomik desteğine bağımlı olan mahpusların eğitim hakkına erişimini zorlaştırmıştır. Bazı hapishanelerde öğrenci mahpusların yazıcı çıktısı veya ders materyali için ödeme yapması gerektiği, bu ödemelerin karşılanamadığı bildirilmiştir.

Ayrıca açık hapishanelerde dışarıda eğitime devam eden mahpuslar için ulaşım masraflarının artması, eğitime devamın sürdürülebilirliğini etkilemiştir. Ailelerinden düzenli para desteği alamayan ya da herhangi bir ekonomik geliri olmayan mahpuslar, bu nedenle derslere devam edememekte veya sınavlara katılamamaktadır.

Politika Önerisi:

Mahpusların öğrenim süreçlerine ilişkin giderleri, Adalet Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu arasında yapılacak protokolle karşılanmalı; açıköğretim öğrencilerine yönelik materyal desteği ve açık hapishanelerde öğrenim gören mahpuslar için ulaşım desteği sağlanmalıdır.

7.3.7. Dış Dünya ile İletişim ve Sosyalleşme

Mahpusların öğrenim hakkı, yalnızca bilgiye erişim ve akademik ilerleme anlamına gelmemekte; diğer mahpuslarla, eğitimcilerle ve dış dünyayla kurdukları sosyal ilişkilerin güçlenmesine de katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla bireyin sosyal varoluşunun sürdürülmesi ve toplumla bağının korunması açısından da kritik bir işleve sahiptir.

Öğrenim gören mahpusların dış dünya ile iletişim olanakları, eğitim süreçlerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bilindiği gibi mahpusların dış dünyayla iletişimi avukat görüşleri ziyaretçi görüşleri, telefon görüşleri ve mektuplaşmalarla sağlanmaktadır. Dolayısıyla mahpusların eğitime ilişkin bilgiye erişimi veya ders materyallerine erişimi için kısıtlı kaynakları bulunmaktadır. Mahpusların üniversitelerle bağı çoğunlukla yakınları veya vasileri aracılığıyla kurulmaktadır. Maddi imkansızlıklar, iletişimsel kısıtlılıkları, güvenlik gerekçesi ile getirilen kısıtlamalar dış dünya ile ilişkilerin azalmasına sebep olmaktadır.

Bazı mahpuslar, danışmanlarıyla düzenli iletişim kuramadıkları için tez, ödev veya proje teslimlerinde gecikme yaşamış; dış dünyadan gönderilen akademik materyallerin geç ulaştırılması veya hiç ulaştırılmaması nedeniyle öğrenim süreçleri aksamıştır. Bu durum, yüksek lisans ve doktora düzeyinde öğrenim gören mahpuslar açısından da ciddi akademik kayıplara yol açmaktadır.

7532 sayılı Kanun kapsamında yapılan değişiklikler doğrultusunda getirilen kısıtlamalar, mahpusların üniversite kampüsleri veya eğitim kurumları gibi ortamlarda bulunmalarını engelleyerek, sosyal ve akademik etkileşimden mahrum kalmalarına neden olmaktadır.

Politika Önerisi:

Mahpuslara verilecek eğitim, dış dünyada aynı yaş gruplarına sağlanan eğitimle aynı olmalı ve öğrenme fırsatlarının alanı mümkün olduğunca geniş olmalıdır.

Eğitim faaliyetleri, bireysel öğrenmeyi desteklemeli, bunun yanı sıra ortak çalışma, grup tartışmaları ve proje temelli etkinliklerle desteklenmeli; mahpusların bir arada üretim yapabildiği, fikir alışverişinde bulunabildiği ortamlar oluşturulmalıdır.

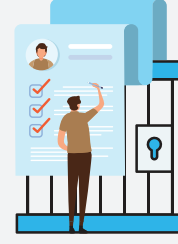
Kültür, sanat ve spor temelli öğrenme biçimleri yaygınlaştırılmalı; bu etkinlikler aracılığıyla hem eğitici hem de sosyalleştirici işlevi olan süreç yaratılmalıdır.

Dış dünyayla bağlantılı öğrenme olanakları (uzaktan eğitim, dijital ders içerikleri, misafir akademisyen katılımları vb.) artırılmalı; mahpusların akademik topluluklarla etkileşim kurmaları teşvik edilmelidir.

Eğitimde fırsat eşitliği ilkesi, cinsiyet, yaş, statü veya güvenlik tipi ayrımı gözetmeksizin tüm mahpuslar için uygulanmalı; öğrenim görmek isteyen herkesin bu haktan fiilen yararlanabilmesi sağlanmalıdır.

Hapiste İşçi

2024 yılında mektuplaşılan mahpus sayısı

8

Yıllık Tematik Alan Vaka İstatistikleri

Açlık Grevi ve Ölüm Orucu

-

Psikososyal Servis

-

İdare ve Gözlem Kararları ve İnfaz

-

Tecrit

-

Hapishane

2

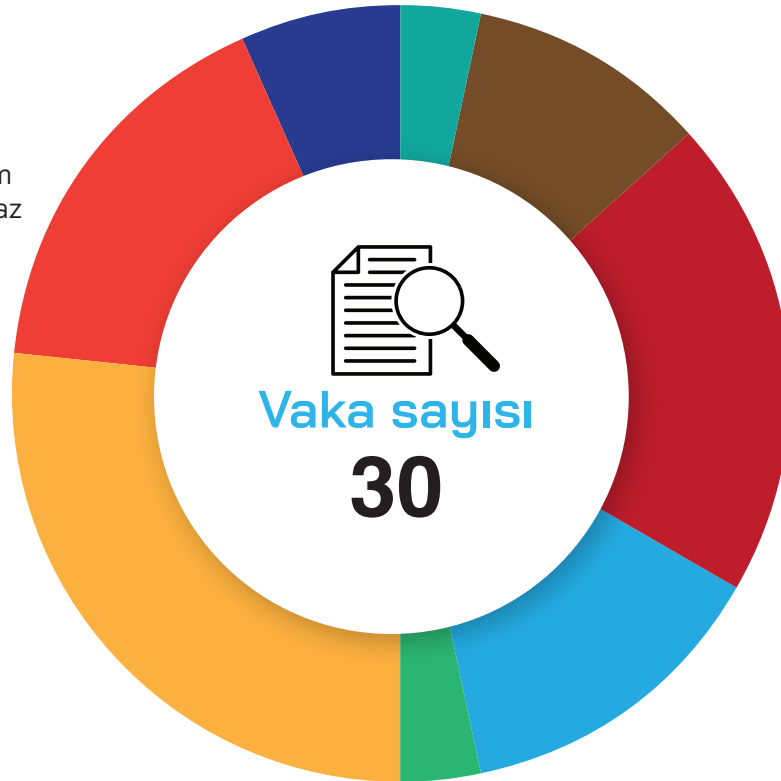
Disiplin

5

Tematik

8

Sevk Talebi

1

Hak İhtali

-

Ayrımcılık

3

İşkence ve Kötü Muamele

6

İfade Özgürlüğü

4

Görüş

1

8. İŞÇİ MAHPUSLAR

8.1. Tanım

Dışarıdan bir aile üyesi ya da yakını tarafından maddi destek alamayan mahpuslar, hapisanedeki ihtiyaçlarını karşılamak için İşyurtları Kurumuna bağlı işlerde veya hapisane yönetimin kendisinden talep ettiği işlerde çalışabilirler. Türkiye hapisanelerinde çalıştırılma ve işçi mahpuslar söz konusu olduğunda bu çalıştırılmanın biçimlerini aşağıdaki şekillerde kategorize etmek mümkündür:

Kurum içi temizlik, mutfak, kantin vb. işlerde çalışma: Hapisanelerde günlük temizlik, çay ocağı servisi, yemeklerin yapımı ve dağıtımı için özel olarak dışarıdan bir personel istihdam edilmez. Bu işleri, buna dair yasal bir uygulama ve düzenleme olmamasına karşın, "işçi koğuğu" olarak adlandırılan koğuğu bulunan mahpuslar yapar. Bu koğuğuşlarda mahpuslara yapılan iş karşılığı bir "ücret" ödenmez ancak hapisane yönetimi bu işler karşılığı mahpusun kantin hesabına harçlık mahiyetinde bir meblağ yatırabilir.

İşyurtlarında çalıştırılma: Mahpuslar kapalı ve açık hapisanelerde İşyurtları Kurumu bünyesinde kurulmuş olan atölyelerde hapisane içi ve dışında (adliye çay ocakları ve otoparkları vb.) çalıştırılabilirler.

Kamu sektöründe çalıştırılma: Hapisanelerle kamu kuruluşları arasında yapılan anlaşmalar çerçevesinde açık hapisanelerde tutulan mahpuslar bu kurumlarda çalıştırılabilirler. Bu bağlamda, Cumhuriyet Başsavcılıklarının, çeşitli askeri kuruluşların, belediyelerin genel temizlik işleri, bu çalıştırılma biçimlerinin başında gelir.

Özel sektörde çalıştırılma: Hapisane idarelerinin özel şirketlerle yaptıkları anlaşmalar kapsamında açık ve kapalı hapisanelerdeki mahpuslar, bu şirketler hesabına çalıştırılabilirler. Bu anlaşmalar kapsamında mahpuslar tekstil işlerinden, ayakkabı ve mantı yapımına kadar pek çok farklı işte çalıştırılabilir.

Anayasa'nın 18. maddesinde, "Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır," ifadesi yer almaktadır ancak ilgili maddenin devamında hapisanede çalış(tırıl)ma istisna olarak tanımlanır. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 29. Maddesinin 1. fıkrasına göre ise "Kurum hekimi tarafından ruhsal ve bedensel olarak sağlıklı olduğu belirlenen meslek sahibi olmayan hükümlüler ile meslek sahibi olan istekliler, kurum imkânları ölçüsünde belirlenen ücret karşılığında atölye veya işyurtlarında çalıştırılabilirler."⁹² Bu bağlamda, eğer bir sağlık problemi yoksa ve meslek sahibi değilse hükümlü bir mahpusun hapisanede çalışması zorunludur. Aynı maddenin 2. fıkrasında ise, hapisanede çalıştırma amacının, mahpusların tahliye edildikten sonra yaşamlarını sürdürebilecek meslek ve sanatları öğrenmelerini sağlamak ve üretme isteklerini güçlendirmek olduğu belirtilmiştir.

8.2. Genel Durum

Hapisanede çalışan işçi mahpusların çoğunluğunun açık ceza infaz kurumlarında tutulmaları işçi mahpuslara ulaşmamızı zorlaştıran faktörler arasındadır. Bunun yanında bazı işçi mahpuslar da işlerini kaybetme korkusu yaşamaları, psikolojik ya da ekonomik şiddete maruz kalma endişesi, mahpusların yaşadıkları sorunları derneğimize aktarmalarını zorlaştırmaktadır.

⁹² <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5275.pdf>. Erişim Tarihi: 30.10.2025

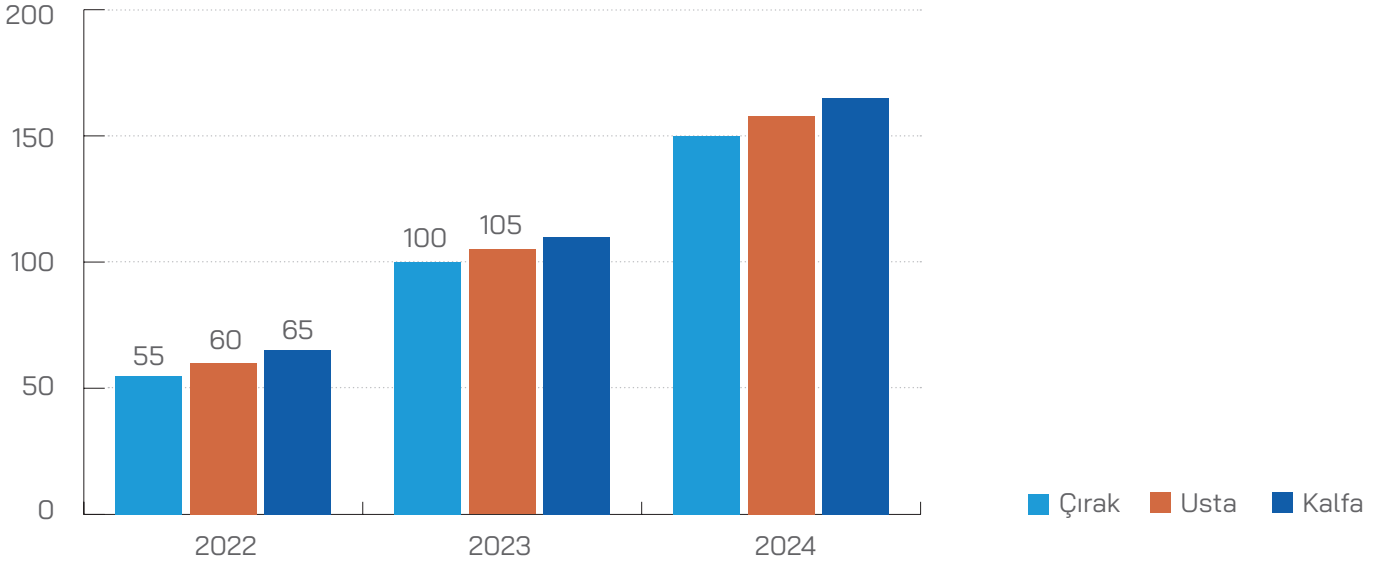
Mahpuslar genel olarak işyurtlarında çalıştırılmaktadır ama 2024 yılında CTE mahpusların topluma kazandırılması ve kamu hizmetlerinde çalıştırılması için bazı belediyeler ile hükümlülerin belediyelerde çalışmaları için iş birliği protokolü gerçekleştirmiştir.⁹³ Ancak protokoller bütün mahpusları kapsamamakta, mahpusların suç tipi, risk teşkil edip etmemeleri gibi kriterler ile mahpusların çalışma hakkı eşit uygulanmamaktadır.

8.3. Öne Çıkan Başlıklar

8.3.1. İşyurtları Kurumu

İşyurtları Kurumunun hedefleri arasında daha fazla hükümlü ve tutuklunun işyurdunda çalıştırılmasını sağlamak, açık ceza infaz kurumlarının sayısını artırmak, mal ve hizmet üretiminde kaliteyi artırmak vardır. Hükümlü ve tutukluların meslek edinmesini sağlayarak topluma yeniden kazandırılması da İşyurtları Kurumunun hedefleri arasında yer almaktadır.

Yıllara göre çalışan hükümlü ve tutuklulara ödenen gündelik tutarı

2024 yılında usta statüsünde çalıştırılan mahpusların yevmiesi 165 TL iken diğer statüde çalıştırılan mahpusların yevmiesi sırasıyla şu şekildedir: Kalfa için 158 TL, çırak için 150 TL, stajyer için 143 TL olarak belirlenmiştir.⁹⁴ Çalışan işçi mahpuslara 2024 yılı içerisinde ara zam yapılmamıştır.

Tutuklu ve hükümlülere ödenen fazla mesai ücreti ise 9 TL olarak belirlenmiştir. İşçi mahpuslara verilen ücretler yoksulluk sınırının ve asgari ücretin bayağı altında kalmıştır.

Hapishanelerde 2024 yılında 373 işyurdu müdürlüğü bulunmaktadır.⁹⁵ 2024 yılı içerisinde Adalet Bakanlığı'na "2024 yılı içerisinde açık ceza infaz kurumunda kaç mahpus çalışmaktadır?" ve "2024 yılı içerisinde kapalı ceza infaz kurumunda kaç mahpus çalışmaktadır?" şeklinde yapmış olduğumuz bilgi edinme başvurusuna; talep etmiş olduğunuz bilgilerin özel bir çalışma, araştırma, inceleme neticesinde elde edilebilecek türden olması nedeniyle veri verilemeyeceği şeklinde cevap verilmiştir. Ancak Adalet Bakanlığı İşyurtları Kurumu'nun yayınladığı 2024 yılı faaliyet raporunda çalışan mahpus sayısı kamuoyu ile paylaşılmıştır. Rapora göre 2024 yılında 58.193 hükümlü ve tutuklu çalışmıştır. Çalışan mahpus sayısı 2023 yılına göre %16,16 oranında artış göstermiştir.

⁹³ CTE, (2024). Protokoller. <https://cte.adalet.gov.tr/Home/BilgiDetay/21>

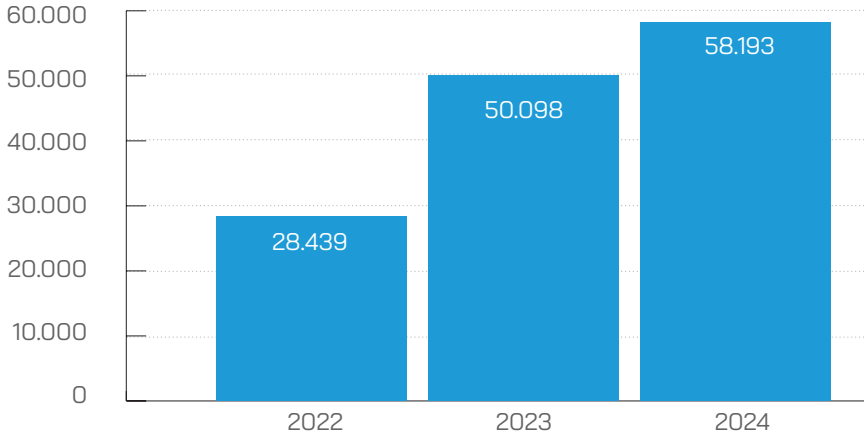
⁹⁴ Ceza ve Tevkifleri Genel Müdürlüğü, (2024). Parasal Sınırlar.

<https://iydb.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/4032024135128PARASAL%20SINIRLAR%202020-2024.pdf>

⁹⁵ Ceza İnfaz Kurumları ile Tutuklevleri İşyurtları Kurumu, (2025). 2024 Faaliyet Raporu.

<https://iydb.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/280320250952242024%20FAALİET%20RAPORU%2025%20Mart.pdf>

Yıllara göre çalışan hükümlü ve tutuklu sayısı

Mahpuslar, İşyurtları Kurumu bünyesinde yürütülen üretim ve hizmet faaliyetlerinde çalıştırılmaktadır. Bu kapsamda unlu mamuller üretimi, gıda paketleme, hayvancılık ve maden işleme gibi üretim alanlarının yanı sıra; hizmet faaliyetleri kapsamında çay ocakları, kantinler, satış mağazaları, adliye otoparkları, sosyal tesisler ve restoranlar gibi alanlarda da görev almaktadırlar.

Bu çalışmaların, mahpusların mesleki beceri edinmesi, üretken bir süreç içinde yer alması ve tahliye sonrası istihdam olanaklarının artırılması amacıyla yürütüldüğü ifade edilse de uygulamada çok sayıda hak ihlali ve yapısal sorun yaşandığı görülmektedir.

Derneğimize mektup ve danışma hattı aracılığıyla başvuran işçi mahpuslar, özellikle iş güvenliği ve çalışma koşullarına ilişkin ciddi sorunlar yaşandığını aktarmıştır. Başvurularda, iş güvenliği önlemlerinin alınmadığı, koruyucu ekipman sağlanmadığı, iş kazalarının ardından yeterli sağlık desteği verilmediği belirtilmiştir. Ayrıca, sağlık sorunları veya engellilik durumu bulunan mahpusların ağır işlerde çalıştırıldığı yönünde çok sayıda ifade gelmiştir.

Mahpuslar, çalışmaları karşılığında ödenen ücretlerin oldukça düşük olduğunu belirtmektedir. Ücretlerin yetersizliği, hapis hane içi temel ihtiyaçların karşılanmasını dahi zorlaştırmakta ve mahpusların ekonomik açıdan daha kırılgan bir konuma gelmesine yol açmaktadır. Bu durum, mahpus emeğinin büyük ölçüde düşük maliyetli iş gücü olarak değerlendirildiği yönündeki kaygıları artırmaktadır.

Ayrıca çalışmak isteyen mahpusların da çalışma talepleri reddedilmiştir. Ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar infaz rejimi nedeniyle; LGBTİ+ mahpuslar maruz kaldıkları ayrımcılık nedeniyle; yabancı uyruklu mahpuslar ise dil engeli nedeniyle çalışma imkanından yararlanamamaktadır.

Politika Önerisi:

Çalışma hakkı bütün mahpuslara eşit uygulanmalı, çalışmak zorunlu olmamalıdır. Çalışan mahpus ile çalışmayan mahpus arasında bir statü farkı oluşturulmamalıdır.

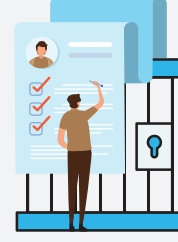
8.3.2. Mahpuslara Yönelik Mesleki Eğitim Çalışmaları

İşyurtlarında hükümlü ve tutuklulara yönelik mesleki eğitim çalışmalarının daha sistematik, ilke ve prensiplere uygun şekilde yürütülmesi amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı arasında 9 Mart 2020 tarihinde imzalanan Eğitim ve Öğretim İş Birliği Protokolü kapsamında ceza infaz kurumları bünyesinde oluşturulan Adalet Mesleki Eğitim Merkezleri Projesi 2024 yılında da devam etmiştir.

2024 yılı içinde farklı illerde 13 yeni Adalet Mesleki Eğitim Merkezi hizmete girmiş ve toplam merkez sayısı 52'ye ulaşmıştır. Bu okullarda 3.122 hükümlü öğrenci öğretim görmüştür.

Hapiste Yabancı

2024 yılında mektuplaşılın mahpus sayısı

43

Yıllık Tematik Alan Vaka İstatistikleri

Açlık Grevi ve Ölüm Orucu

-

Psikososyal Servis

-

İdare ve Gözlem Kararları ve İnfaz

4

Tecrit

1

Hapishane

4

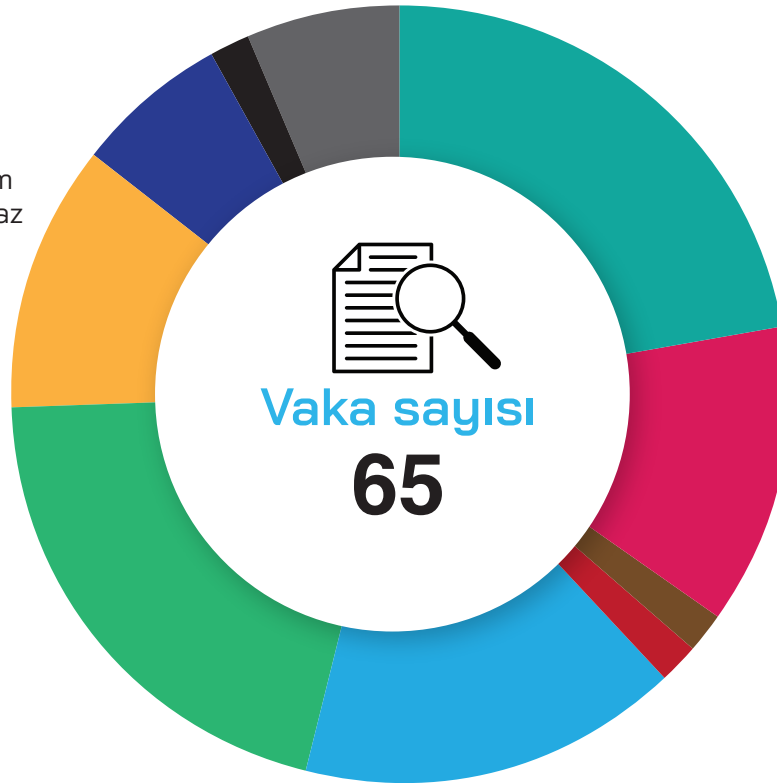
Disiplin

-

Tematik

7

Sevk Talebi
14

Hak ihlali
8

Ayrımcılık
1

İşkence ve Kötü Muamele
1

İfade Özgürlüğü
10

Görüş
13

9. YABANCI MAHPUSLAR

9.1. Tanım

Yabancı uyruklu mahpuslar, hapse konuldukları ülkenin vatandaşlığına sahip olmayan tüm kişilerdir. Bu kişiler arasında söz konusu ülkede hukuki daimi ikamet statüsüne sahip olanlar da vardır. Bunlar, uzun süreli ikamet etmek, yeni toplumlar oluşturmak veya mevcut toplumlara katılmak amacıyla o ülkeye taşınmış olma özelliği taşıyan göçmenlerdir. Ancak yabancı mahpus kategorisi, turistler, transit geçiş yapan veya ticari veya kişisel işleri için geçici olarak ülkede bulunan kişiler, ayrıca kayıtsız göçmenler, sığınmacılar, vatansızlar ve ulus-ötesi suçlara karışanlar gibi çeşitli durumlardaki kişileri de kapsar. Türkiye Cumhuriyeti mevzuatına, kanunlardaki yabancılara özgü hükümlere, uluslararası sözleşmelere, ülkeler arası imzalanan ikili protokollere tâbidirler. Hapishane istatistikleri dâhil olmak üzere suç ve ceza adaleti istatistikleri bu konuda ayırım yapmamakta ve sadece genel kapsamlı yabancılar kategorisini kullanmaktadır.⁹⁶ Yabancı bir dilde gerçekleşen yargılama ve hapsedilme süreçleri, yabancı bir ülkede hapishanede tutulmak, günlük hayatın ve resmi işlemlerin bilmedikleri bir dilde gerçekleşmesi, aileden uzak kalmak ve aileyle iletişimde olamamak, dolayısıyla maddi gelire ulaşamamak, yabancı olmaktan kaynaklı ayrımcılığa maruz kalmak, yabancı mahpusların özel ihtiyaçları mahpus olmasına yol açar.

9.2. Genel Durum

Hapishanelerin kapalı mekanlar olması, iletişimin kısıtlandırılmış olması ve resmî kurumların sınırlı bilgi paylaşması gibi nedenlerle Türkiye hapishanelerine dair bilgi edinme yolları oldukça sınırlıdır. Sivil toplum örgütleri, bağımsız araştırmacılar ve akademisyenlerin gözlem yapacağı, üretimde bulunabileceği bir zeminin hapishanelerde var olmaması nedeniyle bilgi edinme yolları, resmi başvurular ve soru önergelerinden ibarettir.

2024 yılında yapmış olduğumuz bilgi edinme başvurusuna Adalet Bakanlığı vermiş olduğu cevapla 19.09.2024 tarihi itibarıyla yabancı mahpus sayısını ve mahpusların, yaş, cinsiyet, uyruk kırılımlarını paylaşmıştır. Bu cevaba göre güncel olarak 14,276 yabancı mahpus bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü 2024 yılında 15.046 yabancı uyruklu mahpus bulunduğunu belirtmiştir.⁹⁷

Mahpusların uyruk dağılımları Türkiye sınırına yakın olan ve savaş, iç karışıklık gibi sebeplerle göç veren ülkelerden yoğunluk göstermektedir. Bu veriyle birlikte yıllara göre artan Türkiye'nin yabancı mahpus verilerine baktığımızda hızlı ve yoğun şekilde alınan göçlerin yansımaları görülebilmektedir. Türkiye'nin Orta Doğu ve Orta Asya'dan Avrupa'ya geçiş için bir güzergâh olduğu gerçeği göz önüne alınırsa yabancı uyruklu mahpus sayısının ilerleyen yıllarda da artmaya devam edeceği öngörülebilmektedir. Hem göçten kaynaklı sorunların çözümü hem de yabancı uyruklu mahpusların yaşadığı sorunların önüne geçilmesi için adalet bakanlığı sivil toplum örgütleri ile iletişim halinde ortak politikalar üretmesi önemli bir yerde durmaktadır.

⁹⁶ Avrupa Konseyi Yıllık Ceza İstatistikleri – SPACE I 2022 Temel Bulgular, Çev. CİSST, İstanbul, 2023, s. 11

⁹⁷ Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, (2025). Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2024.

<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/5052025093023Haber%20Bülteni%20-%20CTE%20%2005%20Mayıs%202025%20Birleştirilmiş.pdf>

9.3. Öne Çıkan Başlıklar

9.3.1. Dil Engeli

Yabancı mahpuslar, hapisane süreci öncesinden, gözaltına alınmalarından itibaren dil ile ilgili sorunlar yaşamaya başlamaktadırlar. Sorguları çoğu zaman yabancı dil bilmeyen kolluk kuvvetleri tarafından tercüman desteği olmaksızın yapılmaya çalışılmakta ve yine benzer şekilde savcılık ve mahkeme aşamasında da kendilerini ifade etmede yaşadığı sorunlar nedeniyle tutuklanabilmektedirler.

Türkiye'deki ulusal mevzuata göre hapisanede yaşamak için gerekli olan bilgiler, (disiplin suçları ve cezaları, bilgi edinme ve şikâyet yolları, hak ve sorumlular vb.) Türkçe bilmeyen yabancı uyruklu hükümlü mahpuslar için öncelikli olarak kendi dillerine, mümkün olmadığı durumlarda da İngilizce, Fransızca ve Almanca 'ya çevrilmek ve bildirilmek zorundadır.⁹⁸ Bu konuyla ilgili 2024 yılında yapmış olduğumuz bilgi edinme başvurusuna Adalet Bakanlığı tarafından verilen cevapta, ilgili hükmün alıntılanmasının ardından "Anılan hüküm gereğince değişen infaz uygulamaları ve ilgili mevzuat değişiklikleri nedeniyle "Hükümlü ve Tutuklu El Kitabı"nın güncellenmesi ihtiyacı doğmuş ve "Hükümlü ve Tutuklu El Kitabı"nda ihtiyaç duyulan düzenlemeler yapılarak, "Hükümlü ve Tutuklu El Kitabı" İngilizce, Fransızca, Almanca, Arapça, Farsça ile Rusça dillerine çevirisi yapılmış ve görme engelli hükümlü ve tutuklular için el kitabının Braille alfabesine çevirisini de yapılmıştır." denilmiştir. Ancak mevcut durum bu yasal düzenlemenin ve verilen cevabın tam tersini göstermektedir. Nitekim çevirisi yapıldığı belirtilen el kitabının hangi dilde kaç adet basıldığı ve hangi kurumlarda mahpuslara dağıtıldığı da bilinmemektedir.

Derneğimize ulaşan yabancı mahpuslar, yakınları ve koğuş arkadaşlarının en sık belirttikleri problem Türkçe bilmeyen mahpuslara kurum tarafından dil konusunda destek veya bilgilendirme sağlanmamış olması ve bu nedenle çeviri yapabilen bir koğuş arkadaşı bulunmadıkça hiçbir haklarından yararlanamıyor olduklarına yöneliktir.

Derneğimize gelen başvurulardan yola çıkarak dil engelinden kaynaklı yabancı mahpusların haklarını ve sorumluluklarını tam olarak bilmediklerini ifade edebiliriz. Özellikle sorumluluklarını bilmemekten kaynaklı olarak yabancı uyruklu mahpuslar çeşitli disiplin cezalarıyla karşılaşabilmektedirler. Benzer bir şekilde; haklarını bilmemekten kaynaklı olarak da yaşadıkları sorunlara ilişkin sağlıklı resmi başvuru yapamamaktadırlar. Bu durumla bağlantılı olarak kendilerini savunamayarak daha fazla hak ihlaline maruz kalabilmektedirler. Tüm bunların ötesinde haklarını ve sorumluluklarını sözlü olarak bilse dahi bir yabancı mahpus Türkçe olarak dilekçe yazamadığı için temel ihtiyaçlarının karşılanmasında ve hizmetlere erişimde problem yaşayabilmektedir.

Dil bariyeri, yabancı mahpusların yakınlarıyla ve dış dünyayla olan iletişimini büyük oranda azaltmakta veya tamamen kesebilmektedir. Yabancı mahpusların anadillerinde mektup göndermesi okuma komisyonu tarafından engellenebilmektedir. Bu nedenle derneğimize ulaşabilen ve mektuplaşabildiğimiz yabancı mahpus sayısı da oldukça kısıtlıdır.

Yabancı uyruklu mahpuslar, basılı, görsel ve işitsel yayınlara erişim söz konusu olduğunda da dil ile ilgili engellerle karşılaşmaktadırlar. Hapisane kütüphanelerindeki yabancı dillerdeki yayınlar konusunda sağlıklı bilgilendirmeler yapılmadığı için Türkçe bilmeyen yabancı mahpuslar bu kaynaklardan da yararlanamamaktadırlar.

⁹⁸ Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, (2004). Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Madde 22/.

Politika Önerisi:

Hukuki prosedürler, hapisane kuralları, dilekçe örnekleri ve diğer bilgilendirici notlar yabancı uyruklu mahpusların dillerine çevrilmeli, gerekirse konsolosluklardan tercüme desteği talebinde bulunulmalı ve mahpusa hapisaneye girdiği gün verilmelidir.

Yabancı mahpusların kendi dillerinde mektuplaşabilme hakları güvence altına alınmalıdır.

9.3.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim

Adalet erişim konusunda olduğu gibi sağlık hizmetlerine erişimde de yaşanan sorunların başında dil ile ilgili engeller gelmektedir. Türkçe bilmeyen bir yabancı mahpus, hapisane çalışanları dil bilmediği ya da tercüme hizmeti sağlamadığı durumlarda sağlık hizmetlerine erişimde sorun yaşamaktadır.

Bir mahpusun revire çıkmak için öncelikle Türkçe olarak dilekçe yazması gerekmektedir. Bu nedenle Türkçe bilmediğinde sağlık hizmetine erişememektedir. Buradaki tek çözüm yolu yabancı mahpusların koğuş arkadaşlarından yardım istemeleridir. Yani tamamıyla mahpusların inisiyatifine bırakılmış adil olmayan bir durum söz konusudur.

Dilekçe sorununu aşabilen bir yabancı mahpus revire çıkabildikten sonra da dil ile ilgili engellerle karşılaşmaya devam etmektedir. Revir doktoru ya da daha sonraki süreçte hapisanedeki sağlık personelinin yabancı dil bilmediği durumlarda da yabancı mahpusların, muayene, hastalık teşhis ve tedavisinde gecikmeler veya hastaneye sevk olamama ve ilaca erişememe gibi problemler yaşanabilmektedir.

Sağlık için gerekli olan ekipman söz konusu olduğunda eğer özel bir rapor yoksa gerekli maddi bedeli mahpusların kendisi ödemesi gerekmektedir. Yabancı uyruklu mahpusların maddi gelir ve dayanışmadan yoksun oldukları gerçeği düşünüldüğünde bu konuda da sorun yaşadıkları ifade edilebilir.

Politika Önerisi:

Sağlık hakkına ve sağlık politikalarına dair gerekli bilgilendirmeler şeffaflık gözetilerek farklı dillerde yapılmalıdır. Mahpuslara sağlık hizmetlerinden faydalanırken çevirmen desteği sunulmalıdır.

9.3.3. Görüşler

Yabancı mahpuslar, ziyaretçi kabulü, telefon ile haberleşme ve görüntülü görüşme konularında diğer mahpuslarla aynı haklara sahiptirler. Mahpuslar, biri açık, üçü kapalı görüş olmak üzere ayda dört kez ziyaret edilebilir. Ayrıca bir mahpus ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü değilse her hafta maksimum 10 dakika telefon görüşmesi yapabilir. Yasal olarak tüm mahpuslar eşit ziyaret ve telefon hakkına sahip olsa da yasalardaki bu eşitlik, uygulamada yabancı mahpuslar aleyhine bir zemin oluşturmaktadır.

Yabancı uyruklu mahpusların, açık/kapalı görüş, telefon ve görüntülü görüş haklarından faydalanabilmeleri için yakınlık bağlarını diplomatik temsilcilikler aracılığıyla kanıtlamaları gerekmektedir.⁹⁹ Türkiye'de temsilciliği olmayan veya farklı nedenlerle temsilciliği çalışmayan ülkelerin vatandaşı olan yabancı mahpusların, aileleri ve yakınlarıyla görüşmeleri mümkün değildir. Ayrıca ülkesinin resmi temsilciliğiyle iletişim kuramayan mahpuslar da telefonla haberleşme hakkından yararlanamamaktadır. Bu durum da yabancı mahpuslar için ciddi bir hak ihlali oluşturmaktadır.

⁹⁹ Türkiye Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, (2020) Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik, Madde 74.

Yabancı mahpusların yakınları için ziyaret, Türkiyeli mahpusların yakınlarına göre çok daha masraflıdır ve çok daha fazla zaman alıcıdır. Bu nedenle yabancı mahpusların yakınları, ziyarete çok daha az gelebilmelerine rağmen, geldiklerinde mahpuslarla görüşebildikleri süre Türkiyeli mahpuslarınkı ile aynıdır.

Diğer yandan; yabancı uyruklu mahpusların görüş yapabilmeleri için adli suçlardan hükümlü ve tutuklu yabancı mahpusların ziyaretçilerinin Cumhuriyet Başsavcılıklarına başvuru yapmaları gerekmektedir.¹⁰⁰ Söz konusu başvuru, mahpusun bulunduğu kurumun bağlı olduğu adliyedeki muhabere bürosuna posta aracılığıyla da yapılabilmektedir.

Politika Önerisi:

Can güvenliği ve hukuki güvenlik gerekçesiyle vatandaşı olduğu ülkenin konsolosluk/büyükelçiliklerine ulaşmak istemeyen yabancı mahpusların görüş haklarını kullanabilmeleri için mahpusların can güvenliği ve hukuki güvenlikleri de gözetilerek alternatif bir sistem kurulmalıdır.

Açık ya da kapalı görüş için ailesi ziyarete gelemeyen yabancı uyruklu mahpusları düşündüğümüzde telefon görüşmesinin süre sınırı aleyhlerine olmaktadır. Ülkeler arasındaki saat farkı da yabancı mahpusların telefon görüşü yapamamasına sebep olmaktadır. Ayrıca ülkeler arasında yapılan telefon görüşmeleri şehir içi ve şehirlerarası telefon görüşmelerine göre daha pahalı ücretlendirildiği için yabancı mahpusların sınırlı olan maddi imkanlarını zorlamaktadır. Ülkeler arası ücretlendirmenin pahalılığı, maddi imkânı olup bu görüşmeyi yapan mahpusları da zorlayabilmektedir. Derneğimize ulaşan bazı yabancı mahpuslar, telefon görüşmesi için kullandıkları kartların görüşme sırasında bittiğini ve görüşmenin kesintiye uğradığını, görüşme boyunca sıkça kart değiştirmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir.

Görüntülü telefon görüşmesi için gerekli teknik altyapıya sahip hapisanelerde haftalık ziyaret hakkını kullanamayan mahpusların bir sonraki telefon görüşme süresine 30 dakika ek ilave süre tanınır. Bu süre devredilemez, ziyaret hakkının kullanılmadığı haftadan sonraki ilk hafta ile sınırlı tutulmaktadır. Bu kapsamdaki görüşmeler aynı hafta içerisinde toplam üç görüşmeyi aşmamak koşuluyla 10'ar dakikalara bölünmek suretiyle de yapılabilir. Bu görüşmeler görüntülü yapılabileceği gibi sadece sesli olarak da yapılabilir.¹⁰¹ Bu uygulamadaki sınırlılıklar da yabancı mahpusların özgün durumlara bağlı olarak zaman zaman hak ihlalleri doğurabilmekte ve mağduriyet yaratabilmektedir.

Politika Önerisi:

Yabancı mahpusların ailelerinden uzak olmaları göz önüne alınarak telefon görüşmelerinde saat farklarını dikkate alan düzenlemeler yapılmalıdır.

Maddi olarak zor durumda olan mahpuslar, telefon kartı olmadan da telefon görüşmesi ve/ya görüntülü görüşme yapabilmelidir.

Yabancı mahpusların talepleri doğrultusunda görüntülü görüşme imkânı olan hapisanelere sevkleri gerçekleştirilmelidir.

¹⁰⁰ Resmî Gazete, (2018). Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. Madde 3.

¹⁰¹ Korkut, H., Altun, R., (2024). Mahpus Hakları El Kitabı. CİSST, İstanbul, s.36

9.3.4. Ekonomik Zorluklar

Türkiye hapisanelerinde, aydınlatma elektriği ve musluktan akan su dışında her şeyin parası mahpuslar tarafından ödenmektedir. Yaşam için zaruri olan üç yemeğin parası dahi bir mahpusun hükmü kesinleştikten sonra iâşe bedeli adı altında belli periyotlarla kendisinden ya da ailesinden talep edilmektedir. Örneğin; bir mahpus çay içmek istediğinde, demleyeceği çayı da suyu ısıtmak için kullanacağı aleti de kullandığı elektriğin bedelini de ödemektedir. Televizyon izlemek istiyorsa kantinde satılan televizyonu satın almakta ve yine kullandığı elektriğin parasını ödemektedir. Tüm bunların ötesinde, yaşam için zaruri olan temizlik ve hijyen malzemelerini de satın almak zorundadırlar.

Yukarıdaki söz konusu durum haberleşme için de geçerlidir. Aileleri ve yakınları ile yaptıkları telefon ve görüntülü görüşmelerin ücretlerini de mahpuslar kendileri ödemektedirler. Eğer bir mahpus, maddi güçten yoksunsa ailesi ve yakınları ile ne mektup ne telefon ne de görüntülü görüşme yoluyla haberleşebilmektedir. Enflasyon ve ekonomik kriz koşullarıyla bağlantılı olarak kantin fiyatlarında yaşanan artışlar, mahpusların yaşamlarını her geçen gün daha da derinden etkilemektedir.

Çok düşük ücretler karşılığında olsa dahi, açık/kapalı hapisanelerdeki iş atölyelerinde çalışmak yabancı mahpuslar için çok önemlidir. Çalışma hakkından yararlanmayan mahpuslar, aileleri ve yakınlarının gönderdiği sınırlı miktardaki para ile hapisanede yaşamını idame ettirmektedir. Yabancı mahpuslar, bu imkândan da çeşitli nedenlerden dolayı yoksun olabilmektedir. Derneğimize ulaşan bazı mahpuslar yabancı oldukları gerekçesiyle çalışma taleplerinin reddedildiğini belirtmişlerdir. Mahpusların yabancı olmaları gerekçesiyle çalışma taleplerinin reddedilmesinin yanında, yabancı mahpusların çalışabileceği hapisanelerin hangileri olduğuna dair bilgi edinme başvurularımız ise kurum içi bilgi denilerek yanıtız bırakılmaktadır.

Ailelerin yoksul olması, iletişim kanallarının sınırlılığı, ülkeler arası yüksek havale ücretleri ve ülkelerdeki iç sorunlardan kaynaklı olarak yabancı mahpuslar, mahpusluk sürecinde yoksulluğa maruz kalabilmektedir. Örneğin; özel finansal hizmet sağlayıcı kurum ya da yapılar üzerinden gönderilen bir parayı hapisanede bulunan bir mahpusa yatırmak için Türkiye’de bulunan birisi gönderilen parayı çekip PTT ya da Vakıf Bank üzerinden mahpus adına yatırmalıdır. Yabancı mahpuslar, Türkiye’de bulunan güvenilebileceği bir yakını olmadığı zaman bu paraya hapisaneden erişemezler, aracı kişilerin güvenilirlikleri ile bağlı kalırlar. Bazı hapisaneler farklı para birimlerinde hesaba ve IBAN numaralarına sahip olup bunu ailelerle paylaşabilmektedir. Bu, yurtdışından Türkiye’deki bir mahpusa para göndermenin en kolay ve güvenilir yoludur. Bu sistemin bütün hapisanelerde yaygınlaşması mahpusların mağduriyet yaşamalarının önüne geçecektir.

Mahpusların hapisanede çalışabildiği hallerde de düşük çalışma ücretleri çoğu zaman temel ihtiyaçların tedariki için yeterli olmamaktadır. Ayrıca ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü mahpuslar, iş atölyelerinden ve kurslarından faydalandırılmamaktadırlar. Bu nedenle yabancı uyruklu bir ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü için mevcut koşullar daha zordur.

Ekonomik zorluklar sebebi ile bazı mahpuslar kıyafete erişimde de zorluk yaşamaktadır. Yurt dışından kargo gönderim ücretlerinin fazla olması sebebi ile ailelerinden kıyafet desteği alamayan birçok yabancı mahpus bulunmaktadır. Bunun için bazı sivil toplum örgütlerinin yapmış olduğu kıyafet desteği, yabancı mahpuslar için son derece önem arz etmektedir.

9.3.5. Başka Bir Ülkeye veya Hapishaneye Nakil

Türkiye hapishanelerinde tutulan yabancı uyruklu mahpusların, nakil ücretini kendileri karşılamak ve gerekli prosedürü gerçekleştirmek kaydıyla, vatandaşı oldukları ülkeye veya sosyal bağlarının güçlü olduğu bir başka ülkeye nakledilme hakları vardır.¹⁰² Ancak, yabancı bir mahpus, gerekli tüm koşulları yerine getirse dahi bu süreç bürokratik engeller nedeniyle iki yılı bulabilmekte ve hatta geçebilmektedir. Ayrıca Türkiye’de yabancı mahpusların nakil başvuruları, sırasıyla ilk olarak ilgili savcılık, ardından CTE, Adalet Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, mahpusun vatandaşı olduğu ülkenin konsolosluğu ve son olarak karşı ülkedeki resmi mercilere gitmektedir. Çoğu zaman bu uzun süren bürokratik süreç, yabancı mahpuslar için hem maddi hem de manevi olarak zorlayıcı olmaktadır.

Politika Önerisi:

Yabancı mahpusların ülkelerine nakledilmelerine dair prosedürler sadeleştirilmeli, bu yolla süreç hızlandırılmalı ve nakil isteyenlerin yaşadıkları mağduriyetlerin önüne geçilmelidir.

Yabancı mahpuslar, yakınlarının ziyaret edebilmesi için sıklıkla sınıra yakın hapishanelere veya Türkiye’de ikamet eden yakınlarının bulunduğu şehre nakil talebinde bulunmaktadır. Eğer mahpusun yakını da yabancıysa, kayıtlı olduğu şehirden çıkarak başka bir şehre seyahat edebilmesi çoğu zaman izne tabidir. Bunun yanı sıra çoğu yabancı mahpus yakını ekonomik olarak da zorluk yaşamaktadır, bu nedenlerle ziyaret gerçekleştirememektedirler. Başka ülkelerden gelen yabancı mahpus yakınları için ise Türkiye’de havalimanına uzak bir şehre veya şehir dışında bir hapishaneye ulaşmak oldukça zor bir süreçtir.

Yabancı mahpusların yaptıkları nakil başvuruları talepleri çoğunlukla talep edilen kurumun yabancılara uygun olmaması veya kapasite gerekçeleriyle reddedilmektedir. Nakillerin bu sebeple reddedilmesi hak ihlali oluşturmaktadır. Hapishanelerin yabancılara uygun olup olmamasına ilişkin kriterlerin neler olduğuna veya Türkiye’de hangi hapishanelerin yabancılara uygun olarak sınıflandırıldığına ilişkin bilgi edinme taleplerimiz ise kurum içi bilgi gerekçesiyle yanıtız bırakılmaktadır.

Politika Önerisi:

Yabancı mahpusların aile ve özel hayat hakkı korunmalı, nakil taleplerinin karşılanabilmesi için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

9.3.6. Ayrımcılık

Yabancı mahpuslar, dil, etnik köken veya uyruk temelli ayrımcılıkla karşılaşabilmektedir. Bu durum sağlık, dilekçe, çalışma ve eğitim haklarına erişimde eşitsizlik yaratmaktadır.

Yabancı mahpuslar, etnik köken ve dil engeli sebebiyle hem hapishane idareleri hem de diğer mahpuslar tarafından ayrımcılığa uğradıklarını, ayrımcılığın genel olarak sözel ve psikolojik şiddetle gerçekleştiğini aktarmıştır. Yabancı mahpuslar görüntülü görüşme, çalışma, eğitim, mektuplaşma, sağlık, dilekçe ve şikâyet haklarından yararlanırken ayrımcılığa uğramışlardır.

¹⁰² Resmî Gazete, (2016). Kanun. 6706 sayılı Cezaî Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu. Madde 32.

Görüntülü görüşme ile ilgili yabancı mahpuslar da diğer mahpuslar gibi, suç tipinden ötürü ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Görüntülü görüşme konusunda yabancı mahpusların ayrı bir uygulamaya tabi olmaları gerekmektedir, çünkü birçok yabancı mahpus açık ve kapalı görüş hakkında yararlanamamaktadır.

Yabancı mahpusların dilekçe ve şikâyet hakkından yararlanmaları keyfi olarak engellenebilmektedir, bu uygulama ırksal ve etnik aidiyete dayalı ayrımcılık temellidir. Bazı durumlarda ayrımcılık nedeniyle yabancı mahpusların çalışma hakkından yararlanması da keyfi olarak engellenmektedir. Bazı mahpuslara, çalışma hakları olduğu halde, yabancı uyruklu oldukları için çalışamayacakları söylenmiştir. Uygulanan bu ayrımcılıkla birlikte yakınlarından da çoğu zaman maddi destek göremeyen yabancı mahpuslar derin yoksulluğa itilmektedir.

Politika Önerisi:

Hapishane personeline insan hakları temelli eğitimler verilmeli, ayrımcılığa karşı iç denetim mekanizmaları güçlendirilmelidir.

9.3.7. Sınır Dışı Edilme Riski

Tahliye sonrası sınır dışı edilme riski, yabancı mahpusların en büyük endişelerindedir. Uluslararası ve ulusal mevzuatla korunan geri gönderme yasağına rağmen tahliye sonrasında sınır dışı edilen bazı mahpuslar can güvenliği riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. 2024 yılında farklı zaman aralıklarında başvuran birçok Suriye uyruklu mahpus, haklarında sınır dışı kararı verildiğini, tahliye sonrasında Suriye'ye sınır dışı edilmeleri halinde can güvenliklerinin bulunmadığını belirtmişlerdir. Mahpuslar mektuplarında daha önceden benzer şekilde tahliye edilmiş yakınlarının maruz bırakıldıkları ihlalleri aktarmışlardır.

Yabancıların herhangi bir suçtan tutuklanmış veya hüküm almış olması, "kamu düzeni açısından tehdit oluşturması" gerekçesiyle Türkiye'de kalmasına olanak sağlayan koruma statülerinin kaldırılmasına sebep olabilmektedir.¹⁰³

CİSST, tahliye sonrası süreçlerini takip imkânı kısıtlı olduğu için, mahpusları tahliye olmadan önce koruma başvurusu yapmaları ve tahliyeleri yaklaştıysa aynı ildeki göçmenlerle çalışan kuruluşa başvurmaları konusunda bilgilendirmektedir. Hapishaneden tahliye edilen yabancı uyruklu mahpuslar genellikle Geri Gönderme Merkezleri'ne sevk edilmekte ve burada sınır dışı işlemleri başlatılmaktadır. Ancak bu kişilerin gönderilecek ülkede kötü muameleye maruz kalıp kalmayacağına ilişkin bireysel risk analizlerinin ne ölçüde yapıldığı, hukuki temsil ve etkili başvuru mekanizmalarına erişimlerinin olup olmadığı belirsizliğini korumaktadır.

Politika Önerisi:

Sınır dışı süreçlerinde kişilerin can güvenliği esas alınarak bireysel güvenlik durumu gözetilmeli ve geri gönderme yasağına uyulmalıdır.

¹⁰³ Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, (2013). Kanun. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Madde 54.

SONUÇ

2024 yılı Türkiye hapisanelerinin durumu ve mahpus hakları açısından yapısal sorunların derinleştiği ve hak ihlallerinin yaygınlaştığı bir yıl olmuştur. Bu rapor, yıl boyunca hapisanelerde yaşanan sorunları, hak ihlallerini ve bu ihlallerin arka planındaki nedenleri kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır. Elde edilen veriler, Türkiye ceza infaz sisteminin karşı karşıya olduğu sorunların geçici olmadığını, yapısal ve süreklilik arz eden nitelikte olduğunu göstermektedir.

Hapishane kapasitesinin üzerinde bir mahpus sayısına ulaşılması, hem mahpusların yaşam koşullarını olumsuz etkilemekte hem de hapisanelerin işleyişini zorlaştırmaktadır. Son yıllarda yeni hapisanelerin inşası ve mevcut hapisanelerin genişletilmesi ile kapasite artışı sağlanmaya çalışılsa da bu adımlar, mahpus sayısındaki hızlı artış karşısında yetersiz kalmaktadır. 2023 yılında yürürlüğe giren "Yeni İnfaz Düzenlemesi" ile bir miktar rahatlama sağlanmış olsa da 2024 yılı itibarı ile yeniden kritik seviyelere ulaşmıştır.

Bunun yanı sıra yargı reformu stratejisi kapsamında yapılacak reformlarda hapis cezasının ötesinde hapsedmenin alternatiflerinin yeterince tartışılmaması ve ele alınmaması insan haklarına dayalı bir yargı ve infaz politikasının geliştirilmemesine sebep olmaktadır.

Türkiye'deki ekonomik kriz, sadece dış dünyada değil, hapisanelerde de derin etkiler yaratmıştır. Mahpusların kantin fiyatlarındaki artış nedeniyle temel ihtiyaçlarını karşılayamaması, yoksulluk düzeyinin hapisanelerde de belirgin hale gelmesine yol açmıştır. Mektup gönderim ücreti, görüntülü görüşme bedelleri, başka bir hapisaneye nakil ve cenazeye katılmak için yol masraflarının artması ve mahpuslardan karşılanması mahpuslar üzerinde ciddi bir ekonomik baskı yaratmıştır ve mahpus yoksullaşması yaratmıştır. Ekonomik kriz, ayrıca mahpusların dış dünya ile iletişimini de ciddi biçimde kısıtlamıştır. Mahpusların ve mahpus yakınlarının yaşadığı bu yoksullaşma, ceza infaz sisteminde sosyal destek mekanizmalarının yetersizliğini açıkça ortaya koymaktadır. Hapisanelerdeki mahpusların yoksullukla başa çıkabilmesi için kapsamlı destek ve iyileştirici politikalar gerekmektedir.

2024 yılında yaygınlaştırılan görüntülü görüşme (ACEP/e-görüş) ve e-doktor uygulamaları, mahpusların iletişim ve sağlık hizmetlerine erişimini kolaylaştıran araçlar olarak sunulsa da bu uygulamalar, yüz yüze görüş ve nitelikli sağlık hizmetlerinin yerini tutmamaktadır. Altyapı eksiklikleri, ekonomik engeller, belirli mahpus gruplarının bu uygulamalardan dışlanması ve keyfi kısıtlamalar, bu sistemlerin eşit ve sürdürülebilir biçimde kullanılmasını engellemektedir. Dijital uygulamaların, mahpusların temel haklarına erişimini genişleten birer araç olmaktan ziyade, mevcut hak kısıtlamalarının kalıcılılaşmasına hizmet edecek şekilde kullanılma riski bulunmaktadır.

Raporda da ayrıntılı biçimde ortaya konulduğu üzere, tecrit uygulamaları 2024 yılında özellikle yüksek güvenli, S ve Y tipi hapisanelerde sistematik hale gelmiştir. Sosyal etkinliklerden, atölye çalışmalarından ve ortak faaliyetlerden yoksun bırakılan mahpuslar, ağır bir izolasyon altında tutulmaktadır. Bu durum, mahpusların fiziksel ve psikolojik sağlığı üzerinde derin izler bırakmaktadır. Tecridin yaygınlaşması, hak ihlallerini arttıran temel unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Hak ihlallerine dair gelen şikayetler, mahpusların sağlık hizmetlerine erişiminde ciddi sorunlar yaşadığını, özellikle kronik hastalığı olan mahpusların tedavi süreçlerinin aksadığını göstermektedir. Sağlığa erişim, mahpusların en temel haklarından biri olup, bu konuda yaşanan her türlü ihmal ve eksiklik, mahpusların yaşam haklarını doğrudan etkilemektedir.

2024 yılında hapishanelerde gerçekleşen mahpus ölümlerindeki artış, hapishanelerde yaşam hakkının korunmasına ilişkin ciddi ve yapısal sorunlara işaret etmektedir. Özellikle bu ölümler arasında, ağır hastalıkları nedeniyle ceza infazının ertelenmesi gereken mahpusların da bulunması, sağlık hizmetlerine erişimdeki yetersizliklerin ve gecikmelerin yaşam hakkı ihlallerine dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Mahpus ölümlerine ilişkin etkili, şeffaf ve bağımsız soruşturmanın yürütülmemesi ise cezasızlık riskini artırmakta ve benzer ihlallerin devam etmesinin önünü açmaktadır.

Raporda ayrıca çocuk, kadın, LGBTİ+, engelli, hasta, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüsü, öğrenci, işçi ve yabancı mahpuslar gibi özel ihtiyaç sahibi grupların karşılaştığı özgün sorun ve hak ihlalleri detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu mahpuslar hem genel hapishane koşullarından hem de kendi özgün durumlarından kaynaklanan ek zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, hapishanelerde ayrımcılığın önlenmesine ve özel ihtiyaçlı mahpuslara yönelik koruyucu önleyici politikaların geliştirilmesine acil ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, 2024 yılı Türkiye hapishaneleri raporu ceza infaz sisteminde kapsamlı, insan hakları temelli bir reforma ihtiyaç olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Hapishanelerin fiziki koşullarının iyileştirilmesi, aşırı kalabalıklaşmanın önlenmesi, tecrit uygulamalarının sona erdirilmesi, mahpusların temel ihtiyaçlarına erişiminin sağlanması, hak ihlallerinin önlenmesi ve mahpus yoksulluğa karşı destekleyici politikaların ve acil tedbirlerin alınması acil öncelikler arasında yer almaktadır.

Bu rapor, Türkiye'deki ceza infaz sisteminin mevcut durumu hakkında kapsamlı bir panorama sunmakta ve bu alanda yapılması gereken reformların altını çizmektedir. Mahpusların haklarının korunması, insan haklarına saygılı bir ceza infaz sistemi oluşturmanın temelidir. Bu nedenle, hapishanelerdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve mahpusların haklarına erişiminin sağlanması için derhal harekete geçilmelidir. Mahpus haklarının korunması sadece mahpusların yaşam koşullarını değil, aynı zamanda toplumun adalet ve insan haklarına olan inancını da güçlendirecektir.

İletişim Bilgileri

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum
Derneği (CİSST)
Caferağa Mah. Sakız Güllü Sok. Kazdal
Apt. No:28 D:8, 34710
Kadıköy/ İstanbul / Türkiye
+90 216 450 50 05
info@cisst.org.tr
cisst.org.tr

Bizi takip edin @cisstdernegi

Herhangi bir şikayet, öneri ya da yorumunuz için geribildirim@cisst.org.tr mail adresini kullanabilirsiniz.

CİSST
CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ
CIVIL SOCIETY IN THE PENAL SYSTEM